

Thukydid · Den peloponnesiske Krig · 1. bog*

Oversat af Adam Schwartz

Thukydides, en athener, er forfatter til denne skildring af krigen og hvordan peloponneserne og athenerne udkæmpede den med hinanden, et arbejde han påbegyndte straks ved krigsudbruddet i den forventning, at det ville blive en vældig krig og bemærkelsesværdig langt ud over alle tidligere konflikter. Denne formodning baserede han på det forhold, at begge parter stod på højden af deres totale militære kraft, da de trådte ind i den, og på den observation at alle de øvrige grækere enten med det samme sluttede sig til den ene eller anden part, eller i det mindste gik med planer om det. [2] Dette var nemlig langt den største rystelse, der nogensinde har ramt grækerne og en god del af barbarerne med, for ikke at sige størstedelen af menneskeheden. For selvom det på grund af den store afstand i tid har været umuligt at opnå sikker viden om de begivenheder, der går forud for den eller ligger endnu længere tilbage, har jeg gransket evidensen så langt tilbage i tid som muligt, og det er min vurdering på baggrund af det, jeg har fundet pålideligt af den, at disse begivenheder ikke har haft noget større omfang, hverken krigsmæssigt eller i andre henseender.

{2} Det viser sig således, at det, der nu kaldes Grækenland, ikke har været fast beboet i lang tid, men at der i tidligere tider var konstante migrationer, hvorunder folk let lod sig fordrive fra deres jord under pres fra andre, der var talmæssigt overlegne. [2] Handel eksisterede ikke, og omgangen med andre var risikabel, både til lands og til vands. Derfor levede de hver især af deres egne naturressourcer i det omfang, det var nødvendigt for at overleve, uden hverken at producere et økonomisk overskud eller opdyrke jorden, da man ikke havde nogen bymure og aldrig vidste, hvornår andre ville angribe og fratage en det hele. De mente at kunne skaffe sig den nødvendige daglige føde hvor som helst og skiftede derfor opholdssted uden vanskeligheder, og af den årsag havde de ikke styrken ved store byer og ressourcer i almindelighed at forlade sig på. [3] Det var navnlig den fineste jord, der oplevede disse udskiftninger af indbyg-

---

* Bog 3 og 4 findes allerede oversat i AIGIS, hhv. <http://aigis.igl.ku.dk/aigis/2012,1/AS-Thuc.pdf> og <http://aigis.igl.ku.dk/aigis/2016,1/AS-Thuk4.pdf>

gerne; det, der nu kaldes Thessalien, Boiotien og størstedelen af Peloponnes med undtagelse af Arkadien, og de bedste stykker af resten af Grækenland. [4] Det var jordens kvalitet, der gav nogle grupper større magt end andre og producerede interne konflikter, som ødelagde samfundene og samtidig gjorde dem til mål for aggression udefra. [5] Attika har imidlertid siden de ældste tider undgået sådanne konflikter på grund af sin tynde, dårlige jord og har altid været beboet af det samme folk. [6] Det er ikke noget ringe bevis for mit argument om, at andre egne ikke oplevede vækst i samme grad som Attika på grund af disse vandringer; for de mægtigste af de mænd fra resten af Grækenland, der på grund af krig eller politiske uroligheder blev fordrevet, søgte altid til Athen som et sikkert tilflugtssted. Når de så straks fra de ældste tider blev borgere dér, medvirkede de til befolkningstilvæksten, så man senere endog sendte kolonier ud til Ionien, fordi Attika ikke længere mentes at være tilstrækkelig.

{3} Der er efter min mening endnu en ting, der demonstrerer tidligere tiders svaghed: før Den trojanske Krig har Grækenland øjensynlig ikke gennemført nogen fælles aktion [2] – efter hvad jeg kan se, brugtes navnet ‘Hellas’ ikke engang om hele landet på dette tidspunkt, og i tiden før Hellen, Deukalions søn, eksisterede det slet ikke. I stedet lagde de forskellige folk, og især pelasgerne, navn til forskellige områder. Men da Hellen og hans sønner fik etableret en magtposition i Phthiotis, og de andre byer i området kaldte dem til hjælp som deres allierede, blev de efterhånden en for en kaldt ‘hellenere’ ved association, selvom det varede længe, inden navnet kunne opnå dominans over alle andre. [3] Det bedste bevis for dette er Homer: selvom han levede længe efter Den trojanske Krig, kalder han aldrig de samlede græske styrker sådan under ét, kun Achilleus’ mænd fra Phthiotis, som netop var de oprindelige hellenere – ellers betegner han dem i digtene som ‘danaere’, ‘argeiere’ og ‘achaiere’. Og faktisk taler han ikke engang om ‘barbarer’, efter min mening fordi der på det tidspunkt endnu ikke *var* defineret nogen hellenere under ét navn som modbegreb. [4] Hvorom alting er, de enkelte ‘hellske’ folk rundt omkring i byerne, som kunne forstå hinanden og senere kom til at gå under denne fællesbetegnelse, udrettede på grund af deres svaghed og manglende indbyrdes kontakt ikke noget i fællesskab inden Den trojanske Krig. Og selv denne ekspedition kunne de kun samles om, fordi de nu var blevet mere erfarne søfarere.

{4} Minos er nemlig kendt i overleveringen som den første, der etablerede en flåde: han fik kontrol med det meste af det, der i dag kaldes Det græske Hav, og herskede over Kykladerne, som han for størstedelens vedkommende også som den første koloniserede ved at fordrive karerne og indsætte sine egne sønner som regenter. Han forsøgte naturligt nok i videst mulige omfang at rense havet for sørøveri for derigennem at gøre sin tilførsel af indtægter mere stabil.

{5} For da grækerne i gamle dage, såvel som de af barbarerne der boede ved kysten på fastlandet eller på øer, begyndte at øge skibstrafikken mellem sig, slog de sig på sørøveri under anførsel af nogle af deres mest magtfulde mænd, der handlede både ud fra et personligt profitmotiv og for at skaffe føden til de svage. De overfaldt og udplyndrede bysamfund, der var ubefæstede og bestod af landsbyer, og skaffede sig på den måde det meste af, hvad de skulle bruge. Der var endnu ingen skam forbundet med denne håndtering, ja, den medførte vel ligefrem en vis prestige. Denne attitude illustreres også af nogle fastlandsboere, som endnu i dag anser veludført sørøveri for en udmærkelse, og af de gamle digtere, hvis standardspørgsmål til folk, der kommer sejlene til, uvægerligt lyder “er I sørøvere?” – åbenbart ud fra den antagelse, at de adspurgte ikke vil tage afstand fra håndteringen, lige så lidt som de, der gerne vil kende svaret, vil tage dem den ilde op. [3] Der blev også røvet på landjorden, og det er en livsform, som praktiseres den dag i dag i store dele af Grækenland, såsom blandt de ozoliske lokrere, blandt aitolerne og akarnanerne, og i det hele taget på fastlandet på de kanter. Og den vane altid at have våben ved hånden i disse fastlandssamfund er et levn fra røvertilværelsen i gamle dage. {6} Folk bar nemlig våben i hele Grækenland før i tiden, fordi beboelserne var ubeskyttede, og det ikke var sikkert at rejse imellem dem, så de vænnede sig til at være bevæbnede i deres daglige tilværelse, ganske som barbarerne. [2] At folk stadig har denne skik i visse dele af Grækenland, tyder på, at en tilsvarende måde at leve på engang var almindeligt udbredt.

[3] Athenerne var de første overhovedet til at lægge våbnene fra sig og anlægge en mere afslappet og komfortabel levevis; og på grund af denne luksuøse livsstil er det først for relativt nylig, at de ældre mænd blandt de velhavende dér er holdt op med at gå med chitoner af linned, og med at binde deres hår op i en knude fæstnet med guld-cikader. Af den grund holdt denne mode sig også i kraft af det indbyrdes slægtskab i lang tid blandt de ældre mænd hos ionerne. [4] Til gengæld var spartanerne de første til at gå med den jævne klædedragt, som man bruger i vore dage, og de mere velbeslåede

af dem anlagde i det hele taget en levevis, der svarede til den brede befolknings. [5] De var også de første til at lægge tøjet i fuld offentlighed og dyrke sport nøgne, og til at smøre sig med olivenolie efter træningen. I gamle dage kæmpede atleterne selv ved de olympiske lege i et lændeklæde, der dækkede kønsdelene, og det er ikke mange år siden, man holdt op med det. Og stadig er det sådan hos visse barbarfolk, navnlig dem i Asien, at man afholder bokse- og brydekonkurrencer, og gør det iført lændeklæde. [6] Man kunne anføre mange andre eksempler på, at grækernes levevis før i tiden svarede til den, barbarerne har nu.

{7} De byer, der er grundlagt senest, på et tidspunkt hvor skibstrafikken havde fået bedre vilkår, havde af samme årsag større kapitalreserver; de blev opført og befæstet med mure direkte ved kysten, og de annekterede landtangerne, dels af hensyn til handelen, dels for at demonstrere deres styrke over for naboerne. De gamle byer, både på øerne og på fastlandet, blev derimod på grund af det udbredte sørøveri snarere bygget et stykke fra havet (for sørøverne plyndrede hinanden og faktisk alle, der boede ved kysten, søfarende eller ej), og de er derfor endnu i dag ikke befæstede.

{8} Folk på øerne var i lige så høj grad sørøvere. Der er tale om karere og fönikere, for det var disse folk, der levede på de fleste af øerne. Det er der bevis for, for da atterne under denne krig foretog en renselse af Delos og sløjfede gravene for alle, der var døde på øen, viste over halvdelen af dem sig at være karere, der kunne identificeres på deres gravudstyr bestående af våben og på begravelsesmåden, som de stadig bruger. [2] Men med opbygningen af Minos' flåde forbedredes vilkårene for den indbyrdes skibstrafik, eftersom han fordrev de kriminelle elementer fra øerne i forbindelse med sin kolonisering af dem. [3] De mennesker, der boede ved havet, levede nu i større tryghed og kunne bedre arbejde på at generere et økonomisk overskud, og nogle kunne endda opføre mure omkring deres byer, da de blev mere velhavende end før. Det var nemlig ønsket om profit, der fik de svagere til at underkaste sig de stærkeres dominans, og fik de mægtigere, der havde midler i rigt mål, til at underlægge sig de mindre stater som vasaller. [4] Og det var denne tilstand, de befandt sig i, da de senere hen iværksatte deres kampagne mod Troja.

{9} Agamemnon var efter min mening snarere i stand til at samle denne ekspeditionsstyrke i kraft af sin ledende magtposition over sine samtidige, end fordi Helenes bejlere, som han stod i spidsen for, var bundet af deres ed til Tyndareos. [2] De peloponnesere, der fra traditionen har overtaget den klareste version af sagen, siger da

også, at Pelops i kraft af de rigdomme, han bragte med sig fra Asien til uformuende folk, først fik skabt sig en magtposition og derfor blev den, der lagde navn til landet, skønt han var immigrant. Senere blev endnu større magt koncentreret på hans efterkommeres hænder: Eurystheus blev dræbt af Herakliden i Attika, og til Atreus, som var hans morbroder (og som for øvrigt var blevet forvist af sin fader på grund af drabet på Chrysippos), havde han på grund af deres slægtskab overdraget både Mykene og regeringsmagten, da han drog i krig. Da han så ikke vendte hjem igen, overtog Atreus kongedømmet i Mykene og alt, hvad Eurystheus ellers havde hersket over – med fuld tilslutning fra mykenerne selv, for de var bange for Herakliden, og Atreus lod til at være en kapabel mand og havde desuden gjort sig populær blandt det jævne folk. Sådan blev Pelopidernes slægt mægtigere end Perseiderne. [3] Det er denne position og rigdom, Agamemnon efter min mening arvede; og det var kombinationen af dem og hans overlegne flådemagt, der gjorde ham i stand til, snarere ved at indgyde frygt end velvilje, at få samlet og afsendt ekspeditionsstyrken. For at han selv tydeligvis stillede med det største kontingent skibe og endda kunne forsyne arkaderne, fremgår klart af Homers fremstilling – hvis man vil acceptere hans vidnesbyrd som tilstrækkeligt. [4] I passagen med scepterets overlevering siger han desuden, at Agamemnon var hersker “over mangfoldige Øer og over al Argos tillige”; men som fastlandsbeboer ville han jo ikke kunne herske over øer, bortset fra de allernærmest beliggende (og dem kan man dårligt kalde ‘mange’), medmindre han altså også rådede over en vis flådestyrke. [5] På baggrund af denne militære ekspedition kan man få en idé om, hvordan forholdene før den har været.

{10} Men at Mykene var en flække, eller at en anden bosættelse fra dengang ikke ser ud af meget i vore dage, er ikke en rimelig grund til at tvivle på, at ekspeditionen vitterlig havde det omfang, som digterne angiver, og som traditionen insisterer på. [2] Hvis spartanernes by for eksempel blev fuldstændig forladt nu, så kun helligdommene og bygningsfundamenterne stod tilbage, gætter jeg på, at kommende generationer i en fjern fremtid ville have meget svært ved at tro på, at indbyggernes magt faktisk havde svaret til deres omdømme. Og dog sidder de på to femtedele af Peloponnes og har lederskabet over det hele, såvel som over adskillige allierede udenfor; men alligevel kan byen, der aldrig er blevet koncentreret i én bykerne eller forsynet med templer og prestigebyggerier, men er spredt på forskellige landsbyer efter gammel, græsk skik, nok forekomme temmelig inferior. Hvis det samme derimod overgik athenerne, ville man

sikkert, alene på basis af byens ydre fremtræden, anslå dens magt til at have været dobbelt så stor, som den faktisk er. [3] Der er således ingen rimelig grund til overdreven skepsis, lige så lidt som man bør se på en bys fremtræden i stedet for dens reelle magt: vi må gå ud fra, at denne ekspedition faktisk var større end alle andre forud for den, men står tilbage for de nutidige. Hvis vi igen kan fæste lid til Homers digterværk også i dette spørgsmål – og da han er digter, kan man nok forvente, at han har pyntet tallene lidt større – fremstår ekspeditionen alligevel, selv i hans gengivelse, som forholdsvist ubetydelig. [4] Han siger nemlig, at der var 1.200 skibe i alt, og at boioternes transporterede 120 mand, og Philoktetes' 50, hvorved han efter min mening angiver maksimal- og minimalkapaciteten; i hvert fald har han ikke yderligere størrelsesangivelser i 'Skibskatalogen'. At alle roerne samtidig var krigere, har han også angivet i forbindelse med Philoktetes' skibe; for han siger, at alle, der sad ved årerne, var bueskytter. Af passagerer har der næppe været mange, bortset fra konger og de andre højtrangerende personer, især fordi de skulle krydse åbent hav med store mængder militær udrustning og samtidig ikke havde flerdækkede skibe til rådighed, men kun nogle, der var konstrueret efter den gamle metode, nærmest som sørøverfartøjer. Hvis man således går ud fra middelværdien af maksimal- og minimalkapaciteten, har det tydeligvis ikke været mange, der tog afsted, i betragtning af at de blev sendt ud som en forenet ekspedition fra hele Grækenland.

{11} Årsagen hertil var ikke så meget mangel på personel som på midler. På grund af knapheden på forsyninger var det en temmelig lille styrke, de førte med sig – ikke større end at de regnede med, at den kunne leve af landet i det område, hvor krigen blev ført. Da de først var gået i land og havde besejret fjenden i et slag (hvad de selvsagt må have gjort, for ellers havde de ikke kunnet befæste deres lejr med en palisade), har de tydeligvis ikke engang da sat deres samlede styrke ind, men gik i stedet på grund af knapheden på forsyninger i gang med at opdyrke jorden på Chersonesos og med plyndringstogter. Denne spredning af de græske styrker var også medvirkende til, at trojanerne kunne holde stand mod dem på slagmarken i samfulde ti år: de kunne til enhver tid hamle op med dem, der netop da var tilbage. [2] Havde grækerne nu i stedet medbragt rigelige forsyninger og koncentreret deres styrker, så de kunne føre krigen uden afbrydelser i form af plyndringer og landbrug, ville de med lethed have fået herredømmet i felten, da de jo selv med mindre end deres samlede styrke kunne hold stand mod trojanerne med de kontingenter, der netop da var tilbage; og de kunne roligt have

lagt sig til at belejre byen og på den måde både på kortere tid og med mindre besvær have erobret Troja. [3] Men det var manglen på midler, der gjorde ikke alene de forudgående foretagender svage; men selv dette, det navnkundigste af alle hittidige, viser sig i virkeligheden hverken at kunne leve op til sit ry eller til den nu fremherskende opfattelse af det, som digterne har etableret.

{12} For endnu efter Den trojanske Krig undergik Grækenland en proces med migrationer og bosættelser, så det ikke fik ro og fred til at vokse sig stærkere. [2] Forhælingen af grækernes hjemrejse fra Ilion forårsagede mange omvæltninger; der var for det meste interne uroligheder i de forskellige stater, og de folk, der blev fordrevet fra dem, grundlagde så nye byer. [3] For eksempel blev de nuværende boiotere fordrevet fra Arne af thessalerne 60 år efter Ilions erobring og bosatte sig i det, der nu kaldes Boiotien, men tidligere blev kaldt Kadmeis (der levede faktisk også i forvejen en gren af dem i dette land, hvoraf nogle deltog i ekspeditionen mod Ilion), ligesom dorerne 80 år efter erobringen sammen med Herakliden underlagde sig Peloponnes. [4] Efter en lang periode med vanskeligheder faldt der ro og stabilitet over Grækenland, og migrationerne hørte op, så man begyndte at sende kolonier ud: athenerne koloniserede Ionien og de fleste af øerne, peloponneserne grundlagde derimod de fleste af kolonierne i Italien og Sicilien og visse steder i det øvrige Grækenland. Alle disse kolonier er grundlagt efter Den trojanske Krig.

{13} Efterhånden som Grækenland voksede sig stærkere og i endnu højere grad end tidligere lagde sig efter at erhverve sig kapital, blev der i takt med forøgelsen af indtægterne etableret tyrannier i de fleste stater, hvor man førhen havde haft arvelige monarkier med afgrænsede kompetencer; og Grækenland begyndte at udruste flåder og tyede i højere grad til havet. [2] Korinthierne siges at have været de første til at forsøge sig med noget i retning af moderne skibsbyggeri, og Korinth skal da også være den by i Grækenland, hvor der først blev bygget trierer. [3] Det er også et faktum, at en korinthisk skibskonstruktør ved navn Ameinokles byggede fire krigsskibe for samierne; og Ameinokles kom til Samos omtrent 300 år før denne krigs afslutning. [4] Det ældste søslag, vi har kendskab til, blev udkæmpet mellem Korinthe og Kerkyra, 260 år før samme tidspunkt. [5] Med deres by på Isthmen havde korinthierne jo nærmest altid haft en handelsstation, eftersom den indbyrdes kontakt grækerne imellem – både internt på Peloponnes og med dem udenfor – i gamle dage foregik mere ad landruten end til søs og således gennem korinthisk territorium. Korinth var derfor mægtig i kraft

af sin rigdom, som det også fremgår af de gamle digtere, som giver byen tilnavnet 'det rige'. Da grækerne begyndte at stå mere til søs, anskaffede korinthierne krigsskibe og gik i gang med at eliminere sørøveriet; og da de kunne tilbyde et handelscentrum på begge elementer, holdt de med kapitaltilførslen herfra deres stat stærk.

[6] Også ionerne fik en stærk flåde, omend senere, på den tid da kong Kyros som den første regerede over perserne og hans søn Kambyses efter ham; og under deres krig mod Kyros havde de faktisk en tid lang kontrollen over havet ud for deres egne kyster. Polykrates, der var tyran på Samos på Kambyses' tid, underlagde sig med sin stærke flåde en række øer, heriblandt Rheneia, som han viede til Apollon Delios. På den tid, da de grundlagde Massalia, besejrede phokeerne karthagerne i et søslag.

{14} Disse var de stærkeste flådemagter; men selv de, som jo blev etableret mange generationer efter Den trojanske Krig, opererede tydeligvis kun med få trierer og var i stedet stadig udrustet med pentekontorer og langbåde, nøjagtig som den tids flåder. [2] Kort tid inden Perserkrigen og Dareios' død (Kambyses' efterfølger på den persiske trone) fik tyrannerne på Sicilien og kerkyreerne bygget trierer i større tal; og det var de sidste betydelige flåder, der blev etableret i Grækenland inden Xerxes' invasion. [3] For aigineterne og athenerne, og hvem der ellers kunne komme på tale, havde kun ret små flåder, som endda overvejende bestod af pentekontorer: det var først sent i forløbet, mens Athen var midt i en krig mod Aigina, og man samtidig kunne imødesee barbarernes invasion, at Themistokles fik gennemført bygningen af de skibe, de faktisk kom til at bruge i søslaget – og selv de var ikke forsynet med dæk i hele skibets længde.

{15} Såvidt de græske flåder, både i gamle dage og senere hen. De stater, der førte en aktiv flådepolitik, styrkede ikke desto mindre deres position betragteligt både i kraft af forøget kapitaltilførsel og deres herredømme over andre; for navnlig de, der selv havde utilstrækkeligt med land, begyndte at rette flådeangreb mod øerne og på den måde underlægge sig dem. [2] Der blev ikke udkæmpet nogen landkrige, der kunne danne basis for en magtposition: de, der faktisk fandt sted, var lokale nabokonflikter, og grækerne begav sig ikke på fælles ekspeditioner udenlands med det formål at underkvinde andre. De var nemlig endnu ikke blevet samlet i afhængige forbund under de største stater, og de foretog heller ikke den slags operationer på egen hånd, men hver især nøjedes med enkeltvis at bekriige sine umiddelbare naboer. [3] Hovedundtagelsen er den krig, som for meget længe siden blev udkæmpet mellem Chalkis og Eretria, og hvor det øvrige Grækenland indgik alliance med den ene eller den anden part.

{16} Forskellige faktorer forhindrede de enkelte staters vækst, og for ionerne, som ellers havde oplevet stærk fremgang, var det Kyros og hans Perserrige, der først knuste Kroisos og erobrede hele området mellem Halysfloden og havet og underkuede bystaterne ved kysten; siden brugte Dareios sin fønikiske flåde til også at få kontrollen over øerne.

{17} Alle de tyranner, der herskede over græske stater, havde kun tanke for deres egne interesser – deres personlige sikkerhed og opbyggelsen af deres slægts magtposition – og deres fokus var såvidt muligt på forsigtighed i administrationen af deres stater. Derfor udrettede ingen af dem noget nævneværdigt, rent bortset fra eventuelle kampagner mod deres respektive nabostater, selvom tyrannerne på Sicilien ganske vist udbyggede deres magt betragteligt på netop den måde. Igennem en længere periode var Grækenland således forhindret både i at gennemføre et klart fælles foretagende, og i at udvise initiativ på enkeltstatsplan.

{18} Til sidst blev både tyrannerne i Athen og de fleste af dem i det øvrige Grækenland (som for en stor dels vedkommende fra gammel tid havde været under tyranstyre) styrtet af spartanerne, med undtagelse af dem på Sicilien. For selvom Sparta havde gennemløbet den længste kendte periode med interne konflikter siden de nuværende indbyggere, dorernes, bosættelse der, opnåede det alligevel på et meget tidligt tidspunkt at få gode, stabile love og har aldrig været under tyranstyre: regnet fra denne krigs afslutning har spartanerne haft det samme politiske system i godt og vel 400 år, hvilket har givet dem styrken til også at intervenere i andre staters forhold.

Ikke mange år efter omstyrtelsen af tyranstyret i Grækenland blev slaget ved Marathon udkæmpet mellem mederne og athenerne. [2] Ti år efter dette vendte barbarerne tilbage og foretog en invasion med det enorme ekspeditionskorps, der skulle undertvinge hele Grækenland. Da denne alvorlige fare hang over alles hoveder, fik spartanerne på grund af deres militære overlegenhed kommandoen over de græske styrker, der nu indgik en forsvarsalliance, mens athenerne under indtryk af den persiske fremrykning havde besluttet sig til at rømme byen: de pakkede deres ejendele sammen, gik ombord på deres skibe og blev et søfarende folk. Med forenede kræfter fik alliancen slået barbarerne tilbage, men kort tid efter sluttede grækerne – både alliancens medlemmer og de grækere, der nu havde løsrevet sig fra Storkongen – sig til enten Athen eller Sparta. Det stod klart, at disse to var de stærkeste magter, den ene med dominans til lands, den anden på havet. [3] Endnu en kort tid holdt våbenbroder-

skabet; så opstod der splid mellem Athen og Sparta, og de to parter og deres respektive allierede kom i krig med hinanden. Og hver gang der opstod konflikt mellem andre grækere, sluttede de sig fra nu af til den ene eller den anden af disse to magter. På den måde forløb hele intervallet mellem Perserkrigene og denne seneste krig med en konstant vekslen mellem snart krig (enten indbyrdes eller med deres egne, løsrevne allierede), snart fredsslutning, så parterne kunne udbygge deres militære beredskab og opnå større erfaring ved at træne under rigtige kampforhold.

{19} Spartas ledelsespolitik var ikke at afkræve dets allierede tribut, men i stedet sikre, at de havde en oligarkisk styreform og således udelukkende tjente spartanske interesser; athenerne, derimod, overtog efterhånden de allierede staters flåder, med undtagelse af Chios og Lesbos', og pålagde dem i stedet hver især at betale en nærmere fastsat tribut. Athens egne militære ressourcer til denne krig var således større, end da dets magt stod på sit højdepunkt, og alliancen mod Persien endnu var intakt.

{20} Dette er resultatet af mine undersøgelser af de ældste tider, selvom det er vanskeligt at fæste lid til ethvert stykke evidens, man støder på: folk accepterer nemlig fuldstændig ukritisk, hvad de hører fra andre om begivenheder i fortiden, endda om det så gælder deres egen lokalhistorie. [2] I hvert fald tror de fleste athenere, at Hipparchos var tyran, da han blev myrdet af Harmodios og Aristogeiton, og de er ikke klar over, at det var Hippias, den ældste af Peisistratos' sønner, der havde magten, mens Hipparchos og Thessalos bare var hans brødre. Men fordi Harmodios og Aristogeiton så småt fik mistanke om, at nogen blandt deres medsammensvorne på netop denne dag havde stukket dem til Hippias, holdt de sig på afstand af ham under den antagelse, at han var informeret om attentatet. Men eftersom de stadig var villige til at sætte livet ind på dog at udrette noget, inden de blev arresteret, dræbte de Hipparchos, da de stødte på ham ved den helligdom, der hedder Leokoreion, hvor han var i færd med at arrangere optøget til Panathenæerfesten. [3] Også de øvrige grækere har mange fejlagtige opfattelser, og endda af aktuelle affærer, ikke af en sløret fortid; såsom at Spartas to konger afgiver ikke én men to stemmer hver, og at der i Sparta findes et 'Pitane'-korps i hæren, hvad der aldrig nogensinde har eksisteret. Så lidt umage gør folk flest sig med deres søgen efter sandheden; de griber snarere til en færdigsyet version.

{21} Ikke desto mindre går man imidlertid næppe helt fejl i med støtte fra de her behandlede beviser at regne med, at disse tidlige begivenheder i det store og hele er foregået sådan, som jeg har beskrevet dem – snarere end at fæste lid til digternes lov-

sange over emnet, pyntet op med overdrivelser, eller til kronikørernes prosaværker, der snarere er skrevet med det formål at være indbydende at lytte til end at finde frem til sandheden: deres indhold er jo umuligt at efterprøve og er for størstepartens vedkommende igennem årene i den grad gledet over i det fantastiske, at de har mistet enhver troværdighed. Men man går ikke fejl ved at konkludere, at mine resultater, etableret på baggrund af de klareste beviser til rådighed, leverer en fremstilling, der – i betragtning af begivenhedernes høje alder – er tilstrækkeligt præcis.

[2] Og skønt mennesker til enhver tid bedømmer den krig, de netop befinder sig i, til at være den største for så, efter dens ophør, at begynde at blive mere fascineret af fortiden, vil denne krig for dem, der undersøger de faktiske forhold, tydeligt stå frem som større end fordums krige.

{22} For så vidt angår de ting, der blev sagt i de enkelte taler enten på tærsklen til krigen eller midt under den, så har det været svært for mig at erindre den præcise ordlyd i de tilfælde, hvor jeg selv overhørte dem, ganske som det har været det for dem, der har rapporteret til mig forskellige andre steder fra. Her har jeg ladet dem udtrykke sig i overensstemmelse med min vurdering af, hvordan hver især ville have sagt det, som netop den pågældende situation krævede, idet jeg hele tiden har holdt mig så tæt som muligt på den overordnede tendens i det, der faktisk blev sagt. Med hensyn til de reelt udførte krigshandlinger har jeg ikke ment, at det var min opgave at skrive på basis af information fra den første den bedste, eller for den sags skyld ud fra mine egne indtryk, men derimod efter at have undersøgt både de begivenheder, jeg selv var vidne til, og det, jeg hørte fra andre, med den størst mulige nøjagtighed i hvert enkelt tilfælde.

[3] Det har været et møjsommeligt forskningsarbejde, eftersom øjenvidnerne i hvert enkelt tilfælde havde forskellige udlægninger af de samme begivenheder, alt efter hukommelse og sympati med den ene eller den anden part. [4] Det er meget muligt, at fraværet af et fantastisk element vil gøre min fremstilling mindre indbydende til oplæsningsbrug; men hvis blot de, som ønsker en klar forståelse af, hvad der er sket (og som vel, menneskelivets vilkår taget i betragtning, vil ske igen engang på samme eller lignende måde), finder den nyttig, vil det være mig nok. Den er skrevet som et klenodie for al fremtid, ikke som et opvisningsnummer til fremførelse her og nu.

{23} Af fortidige begivenheder er Perserkrigene den største, og den fandt dog hurtigt en afgørelse ved to søslag og to landslag. Denne krig, derimod, strakte sig over overordentligt lang tid, og de ulykker, der er overgået Grækenland under den, er uden

sidestykke inden for en sådan tidsramme: [2] aldrig er så mange byer blevet erobret og tømt for indbyggere, enten af barbarerne eller af grækerne selv under deres indbyrdes kampe (og nogle af disse byer blev så genbefolket med nye indbyggere efter erobringen); og aldrig er så mange blevet gjort til flygtninge eller massakreret, dels under selve krigen, dels som konsekvens af interne konflikter. [3] Ting, man førhen nok havde hørt om, men kun sjældent fået bekræftet, kunne man nu fæste lid til – jordskælv, der på én gang ramte meget store områder og desuden var enormt kraftige; solformørkelser, der indtraf med større hyppighed, end man kunne mindes fra tidligere; omfattende tørkeperioder i visse egne med deraf resulterende hungersnød; og det som forvoldte allerstørst skade, ja, udslettede store dele af befolkningen: pestepidemien. Alle disse ulykker forenede deres destruktive kræfter med denne krigs.

[4] Det var athenerne og spartanerne, der begyndte den, da de brød den trediveårs fred, de havde sluttet efter erobringen af Euboia. [5] Hvad angår spørgsmålet om, hvorfor de brød den, giver jeg først en fremstilling af de to parters anklager og uoverensstemmelser, for at ingen nogensinde herefter skal søge efter grunden til, at grækerne blev ramt af så omfattende en krig. [6] Den sandeste årsag er efter min opfattelse den, man sjældnest hører fremsat: at Athens voksende magt skræmte Sparta og presede dem ud i krig. De to parters officielt fremsatte klagepunkter mod hinanden, som fik dem til at bryde freden og kaste sig ud i krig, var imidlertid som følger.

{24} Bystaten Epidamnos ligger på ens højre side, når man sejler ind i Den ioniske Bugt. Omkring den lever der taulantiske barbarer, et illyrisk folkeslag. [2] Kolonien blev grundlagt af kerkyreere, men grundlæggeren var en korinthier ved navn Phalios, Eratokleides' søn, der nedstammede fra Heraklidernes slægt, og som man altså efter den gamle skik havde inviteret fra den oprindelige moderby. Der var også et antal korinthiere og andre dorere blandt kolonisterne. [3] Efterhånden som tiden gik, voksede Epidamnos sig magtfuld og folkerig, [4] men efter mange års interne politiske konflikter blev den, efter hvad man siger, alvorligt svækket af en krig mod de omkringboende barbarer og mistede det meste af sin magt. [5] I perioden umiddelbart forud for den aktuelle krig fik folkepartiet så fordrevet dem, der tilhørte overklassen; men de gjorde nu fælles sag med barbarerne og begyndte at angribe indbyggerne ved plyndringstogter såvel til lands som til vands. [6] Da epidamnierne i byen således kom under pres, sendte de en delegation til Kerkyra, der jo var deres moderby, og bad dem om ikke bare stiltiende at acceptere, at de gik til grunde, men i stedet udvirke en forsoning med

eksilgruppen og få en ende på krigen mod barbarerne. [7] Denne anmodning fremsatte delegationsmedlemmerne, mens de sad som supplikanter i Herahelligdommen, men kerkyreerne afviste bønfeldelsen og sendte dem bort med tomme hænder.

{25} Da epidamnierne indså, at der ikke kunne ventes nogen støtte fra Kerkyra, anede de ikke, hvordan de skulle håndtere situationen. De sendte derfor folk til Delphi for at spørge guden, om de skulle overlade byen til korinthierne, deres grundlæggere, og forsøge at opnå en form for støtte fra dem. Gudens svar var, at de skulle overlade korinthierne byen og gøre dem til deres ledere. [2] Epidamnierne tog så til Korinth i overensstemmelse med oraklets ord og afstod kolonien: de påpegede, at deres grundlægger havde været fra Korinth, og redegjorde for orakelsvaret, og de bad korinthierne om ikke stiltiende at acceptere, at de gik til grunde, men træde ind i kampen på deres side. [3] Korinthierne påtog sig at levere den anmodede støtte som en retslig principalsag, idet de anså Epidamnos for lige så meget deres egen koloni som Kerkyras, og også af fjendskab til kerkyreerne, vrede som de var over ikke at blive vist tilbørlig respekt af deres egen koloni. [4] For kerkyreerne viste ikke korinthierne de traditionelle hædersbevisninger ved deres fælles, religiøse fester, og de gav heller ikke en korinthier forrang ved ofringerne: de så ned på korinthierne, fordi de på den tid kunne måle sig med de rigeste blandt grækerne og endda overgik dem i militære ressourcer; og de pralede af deres flådes overlegenhed – nogle gange sågar på det grundlag, at Kerkyra tidligere havde været beboet af phaiakerne, der jo havde et vældigt ry som søfarere. Dette fik dem til i endnu højere grad at opruste flåden, som faktisk var ganske betragtelig: ved krigsudbruddet rådede de over 120 trierer.

{26} På baggrund af alle disse klagepunkter var korinthierne glade for at sende den ønskede hjælp til Epidamnos, og de opfordrede alle prospektive kolonister til at slutte sig til en besættelsesstyrke bestående af amprakiotiske, leukadiske og egne tropper. [2] De begav sig til fods til Apollonia, en korinthisk koloni, af frygt for at blive opbragt af kerkyreerne, hvis de foretog rejsen til søs.

[3] Da kerkyreerne fik efterretning om, at kolonisterne og besættelsesstyrken var nået frem til Epidamnos, og at kolonien ydermere var blevet overdraget til Korinth, reagerede de med forbitrelse. De satte omgående over med 25 skibe, og senere med endnu en eskadre, og beordrede dem på den mest uforskammede måde dels at tillade deres fordrevne medborgere at vende hjem (de fordrevne epidamniere var nemlig taget til Kerkyra, hvor de pegede på forfædrenes grave og anførte deres fælles blodsbeslæg-

tethed som led i deres bøn om at vende hjem igen), dels at hjemsende både den troppestyrke og de kolonister, som korinthierne havde udsendt. [4] Epidamnierne afviste alle disse krav, og kerkyreerne indledte operationer imod dem med 40 skibe i forening med de fordrevne epidamniere, som de havde tænkt sig at genindsætte, og sikrede sig også støtte fra illyrerne. [5] De slog sig ned foran byen og lod proklamere, at enhver epidamnier, der måtte ønske det, samt alle fremmede uden risiko kunne forlade Epidamnos. I modsat fald ville de blive betragtet som fjender. Da ingen indvilgede, gik kerkyreerne i gang med at belejre byen (som ligger på en tange).

{27} Da der nåede folk tilbage til Korinth med besked om belejringen, gik korinthierne i gang med at forberede en militær ekspedition, og samtidig lod de officielt proklamere, at det stod enhver interesseret frit for at deltage i koloniseringen af Epidamnos, med fulde rettigheder og på lige vilkår. Skulle nogen ønske ikke at sejle med de øvrige med det samme, men stadig være interesseret i at deltage, kunne man betale et depositum på 50 korinthiske drachmer og så blive tilbage. Der var mange, der sejlede med, og også mange, der betalte depositummet. [2] Korinthierne anmodede desuden megareerne om at slutte sig til dem med nogle skibe på sejladsen, for det tilfældes skyld at de faktisk skulle blive opbragt af kerkyreerne. Megara udrustede otte skibe til dem, og Pale i Kephallenia fire. De rettede en tilsvarende anmodning til epidaurierne, som stillede fem skibe til rådighed, Hermione ét og Troizen to, Leukas ti og Amprakia otte. Thebanerne og phleiasierne bad de om penge, og eleerne om både penge og ubemandede skibe. Af Korinth selv blev der udrustet 30 skibe og 3.000 hoplitter.

{28} Da kerkyreerne fik efterretning om disse forberedelser, rejste de til Korinth ledsaget af repræsentanter fra Sparta og Sikyon, som de havde fået med. De krævede, at korinthierne trak deres tropper og kolonister i Epidamnos tilbage, eftersom Epidamnos ikke angik dem. [2] Gjorde de imidlertid på nogen måde modkrav på Epidamnos, var kerkyreerne villige til at lade sagen afgøre ved en voldgiftsret bestående af sådanne peloponnesiske stater, som begge parter kunne nå til enighed om; kolonien skulle så endegyldigt tilhøre den part, som domsmændene udpegede som ejer. Derudover var de villige til at overlade sagens afgørelse til oraklet i Delphi, men de ville fraråde korinthierne at begynde en krig. Ellers, sagde de, ville de på grund af Korinths pres være tvunget til i egen interesse at bevæge sig uden for deres nuværende sfære og skaffe sig venner, de egentlig helst var fri for. [4] Korinthierne svarede kerkyreerne, at hvis de fjernede deres skibe og barbarerne fra Epidamnos, ville de overveje det, men indtil da

hørte det ingen steder hjemme at skride til voldgift mellem de to parter, så længe epidamnierne var under belejring. [5] Hertil svarede kerkyreerne, at hvis Korinth ville trække sine tropper tilbage fra Epidamnos, ville de gøre det samme, og ellers var de parate til at lade begge parter holde de stillinger, de havde nu, og lade der være våbenhvile, indtil sagen fandt en retslig afgørelse. {29} Korinthierne accepterede ingen af disse forslag, men da deres skibe var blevet bemanded, og deres allierede var nået frem, sendte de i stedet en herold i forvejen til Kerkyra for at erklære krig, satte sejl med 70 skibe og 7.000 hoplitter og satte kursen mod Epidamnos for at levere kerkyreerne slag. [2] Strategerne med kommando over flådeeskadren var Aristeus, Pellichos' søn, Kallikrates, Kallias' søn og Timanor, Timanthes' søn; over infanteriet var det Archetimos, Eurytimos' søn og Isarchidas, Isarchos' søn. [3] Da de nåede Aktion på Anaktorias territorium, hvor Apollonhelligdommen ligger, ved indløbet til den amprakiske bugt, sendte kerkyreerne en herold i forvejen ud til dem i en let jagt med en advarsel til korinthierne om ikke at sejle imod dem. I mellemtiden var de ved at bemane deres skibe: de havde i forvejen forstærket de gamle skibe med stivere for at gøre dem sødygtige, og overhalet de øvrige. [4] Da herolden meldte, at der ikke var noget, der tydede på fred fra korinthisk hold, og deres 80 skibe var blevet fuldt bemanded (40 skibe lå stadig ved Epidamnos og opretholdt belejringen), sejlede de selv ud på åbent hav, lagde sig i slagformation og engagerede fjenden. [5] Kerkyreerne vandt her en komplet sejr og ødelagde femten korinthiske skibe. Endnu samme dag havde deres belejringsstyrke ved Epidamnos desuden held til at få gennemtvunget en kapitulation på de vilkår, at de tilflyttede fremmede skulle sælges som slaver og korinthierne holdes som krigsfanger, mens de afventede en beslutning om deres skæbne.

{30} Efter søslaget rejste kerkyreerne et sejrsmærke på Leukimme-forbjerget på Kerkyra og dræbte de øvrige krigsfanger, de havde taget, men beholdt korinthierne i fangenskab. [2] Siden sejlede korinthierne og deres allierede hjemad efter deres nederlag til søs, og kerkyreerne beherskede nu alle farvande i den egn. De sejlede til den korinthiske koloni Leukas og hærgede dele af deres territorium, og eleernes orlogsværft Kyllene brændte de ned, fordi de havde stillet skibe og penge til rådighed for Korinth. [3] I stort set hele perioden efter søslaget opretholdt de altså kontrollen over havet og kunne foretage konstante togter mod Korinths allierede og anrette ødelæggelser hos dem. Dette stod på indtil tidligt næste sommer, hvor korinthierne under indtryk af deres allieredes kvaler sendte skibe og tropper ud, som gik i stilling ved

Cheimerion i Thesprotis med det formål at kunne bevogte Leukas og de andre stater, der var dem venligt sindede. [4] Som modtræk rykkede kerkyreerne også ud og lagde sig ved Leukimme med både sø- og landstyrker. Ingen af parterne sejlede dog til angreb på den anden, men begge parter lå over for hinanden resten af sommeren og trak først deres styrker tilbage og vendte hjemad, da vinteren stod for døren.

{31} Hele året efter søslaget og det derpå følgende arbejdede korinthierne, som var rasende over krigen mod Kerkyra, determineret på at bygge nye skibe og rejse så stærk en ny flåde som muligt, idet de både skaffede roere fra selve Peloponnes og fra resten af Grækenland ved at stille dem betaling i udsigt. [2] Da kerkyreerne fik efterretning om denne oprustning, blev de bange. De stod ikke i forbund med nogen anden græsk stat, ligesom de hverken havde ladet sig indskrive i Athens eller Spartas forbund; og de bestemte sig derfor til at opsøge athenerne og prøve at indgå en alliance med dem og se, om de kunne finde nogen form for støtte fra den kant. [3] Men da korinthierne fik efterretning om disse planer, tog de også selv til Athen på en politisk mission for at forhindre, at Athens flådestyrker skulle blive føjet til Kerkyras og derigennem afskære dem selv fra at afgøre krigen på den ønskede måde. Athenerne afholdt en folkeforsamling, hvor de stridende parter fremførte deres argumenter, og kerkyreerne sagde følgende.

“{32} Athenere! Når man opsøger andre for at bede om støtte uden at kunne henvise til enten en meritliste over store velgerninger eller til en alliance, sådan som vi nu gør, er det kun rimeligt, at man først demonstrerer to forhold: for det første at det, man beder om, faktisk ligefrem vil være til gavn for den anden part – eller, i mangel af bedre, i det mindste ikke til skade for dem – og for det andet at ens taknemmelighed vil være til at tage og føle på. Kan man ikke overbevise på disse punkter, kan man ikke tillade sig at tage det ilde op, hvis det mislykkes. [2] Og det er i fuld tillid til, at de faktisk kan garantere begge disse forhold, at kerkyreerne har sendt os til jer for at bede jer indgå en alliance med dem. [3] Imidlertid er det gået sådan, at den samme politik i dette spørgsmål er kommet til at fremstå både inkonsekvent over for jer, og, over for os selv, stik imod vore øjeblikkelige interesser. [4] For selvom det er med fuldt overlæg, at vi altid tidligere har holdt os fri af enhver alliance, står vi ikke desto mindre nu her og må bede

fremmede om netop dét, eftersom det er akkurat denne politik, der gør, at vi nu står isolerede i krigen mod Korinth. Det, vi gik og troede var velovervejnet tilbageholdenhed fra vores side – at undgå alliancer med nogen og dermed også de risici, andres politik involverer – har nu åbenlyst vist sig at være svaghed og mangel på klarsyn. [5] I søslaget klarede vi jo ganske vist på egen hånd at slå korinthierne tilbage, men nu, hvor de står på tærsklen til at angribe os med den langt større styrke, de har hvervet på Peloponnes og i resten af Grækenland, og vi kan konstatere, at vi ikke alene er ude af stand til at klare os kun med egne ressourcer, men også kan vente os det værste, hvis vi kommer i deres vold – ja, så er vi tvunget til at bede både jer og enhver anden magt om støtte. Det kan derfor nok undskyldes, at vi drister os til at slå ind på den stik modsatte kurs af vores hidtidige ikke-interventionisme: det skyldes ikke fejhed, men erkendelse af en fejlslagen politik.

{33} Hvis I accepterer, vil vores henvendelse om hjælp i mange henseender være et sandt lykketræf for jer. For det første vil jeres støtte gå til folk, der ikke har gjort andre nogen fortræd, men selv været ofre for aggression; for det andet kan I ved at indlemme os i jeres forbund nu, hvor vi er truet på selve vor eksistens, etablere en taknemmelighedsgæld, som I vil kunne trække vekslers på for al fremtid – og så har vi en flåde, der med undtagelse af jeres ikke står tilbage for nogen. [2] Og overvej så engang: kan man tænke sig en succes, der forekommer sjældnere eller er mere ærgerlig for ens fjender, end at den selvsamme magt, som I med glæde havde betalt store summer for at få indlemmet, af egen drift henvender sig og uden risiko og udgift tilbyder sig selv til jer? Det vil desuden skaffe jer et vidt udbredt ry for generøsitet, jeres allieredes taknemmelighed, og en forøgelse af jeres egen styrke. At blive tilbudt alt dette på én gang har kun været de allerfærreste i historiens løb beskåret – men det er da også de færreste ansøgere om optagelse i et forbund, der er i en position til at tilbyde de adspurgte lige så megen sikkerhed og prestige, som de selv står til at modtage. [3] Hvad nu den krig angår, hvor I kunne have nytte af os – hvis nogen af jer tror, den ikke kommer, så tager han grundigt fejl og er blind og døv for den kendsgerning, at spartanernes krigsønsker får næring af deres frygt for jer,

og at Korinth, som både nyder stor indflydelse hos dem og er jeres fjender, netop nu forsøger at eliminere os som optakt til et direkte angreb på jer. Derved søger de at hindre, at vi konfronterer dem, forenet af et fælles fjendskab, ligesom de ønsker inden da at sikre sig én af to mulige fordele: enten at skade os eller sikre deres egen position. [4] Stillet over for dette må det være vores opgave at tage initiativet, med vores tilbud om alliance og jeres accept af den, og på den måde foregribe deres strategi frem for at reagere på den.

{34} Hvis korinthierne nu indvender, at I ikke har lov til at indlemme deres koloni i jeres forbund, må de bringes til at forstå, at enhver koloni, der ellers bliver behandlet ordentligt, vil respektere sin moderby, ligesom den vil begynde at se andre steder hen, hvis den bliver udsat for overgreb. Kolonister bliver jo ikke sendt ud med henblik på at være slaver af dem, der bliver tilbage, men deres ligemænd. [2] Og at Korinth ikke har retten på deres side, er indlysende: selv om de blev opfordret til at lade spørgsmålet om Epidamnos afgøre ved voldgift, foretrak de at hævde deres krav ad krigens frem for rettens vej. [3] Deres behandling af os, deres egne slægtninge, må tjene jer til advarsel om hverken at lade jer føre bag lyset af deres dobbeltspil eller at give efter, når de rent ud beder jer om hjælp. Den, der lever i størst sikkerhed i det lange perspektiv, er nemlig den, der pådrager sig færrest mulige anledninger til at fortryde indrømmelser gjort til modstanderen.

{35} I vil heller ikke overtræde jeres fredstraktat med Sparta ved at optage os i jeres forbund. [2] Det er nemlig udtrykkeligt stipuleret i den, at enhver græsk stat, som ikke i forvejen er allieret med den ene af parterne, frit kan slutte sig til den af dem, der passer den. [3] Og så er det da grotesk, hvis korinthierne skal have lov til at bemande deres flåde med besætninger hvervet ikke bare blandt deres egne allierede, men sågar fra hele Grækenland, og overvejende jeres vasaller, og samtidig kan afskære os ikke bare fra denne fuldstændig legitime alliance, men faktisk fra at modtage hjælp fra nogen som helst! De har muligvis tænkt sig at betragte det som et brud på lov og ret, hvis I indvilger i at efterkomme vores anmodning, [4] men vi vil faktisk have meget mere grund til at klage over jer, hvis vi ikke kan overtale

jer til at indvilge: I vil afvise os, der svæver i fare, og som ikke er jeres fjender; og i stedet for at stille jer i vejen for korinthierne, som *er* jeres fjender og fører åben aggressionspolitik, vil I tværtimod se passivt til, mens de udbygger deres magtposition med ressourcer fra jeres imperium. Det er der da ingen rimelighed i. I må enten sætte en stopper for, at de hverver lejetropper fra jeres imperium, eller også sende os så megen hjælp, som vi nu kan få jer til at indvilge i – eller, bedst af alt, optage os som allierede åbent og ærligt, og så hjælpe os på det grundlag. [5] Som vi sagde til at begynde med, kan vi pege på mange fordele ved denne politik; ikke mindst at vi begge har den selvsamme fjende, hvad der er den sikreste garanti for vor loyalitet. Og det er absolut ikke nogen svag fjende, men tværtimod en der sagtens er i stand til at skade dem, der måtte rive sig løs fra jeres forbund. At afvise et tilbud om alliance med en ikke-landbaseret sømagt er ikke nogen helt trivielt sag for jer: ideelt skulle I forhindre alle andre i at få etableret en flåde, men hvis det ikke kan lade sig gøre, så må I sikre jer den stærkeste som ven.

{36} Skulle der nu være nogen af jer, som mener, at vores forslag er i jeres interesse, men er bekymrede for, at I ved at følge det overtræder fredstraktaten, så må I gøre jer klart, at der vil være styrke bag kilden til denne frygt, så den vil skræmme modstanderne desto mere, hvorimod den selvtillid, I måske får af at afvise os, reelt er kraftesløs og som sådan mindre foruroligende for en fjende, der hele tiden vokser sig stærkere. Desuden må I indse, at den beslutning, I er ved at træffe lige nu, gælder Athens interesser i mindst lige så høj grad som Kerkyras. Og dem varetager I ikke med optimal fremsynethed, når I indskrænker jeres synsvinkel til den umiddelbare situation og, stillet over for den krig, der kommer – ja, faktisk så godt som er over os – tøver med at knytte et land til jer, hvis venskab og fjendskab har så afgørende konsekvenser. [2] Rent bortset fra at være særdeles fordelagtigt på en række andre måder ligger det nemlig ideelt placeret på sejlruten langs kysten over til Italien og Sicilien, i en sådan grad at det faktisk både kan forhindre flådestyrker derovrefra i at nå frem til peloponneserne og dem selv i at sende dem den anden vej. [3] Vi kan med en helt kortfattet opsummering af både sagens generelle og partikulære aspekter

demonstrere, hvorfor I ikke bør lade os i stikken. Der er kun tre krigsflåder i Grækenland, der er værd at regne med: jeres, vores og Korinths. Og hvis I ser gennem fingre med, at de to bliver slået sammen til én, når korinthierne som det første sikrer sig os, vil I skulle udkæmpe en søkrig mod både Kerkyra og Korinth. Men tager I imod os, vil I derimod kunne gå ind i konflikten med jeres flåde udbygget med vores.”

Det var, hvad kerkyreerne sagde. Efter dem sagde korinthierne følgende:

“Når disse kerkyreere nu ikke har kunnet holde sig til at tale om deres indlemmelse hos jer, men også har bevæget sig ind på, at vi ikke har retten på vores side, og at de er ofre for urimelig aggression, er vi nødt til at berøre begge punkter, inden vi går videre til vores egentlige tale: på den måde får I både en klarere opfattelse af grundlaget for vores anmodning og en velræsonneret grund til at afvise deres forlangende. [2] De påstår jo, at de har afvist nogensinde at indgå en alliance med nogen af “velovervejede tilbageholdenhed”; i virkeligheden har denne politik ikke været motiveret af ædle motiver, men af skumle hensigter: de ønskede ganske enkelt ikke at have allierede som vidner til deres forbrydelser eller at risikere at blive skammet ud, hvis de kaldte dem til hjælp. [3] Kerkyras geografiske placering giver dem uafhængighed, da de sjældent selv sejler ud og opsøger deres naboer, men meget ofte får besøg af andre, som er tvunget til at lægge ind hos dem; og dette forhold gør dem i stand til selv at sidde som dommere over den uret, de påfører andre, i stedet for at måtte rette sig efter gensidige retstraktater. [4] Deres tilsyneladende noble neutralitet har ikke noget at gøre med et ønske om ikke at blive involveret i andres forbrydelser, men er simpelthen et dække for deres egne – foretaget med magt, hvor de er fysisk stærkest, med bedrag, hvor de kan slippe afsted med det, og uden at skamme sig det mindste, lige meget hvordan de skaffer sig fordele. [5] Og dog – hvis de virkelig var de retskafne mænd, som de påstår de er, kunne de da så meget desto tydeligere demonstrere deres moralske kvaliteter, netop fordi de ikke er underlagt andres indflydelse, ved at være villige til voldgift.

{38} Men det er jo netop ikke sådan, de opfører sig, hverken over for andre eller over for os. Skønt de er vores koloni, har de altid forsøgt at distancere sig og er nu endda i krig med os – de blev jo ikke sendt til Kerkyra med henblik på at blive dårligt behandlet, siger de. [2] Hertil svarer vi, at vi ikke lod kolonien grundlægge med henblik på at blive groft forulempet af dem, men på at beholde vores lederskab og den respekt, der tilkommer os. [3] Alle vore andre kolonier holder os i det mindste i ære; ja, faktisk er der næppe nogen stat, der er mere afholdt af sine kolonier. [4] Og så er det da klart, at hvis flertallet er tilfredse med os, kan disse folk næppe have nogen rimelig grund til at være helt alene om at være utilfredse – ligesom vi aldrig ville have taget det ekstraordinære skridt at gå i krig med dem uden først at være blevet forurettet i helt exceptionel grad. [5] Og selv hvis vi så havde uret, ville det anstændige for dem da være at give efter for vores vrede, og så ville det være skammeligt af os ikke at respektere deres forsonlige attitude. [6] Men med den arrogance, der kommer af stor rigdom, har de tværtimod krænket os igen og igen, og mest af alt i spørgsmålet om Epidamnos, der er vores koloni: mens den var i vanskeligheder, gjorde de intet som helst forsøg på at gøre krav på den, men så snart vi kom den til undsætning, erobrede de den med våbenmagt og har den stadig under deres kontrol.

{39} Og så siger de naturligvis, at de først var indstillet på at lade sagen afgøre ved voldgift; men voldgift kan jo ikke betragtes som et seriøst forslag, når den part, der har alle fordele på hånden, stiller det fra en sikker position – det kunne det derimod nok, hvis det blev stillet af en, der havde afpasset sine handlinger efter sine ord og placeret sig på niveau med sin modpart, inden han tyede til fjendtligheder. [2] I deres tilfælde var det ikke før de begyndte at belejre stedet, men først efter at det gik op for dem, at vi ikke bare ville finde os i det, at de kom med det nydelige tilbud om voldgift. Og ikke nok med deres egne forsyndelser derovre; nu stiller de også her og vil have jer med, ikke som allierede, men som medskyldige, og at I optager dem i jeres forbund netop på et tidspunkt, hvor de er i konflikt med os. [3] Det havde været på sin plads, at de var kommet til jer, da deres position var allersikrest – ikke nu, hvor vi er blevet gjort uret, og de er i fare, og heller

ikke på et tidspunkt hvor I står for at give dem del i jeres beskyttelse uden nogensinde at have fået jeres del af deres magtposition, og hvor I står til at få en lige så stor del af skylden fra os som dem, hvis forseelser I ikke har haft del i. Nej, de skulle for længe siden have delt deres magt med jer, hvis I skal dele konsekvenserne med dem.

{40} Indtil nu har vi fået slået fast, at vi kommer her med vægtige anklagepunkter, og at korinthierne er voldelige og griske. Vi må imidlertid også demonstrere for jer, at I ikke kan indlemme dem i jeres alliance med nogen som helst ret og rimelighed. [2] For selvom det er specificeret i traktaten, at det står enhver ikke-signatarstat frit for at slutte sig til den side, den måtte ønske, gælder denne bestemmelse ikke sådanne stater, hvis indtræden sker med henblik på at skade andre, men derimod den som ønsker sikkerhed uden selv derved at svigte en allerede eksisterende forbindelse, og som ikke vil være årsag til krig snarere end fred for dem, der indlemmer dem (hvis de ellers er kloge). Men netop det kan meget let komme til at overgå jer, hvis I ikke følger vort råd, [3] for I vil jo ikke bare blive deres hjælpere, men også vores fjender, i stedet for traktatspartnere. Hvis I tager deres parti, vil vi blive tvunget til at lade vores defensive aktioner mod dem omfatte jer med. [4] Det rimeligste ville naturligvis være, at I holdt jer helt neutrale over for os begge, men hvis ikke, bør I gøre det stik modsatte og tage vores parti: i det mindste har I jo indgået en traktat med os korinthiere, hvori- mod I aldrig har haft så meget som en våbenhvile med Kerkyra. I må ikke etablere præcedens for at indoptage folk som medlemmer, der har revet sig løs fra andre alliancer. [5] Og da samierne forsøgte at rive sig løs fra jer, og de øvrige peloponnesiere stod splittede ved afstemingen om, hvorvidt man skulle komme dem til undsætning, afgav vi netop også vores stemme i jeres favør: vi argumenterede i fuld offentlighed for, at enhver magt har ret til at disciplinere sine egne allierede. [6] Hvis I indlemmer lovbrudere og træder i brechen for dem, vil I få at se, at mindst lige så mange af jeres allierede vil skifte over til vores side. Og den præcedens, I dermed etablerer, vil komme til at gå hårdere ud over jer end over os.

{41} Så vidt altså de klagepunkter, vi har at fremføre over for jer, og de er gyldige efter almindelig græsk lov. Desuden har vi en opfordring til jer i forbindelse med vores fordring på jeres taknemmelighed; og da vi hverken er jeres fjender og indstillet på at skade jer eller for den sags skyld så nære venner, at vi omgås hinanden ubesværet, mener vi, at dette øjeblik må være det rette for jer til at opfylde den. [2] Da I i sin tid stod og manglede krigsskibe til brug i jeres krig mod Aigina, endnu inden Perserkrigene, da fik I 20 skibe stillet til rådighed af Korinth. Og denne velgerning over for jer, fulgt af den i spørgsmålet om samierne – nemlig at det var ved vores mellemkomst, at peloponneserne ikke kom dem til hjælp – gjorde jer i stand til at sejre over Aigina i det første tilfælde og afstraffe Samos i det andet. Ydermere ydede vi jer denne hjælp i den kritiske situation, hvor folk skal til at engagere fjenden og er fuldkommen blinde for alle andre hensyn end lige sejren: under sådanne omstændigheder regner de enhver, der hjælper, for en ven, selv en eventuel fjende indtil da, og enhver, der stiller sig i vejen, regner de for en fjende, selvom det måske drejer sig om en ven, fordi deres iver efter sejr her og nu tilsidesætter alle normale relationer.

{42} Tænk godt på disse velgerninger, som de yngre af jer kan høre nærmere om fra de ældre – og I vil komme til at insistere på at hjælpe os på samme måde. I må ikke få den opfattelse, at det måske er rimeligt nok, hvad vi står og siger nu, men at jeres interesser vil være nogle helt andre, hvis det kommer til krig. [2] Man tjener nemlig reelt egne interesser bedst ved at begå færrest mulige fejltrin, og den krig under opsejling, som kerkyreerne forsøger at skræmme jer ind på urettens vej med, er jo endnu kun en usikker mulighed. Det er ikke værd at, I lader jer hidse op af det at pådrage jer et ikke bare muligt, men åbent og øjeblikkeligt fjendskab med Korinth: det vil derimod være klogt at fjerne noget af den mistro, korinthierne allerede nærer til jer på grund af jeres optræden i spørgsmålet om Megara, [3] for selvom den måske ikke er så stor og kommer sent, er en tjeneste gjort i rette øjeblik i stand til at udviske alvorligere klagepunkter. [4] Og lad jer ikke lokke af, at de tilbyder jer en mægtig flådealliance. En

fair behandling af ens ligemænd udgør en sikrere basis for styrke end det gør at lade sig ophidse af udsigterne her og nu til at gribe efter en risikabel fordel.

{43} Vi står nu i netop sådan en situation, som vi selv udtalte os åbent om i Sparta – at enhver magt har ret til at disciplinere sine allierede – og insisterer på at få lov af jer til akkurat det; at I, der blev hjulpet af vores stemme, ikke bruger jeres til at skade os. [2] Nej, giv os igen, som vi gav jer, i erkendelse af at dette er et af de kritiske øjeblikke, hvor hjælp regnes for venskab og obstruktion for fjendskab. [3] Og hvad disse kerkyreere her angår, må I hverken indlemme dem i jeres forbund i modstrid med vores ønsker eller hjælpe dem med deres forbrydelser. At afvise dem vil både være den korrekte handlemåde og også den bedste politik for jer selv.”

{44} Det var, hvad korinthierne sagde. Athenerne lyttede til begge parter og afholdt hele to folkeforsamlinger; på den første hældede de i hvert fald lige så meget til at godtage korinthierne argumenter, men den næste dag fortrød de: de bestemte sig til ikke at indgå en fuld alliance med Kerkyra, ifølge hvilken man skulle anerkende de samme venner og fjender (da det så ville medføre et brud på Athens traktat med Sparta, hvis kerkyreerne rekvirerede deres deltagelse i en flådeaktion mod Korinth), men til gengæld en rent defensiv alliance, der foreskrev gensidig støtte i tilfælde af et angreb på Kerkyra eller Athen eller parternes allierede. [2] De mente, at krigen mod peloponneserne ville blive en realitet uanset hvad, og deres plan gik ud på ikke at lade Kerkyra med dens stærke flåde falde i hænderne på Korinth, men såvidt muligt bringe de to til at tørne sammen og slide hinanden op, så både Korinth og andre flådestater ville være så meget desto mere svækkede, hvis det senere skulle vise sig nødvendigt at gå i krig med dem. [3] Samtidig stod øens ideelle placering for sejlruten langs kysten over til Italien og Sicilien også klar for dem.

{45} På baggrund af en sådan tankegang indlemmede Athen Kerkyra i deres forbund, og ikke længe efter at korinthierne var rejst hjem igen, sendte de en hjælpeeskadre på ti skibe ud. [2] Den stod under kommando af Lakedaimonios, Kimons søn, Diotimos, Strombichos' søn, og Proteas, Epikles' søn. [3] Deres instrukser lød på ikke at engagere korinthierne til søs, medmindre de sejlede mod Kerkyra og prø-

vede at iværksætte en landgang dér eller andetsteds på kerkyreisk territorium: i så fald skulle de forhindre det med alle midler. Formålet med denne instruks var at undgå brud på fredstraktaten.

Disse skibe ankom altså til Kerkyra. {46} Da korinthierne var færdige med deres egne forberedelser, sejlede de mod Kerkyra med en flåde på 150 skibe. Af disse var 10 fra Elis, 12 fra Megara, 10 fra Leukas, 27 fra Amprakia, 1 fra Anaktorion og 91 fra Korinth selv. Kontingenterne stod under kommando af strateger fra de respektive stater, og det korinthiske under kommando af Xenokleides, Euthykles' søn, sammen med fire kolleger. [3] De sejlede videre fra Leukas og nåede til et punkt på fastlandet over for Kerkyra, hvor de kastede anker ved Cheimerion på thesprotisk territorium. Her er der en havn, og oven for den, et stykke fra kysten, ligger byen Ephyre i Elaiatis, som er en del af Thesprotien. [4] I nærheden af Ephyre er der et udløb fra den ache-rusiske sø ud i havet; floden Acheron løber igennem Thesprotien og ud i denne sø, og det er da også fra den, at søen har sit navn. Der løber også en anden flod, Thyamis, som udgør grænsen mellem Thesprotien og Kestrine, og det er imellem disse to floder, for-bjerget Cheimerion hæver sig. [5] Det var altså dette sted på fastlandet, korinthierne kastede anker ud for og lagde deres lejr på.

{47} Da kerkyreerne observerede, at korinthierne var på vej mod dem, bemandede de 110 skibe under kommando af Mikiades, Aisimides og Eurybatos og lagde sig ved en af de øer, der kaldes Sybota. De attiske skibe lå der også. [2] Deres infanteri befandt sig på Leukimme-forbjerget, sammen med 1.000 hoplitter fra Zakynthos, der var kommet for at støtte dem. [3] Inde på fastlandet havde korinthierne også fået støtte af en betragtelig styrke barbarer langs kysten, idet folkene på denne del af fastlandet altid har været venligtsindede over for Korinth.

{48} Da korinthierne var færdige med deres forberedelser, tog de proviant til tre dage om bord og sejlede ud fra Cheimerion i ly af mørket, klar til slag. [2] Og som de kom sejlede med daggryet, fik de de kerkyreiske skibe i sigte, på åbent hav og med kurs imod dem. [3] Så snart de havde set hinanden, lagde de sig i kampformation: de attiske skibe lagde sig til højre for kerkyreernes linie, mens de selv var strakt ud over resten, inddelt i tre eskadrer, hver især under kommando af en af de tre strateger. Såvidt den kerkyreiske slagorden. [4] På korinthiernes højre fløj lå de megareiske og amprakiotiske skibe; på midten var de øvrige allierede fordelt, mens korinthierne selv

havde den venstre fløj med de mest manøvredygtige skibe, over for athenerne og kerkyreernes højre fløj.

{49} Så snart kampstandarterne blev hejst på begge sider, engagerede de to slaglinier hinanden og begyndte at udkæmpe et søslag. Begge parter søkampmetode var stadig efter det gammeldags mønster og temmelig usofistikeret, med mange hoplitter posteret på kampdækkene, og også mange bueskytter og spydkastere. [2] Der blev kæmpet indædt under søslaget, omend det ikke så meget skyldtes udvist dygtighed – faktisk mindede det mest af alt om et slag udkæmpet på landjorden. [3] For hver gang de stødte sammen, havde de vanskeligt ved at komme fri af hinanden igen i den tæt-pakkede trængsel af skibe, og ethvert håb om sejr satte man snarere til hoplitterne på dækkene, som stillede sig op og udkæmpede et regulært slag om bord på skibe, der lå stille i vandet. Der blev ikke foretaget nogen liniegennemsejlingsmanøvrer; i stedet udkæmpede man et søslag mere på gåpåmod og råstyrke end på teknisk kunnen. [4] Overalt herskede der derfor tumult, og søslaget var én stor forvirring. Imens sejlede de attiske skibe hele tiden op til de kerkyreiske, hvis de var hårdt trængt i en eller anden sektor, hvilket havde en afskrækkende virkning på fjenden. Strategerne afholdt sig dog fra at indlede kamphandlinger af frygt for at overskride det mandat, de havde fået af athenerne. [5] Især den korinthiske højrefløj havde problemer, for her havde kerkyreerne slået dem på flugt med tyve skibe og forfulgte dem i forvirring ind mod land; de sejlede helt ind til den korinthiske lejr, hvor de sprang fra borde, stak ild på de efterladte telte og plyndrede materiellet. [6] Så i denne sektor blev korinthierne og deres allierede besejret, mens kerkyreerne havde overtaget. Men der hvor korinthierne selv var deployeret, på venstre fløj, vandt de en overbevisende sejr, idet kerkyreerne af en i forvejen mindre styrke manglede de tyve skibe, der havde optaget forfølgelsen. [7] Da athenerne så, at kerkyreerne var presset, begyndte de nu at tøve mindre med at komme dem til undsætning: til at begynde med afholdt de sig fra ligefrem at vædre nogen, men da flugten blev realitet, og korinthierne trængte ind på dem, – da deltog alle omsider fuldt og helt i kampen og gjorde ikke længere nogen forskel; faktisk blev situationen så tilspidset, at det ikke kunne undgås, at athenerne og korinthierne gik direkte løs på hinanden.

{50} Da sejren var en realitet, prøvede korinthierne ikke på at bjærge skrogene af de skibe, de havde gjort ukampdygtige, og tage dem på slæb; i stedet vendte de deres opmærksomhed mod folkene og sejlede ind og ud mellem vragene, mere opsatte på at

myrde løs end på at tage dem levende til fange. De dræbte derfor også uforvarende folk på deres egen side, fordi de ikke havde opfattet, at deres egen højre fløj var blevet besejret. [2] Der var nemlig mange skibe fra begge sider, spredt ud over et vidtstrakt havområde, så når de først engagerede hinanden, kunne de ikke så let komme til klarhed over, hvilke der sejrede, og hvilke der tabte. Målt på antallet af deltagende skibe var dette søslag faktisk større end noget, der indtil da er blevet udkæmpet af grækere mod grækere.

[3] Da korinthierne havde forfulgt kerkyreerne helt ind til land, vendte de deres opmærksomhed mod vrage og deres egne dræbte. Det lykkedes dem at bemægtige sig de fleste af dem, så de kunne bringe dem over til Sybota – en ubeboet havneplads på thesprotisk territorium – hvor deres barbarlandstyrker var rykket hen for at støtte dem. Da de havde gennemført dette, samlede de deres styrker igen og sejlede ud imod kerkyreerne. [4] Kerkyreerne sejlede dem i møde med de skibe, der stadig var manøvreedygtige, og med hvad de ellers havde tilbage, inklusive de attiske skibe; de frygtede, at korinthierne ville forsøge en landgang på deres territorium. [5] Det var på dette tidspunkt sent på dagen. Begge parter havde afsunget en paian som indledning til angreb, da korinthierne pludselig begyndte at skodde: de havde opdaget 20 athenske skibe, der havde kurs imod dem. Denne eskadre havde athenerne sendt af sted fra Athen som støtte efter de første ti, da de var bange for – hvad der netop skete – at kerkyreerne skulle lide nederlag, og deres egne ti skibe være for få til at beskytte dem.

{51} Det var altså disse skibe, korinthierne havde fået i sigte på nogen afstand; de havde en formodning om, at det var skibe fra Athen, og at der var endnu flere af dem end dem, de kunne se, og de begyndte derfor at trække sig langsomt tilbage. [2] Kerkyreerne havde imidlertid ikke observeret de athenske skibe, da de nærmede sig fra en blind vinkel, så de undrede sig over, at korinthierne skoddede, indtil nogen fik øje på dem og råbte "Skibe derovre, på vej mod os!" Så begyndte de også selv at trække sig tilbage, da det nu var ved at blive helt mørkt, og korinthiernes tilbagetrækning havde afbrudt kamphandlingerne. [3] Således kom parterne altså fra hinanden, og søslaget endte ved mørkets frembrud. [4] Og ganske kort tid efter at de var blevet observeret, banede de 20 skibe fra Athen, under kommando af Glaukon, Leagros' søn, og Drakonides, Leogoros' søn, sig vej igennem lig og vragrester og sejlede helt ind til lejren på Leukimne for at slutte sig til de kerkyreiske landstyrker, der lå dér. [5] Kerkyreerne

blev først bange for, at de skulle være fjender (det var nat nu), men genkendte dem så, og athenerne kastede anker.

{52} Næste dag stod de 30 attiske skibe ud sammen med alle de kerkyreiske, der stadig var sødygtige, og sejlede op til havnen ved Sybota, hvor de korinthiske skibe lå for anker; de ville gerne finde ud af, om de havde tænkt sig at kæmpe. [2] Korinthierne trak nok deres skibe i fra stranden og formerede en slaglinie længere ude på vandet, men foretog sig ikke yderligere. De havde ikke tænkt sig at begynde et søslag, hvis de kunne undgå det: de kunne udmærket se, at der var kommet friske forstærkninger til i form af skibe fra Athen, og at de selv havde problemer nok – både med bevogtningen af krigsfangerne, som de havde ombord på skibene, og med manglen på reparationsfaciliteter til skibene på dette øde sted. [3] De var derfor mere optaget af, hvordan de kunne iværksætte sejladsen hjemad, og de var bange for, at athenerne skulle vurdere det som et traktatbrud, at de var kommet i kamp, og derfor ikke lade dem sejle bort.

{53} Altså bestemte de sig for at lade nogle mænd gå om bord i en let båd, uden heroldstav, og sende dem over til athenerne for at føle dem på tænderne. Som sagt så gjort, og de fremførte denne proklamation:

[2] “Athenere! I har ikke retten på jeres side, når I optræder som aggressorer og traktatbrydere – for det er jo det, I gør ved at lægge jer imellem og hæve våben mod os, når vi vil gøre et privat regnskab op med vore fjender. Hvis det er jeres intention at forhindre os i at sejle mod Kerkyra, eller mod noget som helst andet sted, vi kunne tænke os, og I vil bryde traktaten, så kan I lige så godt pågribe os her med det samme og behandle os som fjender.”

[3] Det var, hvad korinthierne sagde. De af de kerkyreiske styrker, der kunne høre ordene, råbte op om, at de omgående skulle pågribes og henrettes, men athenerne gav følgende svar:

[4] “Peloponnesere! Der er hverken tale om aggression eller traktatbrud fra vores side: vi er her for at hjælpe kerkyreerne her, der er vores allierede. Så hvis I ønsker at sejle noget som helst andet sted hen, skal vi ikke forhindre jer i det – men hvis I sejler mod Kerkyra, eller mod nogen som helst anden del af dets territorium, vil vi gøre alt, hvad vi kan, for at standse jer.”

{54} Efter dette svar fra athenerne gik korinthierne i gang med forberedelserne til sejladsen hjemad, og de rejste også et sejrsmærke på den del af Sybota, der ligger på fastlandet. Kerkyreerne bjærgede de skibsvrag og lig, som lå nær deres egen stilling. De

var blevet drevet derover af strømmen og en vind, som havde rejst sig i løbet af natten og spredt dem i alle retninger, og kerkyreerne rejste derfor et konkurrerende sejrsmærke på øen Sybota, som om det var dem, der havde vundet. [2] Begge parter gjorde fordring på sejren efter følgende ræsonnementer. Korinthierne havde rejst et sejrsmærke, fordi de havde haft overtaget i søslaget lige indtil nattens komme og derfor havde fået bjærget flest skibsvrag og lig; desuden havde de taget mindst 1.000 krigsfanger og gjort henved 70 fjendtlige skibe ukampdygtige. Kerkyreerne, derimod, havde rejst deres, fordi de havde sat omtrent 30 fjendtlige skibe ud af spillet, og da athenerne var kommet til, havde de kunnet samle skibsvrag og lig ved deres egen stilling op; ydermere havde korinthierne skoddet dagen før, da de havde opdaget de attiske skibe, og efter at athenerne var kommet til, var korinthierne ikke sejlet ud fra Sybota for at tage kampen op. På den måde gjorde begge parter krav på at være sejrherre.

{55} På hjemrejsen indtog korinthierne Anaktorion ved hjælp af forræderi. Anaktorion ligger ved indløbet til den amprakiske bugt, og administrationen af den var delt mellem Kerkyra og Korinth. De indsatte korinthiske bosættere der og sejlede så videre hjemad. Af deres kerkyreiske krigsfanger solgte de 800, som var slaver, men beholdt 250 i fangenskab. Disse fanger behandlede de i øvrigt særdeles skånsomt, i det håb at de efter hjemsendelsen kunne få Kerkyra over på deres side; og faktisk var de fleste af dem førende og indflydelsesrige skikkelser hjemme. [2] På den måde klarede Kerkyra sig altså igennem krigen mod Korinth, og de athenske eskadrer forlod øen igen. Men for Korinth blev dette den første af årsagerne til krigen med Athen: at Athen havde kæmpet på Kerkyras side i søslaget, skønt traktaten stadig var i kraft.

{56} Umiddelbart efter dette skete der imidlertid følgende, som skulle blive et nyt stridspunkt mellem athenerne og peloponneserne og bidrage til krigsudbruddet. [2] Korinths politik var nu fokuseret på hævn over Athen; og athenerne, som nok havde en fornemmelse af dette bitre fjendskab, stillede en række krav til Poteidaia, som ligger på Pallene-landtangen og er en koloni grundlagt af Korinth, men også tributpligtige allierede af Athen. Athenerne pålagde dem at rive den sydlige del af bymuren ud mod Pallene ned og at stille gidsler; desuden skulle de hjemsende de korinthiske magistrater nu og for fremtiden afvise dem, som hvert år blev sendt ud til dem fra Korinth. Athenernes frygt var, at de skulle lade sig overtale af Perdikkas og korinthierne til at gøre oprør og rive sig løs og således rive de allierede athenske besiddelser i Thrakien med i faldet.

{57} Disse forholdsregler angående Poteidaia var athenerne begyndt at iværksætte umiddelbart efter søslaget ved Kerkyra; [2] for Korinth var nu åbenlyst fjendtligt indstillet over for dem, og samtidig var kongen af Makedonien, Perdikkas, Alexandros' søn, som ellers tidligere havde været Athens allierede og ven, nu også blevet deres fjende. Årsagen til dette fjendskab var, at Athen havde indgået en alliance med Perdikkas' bror Philippos og Derdas, som havde gjort fælles sag imod ham. [4] Opskræmt over dette kommunikerede Perdikkas derfor med Sparta og forsøgte at få opildnet til krig mellem athenere og peloponnesere, og samtidig forsøgte han at få Korinth over på sin side og få Poteidaia til at gøre oprør og rive sig løs. [5] Desuden gjorde han tilnærmelser til chalkideerne i Thrakien og bottiaierne og opfordrede dem til at slutte sig til dette oprør. Hans tanke var, at hvis han kunne opnå en alliance med alle de folk, hvis lande grænsede op til hans eget, ville det blive lettere for ham at udkæmpe krigen med dem på sin side. [6] Athenerne var klare over alt dette, og de ønskede at foregribe disse staters løsrivelse. Og da de netop stod for at skulle sende en kombineret styrke på 30 skibe og 1.000 hoplitter mod Makedonien, under kommando af Arcestratos, Lykomedes' søn og to af hans kolleger, gav de flådekommandørerne ordre til at tage gidsler med fra Poteidaia, få muren revet ned og holde nabostaterne under tæt opsyn for at forhindre eventuelle løsrivelser.

{58} Poteidaiaerne sendte nu både repræsentanter til Athen for at se, om de måske kunne tale athenerne fra at foretage sig noget overilet imod dem; de rejste også til Sparta sammen med korinthierne for at sikre sig støtte, hvis det skulle blive nødvendigt. Da de så efter lange forhandlinger ikke havde fået noget som helst brugbart ud af athenerne, men den eskadre, der skulle operere mod Makedonien, i lige så høj grad var på vej mod dem selv, og da de spartanske myndigheder samtidig lovede dem at iværksætte en invasion af Attika, dersom Athen angreb Poteidaia, – da greb de chancen til at indgå et edsforbund med chalkideerne og bottiaierne og gøre oprør og rive sig løs fra Athen. [2] Perdikkas fik overtalt chalkideerne til at forlade deres byer ved kysten, rive dem ned og bosætte sig i Olynthos længere inde i landet, og på den måde gøre den til ét stærkt befæstet beboelsescentrum. Da de forlod deres hjembyer, overlod han dem sine egne landbesiddelser i Mygdonia omkring Bolbe-søen at dyrke lige så længe, som krigen mod Athen måtte vare. De gav sig altså til at rive deres byer ned og flytte til Olynthos, og til at forberede sig på krig.

{59} De 30 athenske skibe nåede frem til egnene ved Thrakien og kunne konstatere, at såvel Poteidaia som de andre stater var i en tilstand af oprør. [2] Strategerne vurderede, at det ikke var muligt på én gang at føre krig mod Perdikkas og de oprørske områder med den styrke, de havde til rådighed, og de vendte sig derfor mod Makedonien – der jo var deres oprindelige operationelle mål – etablerede en base og gav sig til at føre krig sammen med Philippos og Derdas' brødre, som med deres hær havde invaderet Perdikkas' rige længere indefra i landet.

{60} På dette tidspunkt, hvor Poteidaia havde gjort oprør og revet sig løs, og de athenske skibe opererede i farvandet omkring Makedonien, begyndte korinthierne at blive bekymrede for stedet og mente, at faren nu rykkede tæt på dem selv. De sendte derfor en styrke på i alt 1.600 hoplitter ud, bestående af frivillige fra egne rækker og lejesoldater hyret blandt de andre peloponnesere, foruden 400 letbevæbnede. [2] Kommandoen over denne styrke havde Aristeus, Adeimantos' søn: han havde altid været en trofast ven over for Poteidaia, og det var ikke mindst i kraft af hans popularitet, at flertallet af de korinthiske frivillige meldte sig. [3] De nåede til Thrakien 40 dage efter Poteidaias løsrivelse.

{61} Også athenerne modtog omgående efterretning om disse staters oprør; og da de så også blev klare over, at Aristeus og hans tropper var undervejs, sendte de en styrke på 2.000 hoplitter fra egne rækker og 40 skibe afsted mod de oprørske områder, under kommando af Kallias, Kalliades' søn, og fire andre strateger. [2] De nåede først til Makedonien, hvor de konstaterede, at den oprindelige styrke på 1.000 mand netop havde indtaget Therme og nu var ved at belejre Pydna. [3] De gjorde holdt og sluttede sig til belejringsstyrkerne, men måtte så indgå en overenskomst og en provisorisk alliance med Perdikkas, pressede som de var af situationen i Poteidaia, og af at Aristeus var sluppet forbi dem. De brød derfor op fra Makedonien [4] og nåede til Brea og derfra videre mod Strepsa, som de først prøvede at indtage. Da det ikke lykkedes for dem, marcherede de videre over land mod Poteidaia med 3.000 hoplitter foruden en stor mængde allierede tropper og 600 makedonske ryttere, som var med Philippos og Pausanias. De 70 skibe fulgte med dem langs kysten. [5] De rykkede frem i korte etaper og nåede på trediedagen frem til Gigonos, hvor de slog lejr.

{62} Poteidaiaerne og de peloponnesiske tropper under Aristeus lå og ventede på athenerne i den lejr, de havde opslået på tangen foran Olynthos, og de havde indrettet et feltmarked uden for byen. [2] Som øverstkommanderende over de forenede infante-

ristyrker havde soldaterne valgt Aristeus, og over rytteriet Perdikkas: han havde endnu engang straks revet sig løs fra sin alliance med Athen og kæmpede nu på Poteidaia side efter at have udpeget Iolaos som sin stedfortræder. [3] Aristeus' plan var at holde sin egen hær på tangen og afvente et eventuelt athenskt angreb, mens chalkideerne, de allierede styrker fra områderne uden for Chalkidike og de 200 ryttere fra Perdikkas skulle blive i Olynthos. Så snart athenerne rykkede frem mod Aristeus og hans tropper, skulle de komme dem til undsætning ved at angribe athenerne bagfra og således fange fjenden mellem de to kontingenter. [4] Den athenske strateg, Kallias, og hans officerskolleger sendte imidlertid dels deres makedonske ryttere og nogle få af de allierede tropper mod Olynthos for at afskære de fjendtlige tropper dér fra at komme til undsætning, dels brød de selv op fra deres lejr og rykkede frem mod Poteidaia. [5] Da de nærmede sig tangen og fik øje på fjenden, der var ved at forberede sig til slag, indtog de selv slagorden overfor, og kort tid efter kom de to hære i kamp med hinanden. [6] Aristeus' egen fløj med særligt udvalgte tropper, både korinthiere og andre, drev de fjendtlige styrker over for sig på flugt og optog forfølgelsen over et langt stykke vej; men resten af hæren, bestående af poteidaier og peloponnesere, blev besejret af athenerne og flygtede ind bag bymuren.

{63} Da Aristeus vendte tilbage fra forfølgelsen, så han, at resten af hans hær havde lidt nederlag, og han kom nu stærkt i tvivl om, i hvilken af to risikable retninger han skulle bevæge sig: mod Olynthos eller ind i Poteidaia. Han besluttede sig så for at samle sine tropper i så kompakt en formation som muligt og i ilmarch at slå sig igennem til Poteidaia. Det lykkedes ham faktisk, med stort besvær og under heftig beskydning, at kæmpe sig frem gennem havet langs med bølgebryderen; og på trods af mindre tab fik han bragt de fleste af sine mænd sikkert igennem. [2] De styrker, der skulle støtte Poteidaia fra Olynthos, rykkede ganske vist et kort stykke frem for at komme til undsætning, da slaget var ved at komme i gang, og signalerne blev hejst (Poteidaia ligger omtrent 11 km fra Olynthos og er fuldt synlig derfra), og de makedonske ryttere deployerede for at standse deres fremrykning. Men da det hurtigt begyndte at tegne til en athenskt sejr, og signalerne var blevet sænket igen, trak de sig atter tilbage bag bymuren, og makedonerne tilbage til athenerne. Ingen af parterne havde således rytteristøtte under kampen. [3] Efter slaget rejste athenerne et sejrsmærke og gav poteidaierne tilladelse til at opsamle deres dræbte under våbenhvile. På poteidaierne og

deres allieredes side faldt der lige knap 300, af athenerne selv 150, foruden strategen Kallias.

{64} Herefter anlagde athenerne omgående en belejringsmur på nordsiden af Poteidaia, ind mod landtangen, og opretholdt en vagtstyrke ved den. De opførte ikke nogen mur ud mod Pallene, for de mente ikke, at de havde tropper nok til at opretholde bevogtningen af selve landtangen og samtidig sætte over til Pallene for at opføre en mur dér; de var bange for, at poteidiaterne og deres allierede skulle angribe dem, mens deres styrker var delte. [2] Da athenerne hjemme fik efterretning om, at der ikke var nogen belejringsmur på sydsiden, sendte de nogen tid efter 1.600 hoplitter fra egne rækker ud under kommando af Phormion, Asopions søn. Da han var ankommet til Pallene og havde etableret sin base i Aphytis, førte han sin hær mod Poteidaia i ilmarch og hærgede afgrøderne undervejs. [3] Og da ingen kom imod ham for at levere slag, byggede han en belejringsmur på Pallene-siden. Dermed var Poteidaia nu under svær belejring fra begge sider, og desuden under blokade af skibe fra søsiden.

{65} Da byen således var helt indesluttet, havde Aristeus ikke noget håb om at redde den, medmindre den da fik hjælp fra Peloponnes, eller der indtraf et eller andet fuldkommen uventet. Han rådede dem derfor til alle sammen at vente på gunstige vindforhold og så undslippe ad søvejen, på nær 500 mand, så provianten rakte længere; selv var han villig til at være blandt dem, der blev tilbage. Det lykkedes ham ikke at overtale dem, og da han ønskede at træffe de nødvendige forholdsregler under de givne vilkår og samtidig få det bedst mulige ud af situationen udenfor, slap han selv uset forbi den athenske vagteskadre og sejlede bort. [2] Han forblev hos chalkideerne og støttede deres krigsindsats på forskellig vis; navnlig lokkede han sermylierne i baghold i nærheden af deres by og dræbte mange af dem. Han opretholdt også forhandlinger med Peloponnes med henblik på, hvordan der kunne skaffes hjælp derfra. [3] Efter indeslutningen af Poteidaia brugte Phormion imidlertid sine 1.600 mand til gentagne gange at hærge Chalkidike og Bottike, og han erobrede også nogle mindre byer.

{66} Athenerne og peloponneserne havde altså nu fået følgende nye klagepunkter at fremføre mod hinanden: korinthierne fremførte mod athenerne, at de opretholdt en belejring af Poteidaia, der var deres koloni, og af mænd fra både Korinth og Peloponnes, der opholdt sig i den; athenerne derimod fremførte mod peloponneserne, at de havde tilskyndet en stat, der hørte under Athens alliance og var tributpligtig, til at rive sig løs, og ydermere var kommet dertil og ganske åbenlyst deltog i kampen imod dem

på Poteidaias side. Endnu var den egentlige krig imidlertid ikke brudt ud, og våbenstilstanden holdt stadig, for indtil dette punkt havde Korinth handlet på eget initiativ.

{67} Korinthierne sad dog ikke med hænderne i skødet under belejringen af Poteidaia, for nogle af deres egne folk befandt sig derinde, og samtidig var de urolige for stedet. De opfordrede omgående de andre allierede til at sende repræsentanter til Sparta, hvor deres egen delegation rettede skarpe anklager mod Athen for allerede at have brudt fredstraktaten og handle aggressivt imod Peloponnes. [2] Der deltog ganske vist ikke en formel delegation fra Aigina, da de var bange for athenerne, men uden om de officielle kanaler var det først og fremmest dem, der støttede korinthierne i at presse på for krig; de nød ikke, sagde de, det selvstyre, traktaten ellers garanterede dem. [3] Spartanerne udvidede så invitationen til at gælde enhver, allieret eller ej, der påstod at være ofre for athensk aggression, afholdt deres egen sædvanlige folkeforsamling og opfordrede dem til at tale dér. [4] Adskillige repræsentanter fremsatte her hver især deres forskellige klager, og navnlig megareerne, som blandt mange andre klagepunkter pegede på deres eksklusion både fra alle havne inden for det athenske imperium og fra Athens eget marked, i modstrid med traktatens bestemmelser. [5] Som de sidste trådte også korinthierne frem; de havde ladet de øvrige ophidse spartanerne først og føjede nu det følgende til.

{68} "Spartanere! Den tillid, I nærer til hinanden i jeres politiske og sociale liv, gør jer mere mistroiske over for andre, når vi har noget ubehageligt at sige til jer. Denne tillid udgør nok grundlaget for jeres veldisciplinerede tilbageholdenhed, men desto større uvidenhed afslører I også i udenrigspolitiske spørgsmål. [2] Vi har ofte nok forsøgt at gøre jer opmærksomme på de athenske overgreb, vi stod til at blive udsat for – og hver gang har I undladt at tage til efterretning, hvad vi foreholdt jer, og i stedet mistænkt de enkelte talere for simpelthen at være motiveret af hensynet til egne særinteresser. Det er også netop derfor, at det ikke var, før skaden var sket, men først nu, hvor vi står midt i den, at I indkaldte de allierede hér til møde. Og blandt dem er det først og fremmest os, der må have lov at tage ordet, eftersom vi har de alvorligste klagepunkter: vi bliver chikaneret af athenerne og ignoreret af jer.

[3] Hvis nu athenerne på en eller anden måde kunne begå deres overgreb mod Grækenland i al ubemærkethed, kunne I måske nok være ubekendte med det og således have behov for en statusrapport. Men som sagerne står, hvad skal en lang og grundig udredning så til for? I kan jo selv se, at nogle af os allerede er gjort til slaver af Athen, mens der er andre, frem for alt vore egne allierede, som de har planer for – og at de igennem lang tid har truffet deres forberedelser til en eventuel krig. [4] Ellers ville de jo aldrig have vristet Kerkyra fra os med magt og taget kontrollen der, og heller ikke ligge og belejre Poteidaia: Poteidaia har en særdeles strategisk beliggenhed for operationer i egne mod Thrakien, mens Kerkyra ville have kunnet bidrage med en enorm flåde til peloponneserne.

{69} Og det er jer, der står med ansvaret for alt dette ved først at tillade dem at befæste deres by efter Perserkrigene og sidenhen at rejse de lange mure: derved har I konsekvent og lige til dette øjeblik berøvet ikke bare de stater, som Athen har gjort til sine slaver, deres frihed, men nu også stater, der er jeres allierede. De virkelige frihedsberøvere er nemlig ikke så meget dem, der undertvinger andre, som dem der er i stand til at sætte en stopper for det, men roligt lader det ske – og især da når de bryster sig af at være Grækenlands befriere. [2] Det er lykkedes os at få et møde i stand, men kun med nød og næppe – og ikke engang nu er det med en klar dagsorden. Vi burde nemlig ikke længere anstille undersøgelser om, hvorvidt vi har været ofre for aggression, men i stedet om, hvordan vi skal føre vores forsvar ud i livet. For handlekraftige mænd *har* allerede lagt deres planer og skrider så uden tøven til værks mod dem, der vakler og ikke kan beslutte sig. [3] Vi er på det rene med athenernes fremgangsmåde – hvordan de lidt efter lidt rykker ind på deres naboer. Og så længe de tror, at det kun skyldes jeres apati, at de kan handle i ubemærkethed, er de knap så dristige, men hvis det først går op for dem, at I simpelthen ignorerer dem, skønt I ved det hele, vil de presse på for alvor. Af alle grækere er I spartanere de eneste, der forholder jer passive! I forsvarer jer ikke med magtanvendelse, men ved at *tøve* med den, og som de eneste forsøger I ikke at gøre en ende på jeres fjendes ekspansion i den tidlige fase, men først når den har vokset sig dobbelt så stor. [5] Man plejede ellers at sige om jer, at I var til at regne med,

men virkeligheden kan åbenbart ikke leve op til omdømmet. Vi ved jo selv, at perserne i sin tid kom fra jordens yderste grænser og skulle helt til Peloponnes, før de blev mødt af kvalificeret modstand – nemlig fra jer, I som nu er passive tilskuere til athenerne, som ikke kommer langvejs fra, men tværtimod bor lige ved siden af jer. Frem for selv at gå i offensiven vil I hellere nøjes med at forsvare jer, når I bliver angrebet, og på den måde overlade udfaldet til tilfældet, når I kommer i kamp mod en betydeligt stærkere modstander. I er udmærket klar over både, at barbarerne dengang i det store og hele ødelagde det for sig selv, og at vores succes mod athenerne indtil nu snarere skyldes deres egne fejlgreb end nogen hjælp fra jer. Ja, faktisk kan man sige, at det var de forhåbninger, de nærede til jer, der har været nogles undergang, fordi de satte deres lid til jer og således var fuldkommen uforberedte. [6] Og nu skal I ikke tro, at dette er sagt i fjendskab: det er ment som en kritik. For kritik retter man mod venner, som er ved at begå et fejltrin, men anklager mod fjender, som har begået en forbrydelse.

{70} Samtidig mener vi, at vi om nogen har ret til at lægge kritik for andres dør, især når kontrasterne er så store – kontraster som I, så vidt vi kan se, ikke har nogen fornemmelse af, ligesom I aldrig rigtig er kommet til klarhed over, præcis hvilken slags modstandere I kommer til at få i athenerne, eller hvor komplet og fundamentalt forskellige de er fra jer selv. [2] *De* er nemlig innovative folk, og de er lynhurtige til både at udkaste nye projekter og realisere det, de én gang har sat sig for. I er til gengæld 'lynhurtige' til at bevare alt, præcis som det er, undlade at iværksætte opfølgende tiltag og til ikke engang at blive færdige med at realisere de allermest nødvendige. [3] Og igen: *de* er dristige ud over, hvad de reelt formår; de løber risici ud over al fornuft og bevarer optimismen i farlige situationer. Det ligger derimod til jeres natur at udrette mindre, end I faktisk formår, at nære mistillid til jeres dømmekraft, selv når I kan være helt sikre, og at tro, at I aldrig vil slippe godt fra farlige situationer. [4] Og ydermere tøver de aldrig, mens I altid nøler; de rejser konstant ud, mens I er inkarnerede hjemmefødninge: de tænker nemlig, at de ved deres fravær muligvis kan vinde noget; I derimod at I ved at bevæge jer væk måske endda kan skade det, I allerede har. [5] Efter en sejr udnytter de deres fordel over for fjenden mest

muligt; efter et nederlag rykker de mindst muligt tilbage. [6] De behandler deres kroppe som noget dem fuldstændig uvedkommende i statens tjeneste; deres intellekt bruger de derimod som helt og holdent deres eget, og til at udrette noget for staten med. [7] Lykkes det dem ikke at nå et mål, de har sat sig, betragter de det som at miste noget, der allerede tilhørte dem; opnår de derimod at få fat i det, de satte sig som mål, så mener de, at de i virkeligheden kun har udrettet småting i forhold til fremtidige foretagender. Og skulle et eller andet endelig mislykkes for dem og blive ved forsøget, fatter de straks håb om noget andet og får på den måde opfyldt behovet. For dem som de eneste er der nemlig ingen forskel på at håbe på og allerede besidde, hvad de måtte rette deres tanker imod, så hurtige er de til at realisere det, de nu beslutter sig for. [8] Alt dette arbejder de hårdt på livet igennem, under mange strabadser og farer. De nyder sjældent det, de har, fordi de hele tiden skal skaffe sig mere, fordi deres eneste idé om en festdag er at opfylde dette krav, og fordi fredelig inaktivitet står som en større ulykke for dem end arbejdskrævende travlhed. [9] Hvis man derfor skal definere dem ganske kort, kan man med rimelighed sige, at de af natur er ude af stand både til selv at leve i fred og ro og til at lade andre mennesker gøre det.

{71} Sådan er den stat, I nu står over for en konfrontation med, spartanere. Og alligevel bliver I *ved* med at tøve! I vil ikke indse, at fred og ro varer længst for de mennesker, der nok i deres militære forberedelser holder sig fra at krænke andre, men samtidig tydeligt demonstrerer, at de er fast besluttet på ikke selv at tolerere aggression. Tværtimod består fair optræden for jer i et princip om dels ikke at genere andre, dels – om det så sker i selvforsvar – ikke selv risikere at lide skade. [2] Dette mål ville have været noget nær umuligt at opnå, selv hvis jeres nabostat havde samme indstilling som I selv. Men som vi netop har påpeget, er jeres hele livsform håbløst gammeldags i sammenligning med deres. [3] Og som inden for ethvert specialiområde er det en lovmæssighed, at de seneste landvindinger til enhver tid må gå af med sejren. Det er måske nok det bedste for en stat, der lever i fred og ro, at lade de traditionelle institutioner forblive fastlåste; men folk, der bliver stillet over for et krav om megen aktivitet, har behov

for nytænkning – og masser af den. Athenernes omfattende erfaring på dette punkt har derfor også medført, at deres statsapparat har undergået langt mere omfattende reformer end jeres. [4] Men fra dette øjeblik må grænsen være nået for jeres langsommelighed! Nu må I hurtigst muligt komme jeres allierede til undsætning, og navnlig poteidaierne, sådan som I jo lovede dem: ved at invadere Attika. Prisdgiv ikke jeres venner, ja, jeres egne blodsbeslægtede til deres bitreste fjender, og driv ikke os andre til i desperation at søge andre alliancepartnere. [5] For hverken de guder, der var vidner til eden, eller folk med forståelse for sagens rette sammenhæng ville i så fald mene, at vi handler forkert: det er nemlig ikke dem, der vender sig andre steder hen efter at være blevet ladt i stikken, der er de sande traktatbrydere – det er tværtimod dem, der svigter de folk, som de har svoret at forsvare. [6] Men hvis I vil udvise engagement, vil vi blive, hvor vi er; for i den situation ville vi ikke handle rigtigt, hvis vi skiftede alliance, og i øvrigt ville vi næppe kunne finde nogen, som vi var mere kompatible med. Overvej nu grundigt, hvad vi har sagt: bestræb jer på at stå i spidsen for et Peloponnes, hvis storhed ikke står tilbage for det, jeres fædre gav jer i arv.”

{72} Det var, hvad korinthierne sagde. Nu var det sådan, at der allerede fra tidligere befandt sig en athensk delegation i Sparta i et andet anliggende, og da disse repræsentanter hørte talerne, besluttede de sig for, at de måtte træde frem for spartanerne – ikke for at forsvare sig mod de anklager, de andre stater havde rettet mod dem, men for at påvise, at hele sagskomplekset ikke var noget, der burde træffes hastige beslutninger om, men overvejes nøjere. Samtidig ville de gerne gøre opmærksom på, hvor magtfuld deres stat var, og minde de ældre blandt spartanerne om, hvad de godt vidste i forvejen, og give de unge en redegørelse for, hvad de ikke havde nogen erfaring med. De mente, at deres argumenter ville gøre spartanerne mere tilbøjelige til at vende sig mod at forholde sig i ro end til at gå i krig. [2] De gik derfor til spartanerne og erklærede, at de også ønskede at tale til folkeforsamlingen, hvis der ikke var noget til hinder for det. Spartanerne opfordrede dem til det, og athenerne trådte frem og holdt den følgende tale.

{73} “Formålet med vores mission var jo ikke at komme i diskussion med jeres allierede, men angik de spørgsmål, vor stat sendte os ud for at drøfte. Men når vi nu hører de højlydte protester imod os, vil vi alligevel træde frem – ikke for at forsvare os mod diverse staters anklager, for I udgør vel ikke en domstol med kompetence til at træffe afgørelser hverken om vores eller deres indlæg, men for at I ikke lader jer overtale af jeres allierede til ureflekteret at træffe dårlige afgørelser i spørgsmål af afgørende vigtighed. Vi vil også gerne benytte lejligheden til at gøre det klart, under indtryk af den overordnede kritik, der har rejst sig imod os, at vi er i vores gode ret til at eje, hvad vi har, og at vor stat ikke bør undervurderes.

[2] Der er vel ingen grund til at bringe en fjern fortid på bane, om hvilke historier tilhørernes vidnesbyrd er, hvad de har hørt fra andre, snarere end direkte selvsyn? Men Perserkrigene og andre emner, som I har personligt kendskab til, er vi nu nødt til at komme ind på, også selvom det er temmelig trættende evig og altid at skulle køre frem med. For under vores indsats dengang udstod vi farerne med det fælles bedste for øje, og da I også nød godt af de konkrete resultater af det, må I ikke fuldstændig formene os at nævne dem, hvis det ellers kan være os til nogen nytte. [3] Vi vil imidlertid ikke fortælle det i et forsøg på at aflede jeres opmærksomhed, men derimod på at demonstrere og give et klart billede af, hvad det er for en stat, I står over for en konflikt med, hvis I ikke tænker jer grundigt om. [4] Vores påstand er altså, at vi ved Marathon stod ganske alene og på alles vegne tog kampen op mod barbarerne. Og da den anden invasion kom, og vi var for få til at tage kampen op på landjorden, gik vi ombord på vore skibe, hele folket, og engagerede dem i et søslag ved Salamis. Som konsekvens heraf var de ude af stand til at sejle mod Peloponnes og hærge det by for by – for I ville aldrig have været i stand til at komme hinanden til undsætning stillet over for en så talrig flåde. Det bedste bevis herpå leverede barbarerne selv; for da deres flåde var blevet besejret, var de klar over, at deres slagkraft ikke længere kunne måle sig med vores, og indledte omgående et tilbagetog med størstedelen af deres styrker.

{74} Dette blev altså resultatet, og det gjorde det ganske klart, at alting for grækerne afhang af flåden. Og vi ydede de tre mest betydningsfulde bidrag til det: det største antal skibe, den dygtigste strateg og den mest resolute entusiasme. Vort kontingent udgjorde jo næsten to trediedele af den

samlede styrke på omkring 400 skibe, under kommando af Themistokles, som mere end nogen anden må tilskrives æren for, at søslaget blev udkæmpet i det snævre stræde, hvad der med al ønskelig tydelighed førte til vores frelse. Af samme årsag viste I ham jo også større hæder end nogen anden fremmed, I har modtaget her i Sparta. [2] Og vi lagde et rent utroligt vovet og entusiasme for dagen: for da ingen kom os til hjælp over land, og da alle andre helt frem til vore grænser allerede var bragt under åget, besluttede vi os til at forlade vor by og ofre vore hjem, til selv ikke i den situation at forråde vore tilbageværende allierede og den fælles sag, eller spredes ad og på den måde svigte dem, men til at bemane skibene og tage kampen op – og til ikke at blive bitre, skønt I ikke først var kommet os til undsætning. [3] Derfor mener vi også, at vi har gjort mere for jer, end I har gjort for os. For I rykkede os til undsætning fra byer, der endnu var fulde af liv, og for at kunne bebo dem også fremover, drevet snarere af bekymring for jer selv end for os – i hvert fald viste I jer ikke, så længe Athen endnu var intakt. Vi, derimod, drog ud fra en by, der ikke længere eksisterede, og tog kampen op for en, som kun eksisterede i et spinkelt håb, men gjorde dog vores for at redde jer såvel som os selv. [4] Men hvis vi havde ladet angsten for vort territorium forlede os til at gå over til perserne – sådan som andre jo gjorde – eller hvis vi senere ikke havde haft modet til at bemane skibe ud fra den tanke, at vi var så godt som døde, så kunne I have sparet jer at levere et søslag med de få skibe, I havde: situationen ville uden sværds- lag have udviklet sig præcis, som fjenden ønskede det.

{75} Så sig os, spartanere: har vi virkelig, i betragtning af vort engagement og intelligente politik dengang, fortjent at være så ekstremt upopulære blandt grækerne for overhovedet at *have* vores imperium? [2] Vi har jo trods alt opnået det uden tvang, og kun fordi I ikke var villige til at blive og fortsætte kampen mod de resterende barbarstyrker, mens de allierede opsøgte os og selv opfordrede os til at overtage lederskabet: [3] udviklingen af imperiet til dets nuværende tilstand blev pånødet os af disse omstændigheder og motiveret først og fremmest af frygt, dernæst af hensynet til vor prestige og, på sidstepladsen, af egeninteresse. [4] Og da vi først var blevet universelt forhadte, da nogle allerede ligefrem måtte tvinges tilbage i

folden igen efter at have gjort oprør, og I ikke længere var os helt så venligtsindede som før, men optrådte mistænksomt og kontrært – da forekom det os heller ikke længere sikkert at løbe den risiko at slippe grebet om det; for i det omfang, det var lykkedes for nogen at rive sig løs, ville de jo have søgt over til jer. Man kan ikke klandre nogen for at forsøge at træffe de bedst mulige dispositioner i spørgsmål, der involverer den yderste fare.

{76} Tag nu for eksempel jer, spartanere: I forvalter jo jeres lederskab af staterne på Peloponnes på en måde, der tilgodeser jeres egne interesser. Og hvis I dengang havde holdt ud til den bitre ende og derved var blevet forhadet i jeres førerposition, sådan som vi blev det, er vi ganske overbevist om, at I ville være blevet nøjagtig lige så utålelige for jeres allierede og være blevet tvunget til at vælge mellem at herske med hård hånd eller udsætte jer selv for fare. [2] Vi har derfor hverken heller gjort noget specielt bemærkelsesværdigt eller afvejet fra almindelig menneskelig adfærd ved at tage imod det imperium, der blev rakt os, og også siden afvise at give slip på det, idet vi ligger under for tre umådeligt stærke kræfter: prestige, frygt og egeninteresse. Vi er jo heller ikke de første, der er slået ind på den kurs, tværtimod; og eftersom det til alle tider har været et hævdvudent princip, at den svage bliver undertrykt af den stærkere, mener vi faktisk også, at vi er værdige til det. Den opfattelse har I også haft tidligere, men nu kalkulerer I ud fra jeres egne interesser og benytter jer så af argumenter om 'retfærdighed'. Men påberåbelser af 'retfærdighed' har aldrig, hvis der bød sig en mulighed for at erhverve sig noget med magt, afholdt nogen fra at søge sin egen fordel. [3] Og alle fortjener ros, hvis de i deres efterlevelse af den menneskelige natur til at herske over andre optræder mere retfærdigt, end omstændighederne giver dem mulighed for. [4] Vi vil i hvert fald tro, at det ville være den allerbedste demonstration af, om vi er moderate eller ej, hvis andre kunne overtage for os.

Men selv reel optræden fra vores side har, urimeligt nok, indbragt os et dårligt rygte snarere end positiv omtale. {77} For da vi altid var dårligt stillet i de retssager mod vores allierede, som opstod af mellemstatslige aftaler, har vi overført pådømmelsen af sådanne retshandlinger til Athen, hvor lovene er lige for alle – og så hedder det sig, at vi er proceslystne! [2] Ingen

af vores allierede tænker over, hvorfor den samme anklage ikke bliver rettet mod andre imperier andre steder, som er meget mindre moderate over for deres undersåtter, end vi er; men grunden er jo, at de som kan bruge vold, ikke behøver ty til ret. [3] Vore allierede, derimod, er vant til at omgås os på fuldstændig lige fod, og hvis noget går dem det mindste imod i forhold til, hvad de mener at have krav på – enten ved en retskendelse eller i forbindelse med udøvelsen af den magt, vort herredømme medfører – så er de os ikke taknemmelige for, at de ikke bliver frataget størstedelen, men er endnu mere indignerede over deres tab, end hvis vi som udgangspunkt tilsidesatte lov og ret og konsekvent udnyttede dem åbenlyst. Men i den situation ville de ikke engang selv kunne gøre indvendinger og benægte, at den svage nødvendigvis må give efter for den stærke. [4] Det lader til, at mennesker snarere bliver vrede over at være udsat for uretfærdighed end for vold: det første betragter man nemlig som at blive udnyttet af ens ligemænd, det andet som at blive tvunget af en stærkere part. [5] Således fandt de sig for eksempel tålmodigt i at blive udsat for langt værre ting end disse under persernes herredømme, men vores herredømme finder de hårdt. Det er nu ikke så sært: de øjeblikkelige vilkår opleves altid som drøje af undersåtter. [6] Skulle det nu ske, at I fik os bragt til fald og selv etablerede et imperium, ville I såmænd også snart sætte den velvilje over styr, som I nu har kunnet høste på grund af folks frygt for os – navnlig hvis I også i dag har tænkt jer at udvise en attitude svarende til den, I lagde for dagen, da I dengang for en kortere bemærkning påtog jer lederskabet dengang mod perserne. Jeres egne skikke og normer er ganske uforenelige med andres, og desuden: lige meget hvem af jer der er udenlands, så respekterer han hverken dem eller dem, der gælder i resten af Grækenland.

{78} Så giv jer nu god tid til at drøfte sagen; det gælder jo ikke just bagateller. Lad jer ikke forlede af fremmedes opfattelser og anklager til at skaffe jer selv problemer på halsen. Overvej, mens tid er, hvor stort et element af krig, der udgøres af uberegnelige faktorer, før I med ét befinder jer i den. [2] Når krigen trækker ud, plejer den nemlig mere og mere at blive underlagt tilfældigheder, som I er lige så langt fra at kunne kontrollere som vi, og hvis udfald til fordel for den ene eller den anden beror på en risiko løbet i

blinde. [3] Når mennesker går i krig, skrider de som det første til handling, hvad der ellers burde være sidste udvej, og ikke før de sidder midt i ulykken, forsøger de sig med drøftelse i ord. Selv har vi endnu ikke begået så enorm en fejl, og det har I, så vidt vi kan se, heller ikke. Så mens muligheden for gensidigt frugtbar diskussion endnu er tilstede for begge parter, vil vi opfordre jer: bryd ikke våbenhvilen, og overtræd ikke jeres eder. Lad os i stedet løse vore uoverensstemmelser ved voldgift som stipuleret i traktaten. I modsat fald vil vi kalde de guder, I svor eden ved, til vidner, og efter bedste evne forsvare os mod krigens ophavsmænd og gengælde et hvilket som helst træk, I måtte vælge at foretage.”

{79} Det var, hvad athenerne sagde. Da spartanerne havde hørt både på de anklager, som deres allierede fremførte mod Athen, og hvad athenerne sagde, sendte de alle andre tilstedeværende bort og drøftede det foreliggende indbyrdes. [2] De flestes mening gik i retning af, at athenerne allerede på det tidspunkt begik overgreb, og at der snarest burde gribes til krig. Spartas konge, Archidamos, trådte så frem, en mand der forekom at være både intelligent og velovervejet, og sagde følgende.

{80} “Spartanere! Jeg har på nuværende tidspunkt både selv erfaring fra adskillige krige og kan også se, at mange af jer her er jævnaldrende med mig. I er derfor ikke ivrige efter at komme i gang med dén håndtering på grund af manglende erfaring med den – noget der ellers sker for de fleste – og opfatter den ikke som noget godt og risikofrit. [2] Hvis man ellers vil overveje sagen sobert og roligt, ville I nok komme frem til det resultat, at den krig, vi nu debatterer, vil være alt andet end begrænset i sin natur. [3] For imod folk fra Peloponnes, vore nabostater, er vor slagkraft fuldt ud på omgangshøjde, og vi kan hurtigt sætte ind mod de enkelte delmål. Men imod folk, der lever i et land langt væk, og som ydermere er overordentligt erfarne til søs og råder over formidable ressourcer også på alle andre punkter – rigdom i privat såvel som offentligt eje, skibe, heste, våben, en befolkningmængde der ikke findes mage til noget andet enkelt sted i Grækenland, og som desuden også har mængder af tributbetalende allierede – hvordan

skulle vi dog med let hjerte kunne påbegynde en krig mod dem? Hvad kan vi sætte vor lid til for at kunne kaste os uforberedte ud i det? Vores flåde, monstro? Nej, dér er vi underlegne. Og hvis vi først skal til at udruste og træne os op på deres niveau, kommer der til at gå lang tid. Jamen så finanserne, da? Men på det punkt er vi jo endnu mere bagefter og har hverken reserver i statskassen eller er indstillede på at indbetale af private midler.

{81} Nogle vil muligvis finde tryghed i det forhold, at vi er dem overlegne i våben og befolkningstal, så vi har mulighed for konstant at gøre indfald og hærge deres marker. [2] Men de har rigeligt med jord at disponere over andre steder i deres imperium, og de vil bare importere, hvad de har brug for ad søvejen. [3] Og hvis vi på den anden side har tænkt os at forsøge at få deres allierede til at gøre oprør og rive sig løs fra dem, bliver det også nødvendigt med en flåde til at yde *dem* bistand, eftersom flertallet af dem er øboere. [4] Så hvad er det for en krig, vi kommer til at udkæmpe? Ja, hvis det ikke lykkes os enten at få overtaget til søs eller at få afskåret tilførslen af forsyninger til deres flåde, kommer vi til at trække det korteste strå. [5] Og står vi først i den situation, vil vi ikke engang længere have mulighed for at indgå et ærefuldt forlig, især fordi det først og fremmest vil være os, der fremstår som ophavsmænd til ulykkerne. [6] Vi må derfor under ingen omstændigheder lade os rive med af det håb, at krigen hurtigt kan blive bragt til afslutning, hvis vi bare hærger deres landbrugsjord: jeg er tværtimod bange for, at vi kommer til at lade den gå i arv til næste generation, for at henerne er formentlig tilpas stolte til, at de hverken vil bøje nakken for deres jorders skyld eller lade sig ryste af krig som rene nybegyndere.

{82} Jeg siger selvfølgelig ikke, at vi fuldkommen apatisk skal lade dem skade vore allierede, eller at vi ikke skal afsløre dem på fersk gerning i deres komplotter – jeg opfordrer bare til ikke at gribe til våben endnu, men i stedet forelægge dem vores anklager ad diplomatiske kanaler, uden at skilte alt for tydeligt med krig, men heller ikke som om vi er indstillet på at gøre indrømmelser. I mellemtiden kan vi arbejde på at forøge vores slagkraft ved at knytte nye allierede til os, både grækere og barbarer, lige meget hvem, bare de måske kan supplere vore ressourcer af finanser såvel som skibe: man kan ikke fortænke folk, der er målet for Athens planer – sådan som vi

er det – i at redde sig ved at knytte ikke bare grækere, men også barbarer til sig. Samtidig bør vi udbygge vore egne ressourcer. [2] Hvis athenerne så vil lytte lidt til vores repræsentanter, er det jo ideelt, men hvis ikke, vil der være gået en to-tre år, så vi står bedre defensivt i tilfælde af, at vi beslutter os til at angribe dem. [3] Og når de til den tid kan se vores forberedelser, og at vores udtalelser peger i retning af en politik svarende dertil, kan det jo være, de er mere tilbøjelige til at holde sig i skindet, mens de stadig har deres jord intakt og er i stand til at træffe en afgørelse om værdier, der rent faktisk eksisterer og ikke er gået til grunde endnu. [4] I skal simpelthen tænke på deres landbrugsjord som et gidsel – og jo bedre opdyrket, des mere værdifuldt. Dén gælder det om at skåne så længe som overhovedet muligt og ikke drive dem til desperation, så de bliver vanskeligere at få kontrol over. [5] For hvis vi lader os ophidse af vore allieredes anklager til at hærge den, før vi er ordentligt forberedt, skal I passe meget på ikke at skabe en situation, der er både mindre ærefuld for Peloponnes og vanskeligere at komme ud af igen. [6] For anklager kan man trods alt gøre noget ved, hvad enten de så bliver fremsat af stater eller privatpersoner – men når en hel koalition som svar på enkelte medlemmers problemer pådrager sig en krig, hvis udfald det ikke er muligt at kende, så er det knap så enkelt at få bilagt den på en ordentlig måde.

{83} Og ingen skal tro, at det simpelthen skyldes fejhed, at alle vi mange allierede ikke omgående angriber en enkelt stat. [2] For modparten har mindst lige så mange allierede, og de bidrager med penge – og i krig kommer det ikke så meget an på våben som på økonomiske ressourcer, der giver våbnene mulighed for at være effektive. Det gælder ikke mindst for fastlandsboere, der er i krig med en sømagt. Vi bør derfor i første omgang skaffe disse ressourcer til veje og ikke lade os rive med af, hvad vore allierede siger: det er jo os, der på godt og ondt kommer til at stå med hovedparten af ansvaret for konsekvenserne. Derfor bør vi også slå koldt vand i blodet og tænke lidt over dem først.

{84} Den 'langsommelighed' og 'nølen', man først og fremmest kritiserer os for, har I ingen grund til at skamme jer over. En forhastet start kan nemlig meget vel betyde, at afslutningen bliver desto mere forhalet, fordi I skri-

der til handling uden at være ordentligt forberedte – og desuden har vi altid kunnet leve i en fri og overordentlig velanset stat, så netop dette træk kunne faktisk med større rimelighed kaldes 'fornuftig velovervejethed'. [2] Det er takket være den, at vi som de eneste ikke bliver opblæste over succes og ikke i samme grad som andre lader os kue af modgang. Når nogen med smiger prøver at få os til imod bedre vidende at påtage os noget risikabelt, lader vi os ikke rive med af bar nydelse; og på samme måde bliver vi heller ikke så ophidsede, at vi lader os besnakke, hvis nogen forsøger at provokere os med anklager. [3] Det er vor disciplinerede levevis, der gør, at vi udmærker os i både krig og politik: i krig fordi selvbeherskelse udgør hovedbestanddelen af skamfølelse, og skamfølelse igen af mod; i politik fordi vi bliver oplært for usofistikeret til at foragte lovene, men derimod for strengt og velovervejet til at ignorere dem. Vi bliver ikke uddannet til en så overdreven intelligens i ligegyldige spørgsmål, at vi er i stand til at levere et formfuldendt angreb på fjendens forberedelser med ord uden så at kunne leve op til dem i handling, når det kommer til stykket, men til at have den holdning, at andres dispositioner er lige så gode som vores, og at der ikke kan argumenteres rationelt for krigslykkens tilfældige spil. [4] I praksis træffer vi altid vores forberedelser ud fra den antagelse, at vores modstander har tænkt sig ordentligt om; vi må ikke sætte vores lid til, at de nok begår fejl, men derimod til os selv og til, at vi har truffet sikre forholdsregler. Der er ingen grund til at tro, at der er større forskel på det ene menneske og det andet – men at den står stærkest, der er opdraget under de barskeste omstændigheder.

{85} Dette er de principper, som vore fædre gav os i arv, og som vi den dag i dag holder i hævd og altid har nydt godt af. Lad os ikke fravige dem, og lad os ikke mase sådan på, at vi på en brøkdel af en dag træffer beslutninger, der involverer så mange mennesker, så mange penge, så mange starter og så megen anseelse – men give os tid. Det kan vi bedre end andre tillade os i kraft af vores styrke. [2] Og send bare en diplomatisk mission til Athen med en klage over Poteidaia, og også over de aggressioner, vore allierede hævder at være blevet udsat for; navnlig da når athenerne nu selv er indstillet på en voldgiftsmægling. Når nogen giver et sådant tilbud, er det

nemlig imod vedtægterne først at angribe dem, som om deres skyld var en kendsgerning. Men oprust samtidig til krig. På den måde vil I på én gang træffe den bedste beslutning og den, der virker mest afskrækkende på fjenden.”

Det var, hvad Archidamos sagde. Som den sidste trådte Sthenelaidas frem, en af ephorerne på det tidspunkt, og talte som følger til spartanerne.

“Jeg kan ikke påstå, at jeg forstår athenernes vidtløftige taler. De havde vældig meget at sige til deres egen ros, men på intet tidspunkt benægtede de, at de krænker vore allierede og Peloponnes som helhed. Men hvis de gjorde det godt mod perserne dengang, men opfører sig dårligt over for os nu, fortjener de da dobbelt strafudmåling, fordi deres karakter har forandret sig fra god til dårlig. [2] Vi, derimod, er stadig de samme mænd, som vi var dengang; og hvis vi ellers er ‘velovervejede’, vil vi ikke se passivt til, mens vore allierede er ofre for aggression, og ikke udskyde undsætningen: [3] de kan jo ikke godt udskyde deres lidelser. Andre har måske nok godt med finansielle ressourcer, med skibe og heste – men vi har gode allierede, og de skal ikke prigsives athenerne. Der skal heller ikke afgøres noget ved voldgift og diskussioner, eftersom det jo ikke kun er i ord, man skader os. Nej: vi skal slå igen, hurtigst muligt og med vor fulde styrke. [4] Og ingen skal komme og belære os om, at det er på sin plads at diskutere, almindens vi bliver krænket; det var snarere på sin plads, at folk, der har tænkt sig at krænke andre, tog den diskussion – og godt og længe. [5] Stem derfor på en måde, der er Sparta værdig, spartanere – nemlig for krig! Lad ikke athenerne vokse sig stærkere; lad os ikke fuldkommen forråde vore allierede, men derimod med guderne drage imod aggressorerne.”

{87} Med disse ord satte han i sin egenskab af ephor sagen til afstemning på spartanernes folkeforsamling. Spartanerne træffer her beslutninger ved akklamation, ikke ved afstemning; og Sthenelaidas sagde nu, at han ikke kunne afgøre, hvilket af råbene der var højest. Det gjorde han, fordi han ønskede at få dem til at give deres mening åbent

til kende og på den måde opflamme dem mere til krig, og han sagde: “de af jer, spartanere, der mener, at traktaten er blevet brudt, og at athenerne har skylden, skal rejse sig og stille sig derover,” (han pegede på et sted) “og de, der ikke mener det, til den anden side.” [3] De rejste sig op og delte sig op, og der var et stort flertal, der mente, at traktaten var blevet brudt. [4] De kaldte derpå de allierede ind igen og meddelte dem, at Athen efter Spartas opfattelse var skyldige, og at de ønskede at sammenkalde alle de allierede stater til en afstemning, så man, såfremt den blev godkendt, kunne føre krigen på basis af en almen resolution. [5] De allierede rejste derpå hjem efter at have opnået dette resultat, og det samme gjorde senere de athenske repræsentanter, da de havde fuldført den mission, de var kommet på.

[6] Denne folkeforsamlingsresolution om, at traktaten var blevet brudt, og at der skulle erklæres krig, fandt sted i det fjortende år den trediveårs traktat, der blev indgået efter Euboia-affæren.

{88} Når spartanerne resolverede, at traktaten var blevet brudt, og at krigen skulle erklæres, var det imidlertid ikke så meget, fordi de lod sig overtale af de allieredes argumenter, som fordi de frygtede en yderligere udbygning af Athens magt, da de kunne konstatere, at det meste af Grækenland allerede var under dens kontrol.

{89} Omstændighederne omkring hvordan athenerne nåede frem til den situation, at deres magt ekspanderede i en sådan grad, var som følger. [2] Efter at både persernes land- og flådestyrker var blevet besejret af grækerne og havde trukket sig ud af Europa, og resterne af flåden, der havde søgt tilflugt ved Mykale, var gået til grunde dér, begav Leotychidas – konge af Sparta og den, der netop havde haft kommandoen over de græske styrker ved Mykale – sig hjem igen sammen med de allierede fra Peloponnes. Men athenerne og de allierede fra Ionien og fra Hellesponten, som på dette tidspunkt havde gjort oprør og revet sig løs fra Storkongen, blev i området og indledte en belejring af Sestos, som var på persiske hænder. De overvintrede dér og indtog byen, da barbarerne havde opgivet den, og derpå sejlede de bort fra Hellesponten, hver især til deres hjemby. [3] I mellemtiden gav det athenske folk, så snart barbarerne var ude af deres territorium, sig til at hente kvinder, børn og overlevende ejendele tilbage fra de steder, hvor de havde bragt dem i sikkerhed, og de traf forberedelser til at genopføre byen og befæstningsmurene. Af ringmuren stod der kun isolerede rester tilbage, og de fleste af husene var styrtet sammen, så kun få stod intakte; dér havde de mest betydningsfulde persere været indkvarteret.

{90} Spartanerne fandt imidlertid ud af, hvad der var i gære, og kom på en mission til Athen: dels så de hellere, at hverken athenerne eller nogen anden overhovedet havde befæstninger; dels, og vigtigere, blev de ansporet af deres allierede, som var alarmerede både over størrelsen af Athens flåde, der ikke tidligere havde haft det omfang, og over den dristighed, athenerne havde lagt for dagen i krigen mod perserne. [2] Spartanerne henstillede til, at de ikke befæstede byen, men tværtimod hjalp dem med at nedrive de ringmure, som endnu stod tilbage omkring byer uden for Peloponnes. Deres egentlige hensigt og de mistanker, de nærede, gav de ikke åbent til kende over for athenerne, men gav som grund, at barbarerne i tilfælde af endnu en invasion så ikke ville kunne disponere over en befæstet base, sådan som de for nylig havde kunnet med Theben; Peloponnes, sagde de, var fuldt tilstrækkelig som tilflugtssted og operationsbase for alle. [3] Så snart de spartanske repræsentanter havde fremsat deres forslag, blev athenerne af med dem ved på Themistokles' råd at give det svar, at de snarest ville sende repræsentanter til Sparta for at drøfte dette spørgsmål. Dernæst opfordrede Themistokles athenerne til hurtigst muligt at sende ham selv til Sparta og udpege andre repræsentanter til at slutte sig til ham. Dem skulle de dog ikke sende afsted med det samme, men holde dem tilbage, indtil de havde fået byggen muren så høj, at den nåede den absolutte minimumshøjde for at kunne forsvares. Alle i byen skulle deltage i anlægsarbejdet, både mænd, kvinder og børn, og de måtte hverken spare private eller offentlige bygninger, hvis det på nogen måde kunne støtte byggeriet, men rive dem alle ned. [4] Themistokles gav dem disse instrukser og tilføjede, at han nok skulle tage sig af resten i Sparta, og derpå tog han afsted. [5] Da han var nået frem, opsøgte han ikke myndighederne, men blev med at trække tiden ud og komme med udflugter. Hver gang en øvrighedsperson spurgte ham, hvorfor han ikke gav møde for folkeforsamlingen, svarede han, at han ventede på sine medrepræsentanter, der var blevet tilbage i et eller andet vigtigt ærinde, men at han ventede dem snarest og faktisk undrede sig over, at de ikke var kommet endnu.

{91} På grund af deres venskabelige følelser over for Themistokles lod spartanerne sig overtale til at tro på, hvad han sagde, men efterhånden som andre tilrejsende indfandt sig og kom med klare indikationer på, at muren faktisk ikke bare var ved at blive opført, men endda allerede havde nået en vis højde, kunne de ikke se, hvordan de kunne lade være at tro dem. [2] Da Themistokles indså det, opfordrede han spartanerne til ikke at lade sig forlede af påstande, men hellere sende nogle pålidelige folk af

egne rækker, der kunne tage sagen i øjesyn og aflægge en pålidelig rapport. [3] Det gjorde spartanerne så, og Themistokles sendte i hemmelighed besked til Athen om disse mænd og påbød dem i størst mulige diskretion at tilbageholde dem og ikke lade dem gå, før han selv og hans kolleger var vel hjemme igen. De to andre repræsentanter, Habronichos, Lysikles' søn og Aristeides, Lysimachos' søn, havde nemlig sluttet sig til ham og rapporteret, at muren nu var høj nok, og han var bange for, at spartanerne ikke ville lade dem gå igen, når de først fik det hele at vide. [4] Athenerne tilbageholdt altså de spartanske repræsentanter i overensstemmelse med instruksen, og Themistokles trådte nu omsider frem for den spartanske folkeforsamling og sagde dér med rene ord, at athenernes by nu var tilstrækkeligt befæstet til at kunne garantere indbyggernes sikkerhed. Hvis spartanerne eller deres allierede ønskede at have diplomatiske forbindelser med Athen, ville de fremover få at gøre med folk, der var helt på det rene med både deres egne interesser og det fælles bedste. [5] Da athenerne i sin tid havde besluttet sig til at opgive byen og indskibe sig, havde de truffet denne dristige afgørelse uden at konsultere spartanerne, og i al senere fælles rådslagning havde de vist sig at være uovertrufne i dømmekraft. [6] Derfor mente de da også, at det var bedre, at deres egen by nu var forsynet med befæstningsværker; det ville bedre tjene borgernes såvel som alle Athens allieredes interesser: et ulige styrkeforhold ville aldrig kunne danne grundlag for at kunne forhandle sig frem til en fælles politik, der var rimelig og fair. Enten, sagde Themistokles, skulle alliancen derfor etableres på den basis, at ingen havde befæstningsværker, eller også måtte man anerkende, at dette tiltag var berettiget.

{92} Da spartanerne hørte det, udviste de ganske vist ikke nogen ydre tegn på vrede mod athenerne – det var jo ikke for at stille sig i vejen, at de var kommet på denne mission, hed det sig, men simpelthen for at anbefale en fælles politik. Desuden var de på netop det tidspunkt, mere end på noget andet, specielt velvilligt indstillet over for athenerne for deres store engagement i krigen mod perserne. De lod sig derfor ikke mærke med noget, men de var forbitrede over ikke at have fået ført deres forslag igennem. De to siders repræsentanter rejste derefter hjem igen uden at fremføre klager.

{93} På denne måde fik athenerne befæstet deres by på meget kort tid. [2] Endnu i dag er det tydeligt, at bygningsarbejdet er foregået i hast, for fundamenterne består af alle mulige forskellige stenblokke, som ikke er hugget til efter hinanden på nogen som helst måde, men anbragt som hver især var, da sjakkene slæbte dem derhen, og en hel del gravplader og andre tilhuggede sten er også blevet indarbejdet. Ringmurens areal

blev udvidet hele vejen rundt om byen, og derfor væltede man kritikløst alting omkuld i hastværket.

[3] Themistokles overtalte dem endvidere til at fuldføre resten af bygningsprojektet i Piræus, som var blevet påbegyndt tidligere, mens han et år beklædte embedet som athenernes archont: han indså, at stedet var velegnet med sine tre naturlige havne, og at athenernes nyvundne maritime status var et stort skridt på vejen mod at skaffe sig magt [4] (ligesom han faktisk også var den første, der vovede at sige, at athenerne burde sætte deres lid til havet), og han tog omgående fat på at hjælpe dem med at grundlægge deres imperium. [5] Det var da også på hans anbefaling, at de byggede murene i den tykkelse, som de endnu i dag har hele vejen rundt om Piræus, så to vogne kunne passere hinanden, når de transporterede stenene til. Murværkets kerne var hverken småsten eller ler; de var opført af store, firkantede stenblokke, som var tilpasset hinanden og føjet sammen på ydersiden med blyindfattede jernklamper. Højden endte med at være omtrent det halve af, hvad han havde tænkt sig; [6] for han havde tænkt sig, at murene alene ved deres højde og tykkelse skulle få fjenden til at opgive sine angrebsplaner, så det ville være tilstrækkeligt med en begrænset vagtstyrke bestående af de mindst kampduelige, mens resten kunne bemane krigsskibene. [7] Han var fast fokuseret på flåden, efter min mening fordi han havde konstateret, at Storkongens styrker havde haft lettere ved at angribe fra søsiden end fra landsiden. Han anså Piræus for vigtigere end den øvre by, og han opfordrede ofte athenerne til, hvis de nogensinde skulle blive hårdt presset på landjorden, at søge ned til Piræus og med skibene tage kampen op mod alle og enhver. [8] På denne måde fik athenerne altså befæstet sig og foretog også andre reparationsarbejder umiddelbart efter persernes tilbagetrækning.

{94} Pausanias, Kleombrotos' søn, blev nu sendt ud fra Peloponnes med en eskadre på tyve skibe og kommandoen over de græske styrker. Der deltog også tredive athenske og en hel del andre allierede skibe. [2] De gennemførte et togt mod Kypern, hvor de fik undertvunget størstedelen af øen, og senere mod Byzantion, som var på persiske hænder, og gennemtvang dens kapitulation, alt sammen under Pausanias' lederskab.

{95} Allerede på dette tidspunkt udviste han imidlertid autoritære tendenser, og de andre grækere var forbitrede over ham – ikke mindst ionerne og de andre, der for nylig var blevet befriet fra perserkongen. De opsøgte athenerne og bad dem for deres fælles slægtskabs skyld at påtage sig lederskabet over dem og ikke lade Pausanias slippe afsted

med sin diktatoriske opførsel. [2] Athenerne tog gerne imod disse henvendelser og var fast besluttede på ikke at tolerere det og på i det hele taget at arrangere forholdene, sådan som det så ud til være mest i deres interesse. [3] I mellemtiden traf spartanerne forberedelser til at hjemkalde Pausanias med henblik på en afhøring om de efterretninger, der hele tiden indløb; for de mange anklager for embedsmisbrug, der blev indgivet mod ham af de grækere, der kom til Sparta, tegnede snarere et billede af et tilstræbt tyranstyre end af en militær kommando. [4] Ved et sammentræf faldt Pausanias' hjemkaldelse sammen med, at deres had til ham fik de allierede (med undtagelse af tropperne fra Peloponnes) til at overføre deres loyalitet til Athen. [5] Da han vendte hjem, måtte han stå til regnskab for sine private forseelser mod enkeltpersoner, men blev frifundet for de tungere anklager. Han stod nemlig først og fremmest anklaget for kollaboration med perserne, og den sag anså man for fuldstændig oplagt. [6] Spartanerne genindsatte ham ikke i hans embede, men udsendte i stedet Dorkis og enkelte andre i spidsen for en mindre styrke, men de allierede ville ikke længere anerkende deres kommando. [7] Da det gik op for Dorkis og hans kolleger, vendte de tilbage til Sparta, og derefter foretog spartanerne ikke flere udsendelser; de frygtede, at deres udsendte folk skulle blive korrumpere, sådan som man netop havde set det med Pausanias. Desuden ønskede Sparta at trække sig ud af Perserkrigen og mente, at Athen var kompetent nok til at føre den og desuden på daværende tidspunkt på venskabelig fod med dem.

{96} Da Athen på denne måde havde overtaget førerskabet med de allieredes samtykke på grund af deres had til Pausanias, foretog de en opdeling i stater, der skulle indbetale penge til kampen mod barbarerne, og dem der skulle levere skibe. Påskuddet var, at man nu skulle gøre gengæld for de tab, man havde måttet lide, ved at hærge Storkongens landbrugsjord. [2] På dette tidspunkt indførte man for første gang *hellenotamiai* som et athensk embede, hvis ansvar det var at modtage tributten – sådan kaldte man nemlig indbetalingen af penge. Den første tribut blev takseret til 460 talenter. Delos fungerede som alliancens hovedkasse, og dens fællesmøder blev afholdt i helligdommen dér.

{97} Til at begynde med udøvede Athen sit lederskab over selvstændige allierede, der traf politiske beslutninger på fællesmøder, men i intervallet mellem perserkrigen og den her beskrevne krig udfoldede de en hektisk aktivitet, der skal beskrives i det følgende; en kombination af krigsførelse og politisk manipulation, rettet både mod bar-

barerne, mod Athens egne allierede, hvis de forsøgte sig med revolution, og sågar mod de peloponnesere, de kom i kontakt med på de forskellige kampagner. [2] Når jeg ligefrem har foretaget en digression fra mit egentlige emne for at beskrive disse projekter, skyldes det, at denne periode konsekvent er blevet forbigået af mine forgængere; enten har de behandlet tiden før perserkrigen, eller også selve perserkrigen. Den eneste af dem, der har så meget som berørt det, er Hellanikos i *Athens historie*, omend temmelig kortfattet og med unøjagtig kronologi. Samtidig giver det også mulighed for en fremvisning af Athens imperium, og hvordan det opstod.

{98} Som det første erobrede de Eion ved Strymonfloden, som var på persiske hænder, efter en belejring og gennemførte en *andrapodismos*. Dette skete under kommando af Kimon, Miltiades' søn. [2] Dernæst gennemførte de en *andrapodismos* mod øen Skyros i Ægæerhavet, hvis befolkning var dolopere, og genbosatte den med kolonister af egne rækker. [3] Det kom til en separat krig mellem Athen og Karystos, som ikke involverede Euboias øvrige befolkning, og som endte med kapitulation på vilkår. [4] Derefter udkæmpede Athen en krig mod Naxos, som havde revet sig løs, men blev tvunget på plads igen ved en belejring. Denne var den første medlemsstat i alliancen, der stik imod etableret praksis blev tvunget til underkastelse, men sidenhen overgik denne skæbne også de andre en efter en.

{99} Der var forskellige årsager til, at de enkelte stater rev sig løs, men de væsentligste var mangelfuld indbetaling af tribut eller leverance af skibe, og i enkelte tilfælde unddragelse af militærtjeneste. For athenerne var nøjeregnende administratorer, og de tvangsmetoder, de tog i anvendelse, gjorde dem forhadte af folk, der hverken var vant til eller ønskede trængsler. [2] Også af forskellige andre årsager var athenerne ikke længere så sympatiske som ledere; de deltog ikke som ligemænd i de fælles kampagner, og de havde ingen vanskeligheder ved at tvinge oprørere tilbage på plads. Og denne tilstand var de allierede selv skyld i: [3] det var den omtalte vægring ved krigstjeneste, der havde fået flertallet af dem til at få foretaget en taksering, ifølge hvilken de i stedet for at stille skibe kunne indbetale et pengebeløb af tilsvarende værdi, så de kunne undgå at være væk hjemmefra. Athens flåde blev derfor udbygget for det provenu, som de allierede indbetalte, mens de selv hver gang stod uforberedte og uden krigserfaring, når de gjorde oprør og rev sig løs.

{100} Som det næste fulgte det dobbelte slag ved Eurymedonfloden i Pamphylien, et på havet og et på landjorden, som athenske og allierede styrker udkæmpede mod perserne. Under kommando af Kimon, Miltiades' søn sejrede de i begge slag på én og samme dag og enten erobrede eller ødelagde den phoinikiske flåde, i alt op mod 200 skibe. [2] Noget senere indtraf Thasos' løsrivelse fra Athen. Det var kommet til uenighed mellem dem om de handelsstationer på den thrakiske kyst overfor og den mine, som Thasos havde driften af. Athenerne sejlede mod Thasos med en eskadre, vandt en træfning til søs og foretog landgang på øen. [3] Ved samme lejlighed sendte de 10.000 bosættere fra både Athen og allierede stater til Strymonfloden for at kolonisere det, der dengang blev kaldt Ni Veje, men i dag hedder Amphipolis. De vristede ganske vist kontrollen over Ni Veje fra edonerne, men da de trængte længere ind i det indre af Thrakien, blev de udslettet ved Drabeskos i Edonien af de forenede thrakiske styrker, som betragtede bosættelsen af stedet som en krigshandling.

{101} Thasierne, som var blevet besejret i felten og nu befandt sig under belejring, appellerede til Sparta og bad dem om at yde Thasos støtte ved at invadere Attika. [2] Det lovede spartanerne (og holdt det hemmeligt for athenerne), og de havde da også tænkt sig at følge op på det, men blev forhindret af jordskælvet, der havde ramt, og som både heloterne og perioikerne fra Thouria og Aithaie udnyttede til at gøre oprør og flygte til Ithome. Flertallet af heloterne var efterkommere af de messeniere, der i sin tid var blevet gjort til slaver, og derfor blev oprørerne over en kam nu kaldt 'messeniere'. [3] Spartanerne befandt sig nu altså midt i en krig mod oprørerne på Ithome, og efter at have været under belejring i mere end to år kapitulerede Thasos til Athen på de betingelser, at de rev deres befæstningsmure ned og udleverede deres flåde, fik fastsat både det beløb, de skulle udrede med det samme, og den tribut, de fremover skulle indbetale, og gav afkald på både fastlandskysten og minen.

{102} Da krigen mod oprørerne på Ithome trak i langdrag for spartanerne, bad de forskellige allierede om støtte, heriblandt athenerne, som da også stillede med en anselig styrke under kommando af Kimon. [2] Spartanerne havde hovedsagelig henvendt sig til dem, fordi de havde et vist ry for ekspertise inden for fæstningskrigsførelse. Da belejringen nemlig blev ved at trække ud, stod deres egen utilstrækkelighed på dette felt efterhånden klart for dem; ellers ville de jo have stormet og erobret stedet. [3] Og under denne kampagne opstod den første utilslørede disharmoni mellem Athen og Sparta, for da stedet modstod alle forsøg på tage det med magt, blev spartanerne

nervøse for athenernes dristighed og ukonventionelle initiativrigdom, og også – da de samtidig var kommet til at tænke på dem som folk af en helt anden stamme – for at de skulle lade sig overtale af oprørerne på Ithome til at støtte deres revolution, hvis de blev der længere. De hjemsendte derfor athenerne som de eneste af deres allierede uden at tilkendegive deres mistanker, men simpelthen med den besked, at der ikke længere var brug for dem. [4] Athenerne var imidlertid klar over, at det ikke var af denne relativt respektable årsag, de blev sendt bort, men fordi der var opstået en eller anden mistanke; de var dybt forurettede og mente ikke, de havde fortjent den behandling fra spartansk side. Så snart de var kommet tilbage til Athen, annullerede de den alliance-traktat mod perserne, de var tiltrådt sammen med Sparta, og indgik i stedet en alliance med Spartas fjende Argos. Ved samme lejlighed indgik begge parter identiske, edsbekræftede alliancer med thessalerne.

{103} Da oprørerne på Ithome efter ni års belejring ikke kunne yde modstand længere, indgik de i det tiende en overenkomst med spartanerne på de vilkår, at de skulle forlade Peloponnes under frit lejde og aldrig mere sætte foden der igen; enhver, der alligevel blev pågrebet, ville tilhøre den, der havde pågrebet ham, som hans slave. [2] Desuden havde spartanerne på et tidligere tidspunkt fået et orakelsvar af en art fra Delphi, der påbød dem at “lade fare supplikanter til Zeus på Ithome”. [3] Oprørerne drog derfor bort med deres kvinder og børn, og som følge af deres nye fjendtlighed over for Sparta tog athenerne imod dem og bosatte dem i Naupaktos, som de havde taget fra de ozoliske lokrere, der for nylig havde sat sig på den.

[4] Også Megara rev sig nu løs fra Sparta og indgik en alliance med Athen, fordi Korinth var ved at få overtaget i en krig mod dem om landegrænser. Athen sikrede sig altså både Megara og Pegai, og de byggede de lange mure i Megara, der løber fra byen ned til Nisaia, og bemandede dem selv med en garnison. Det var hovedsagelig dette forhold, der gav udspringet til det intense had, korinthierne nærede til Athen.

{104} Libyeren Inaros, Psammetichos' søn og konge over libyerne op mod grænse til Ægypten, brød op fra Mareia, en by på kysten over for Pharos, og fik det meste af Ægypten til at rive sig løs fra Artaxerxes, og da han selv havde taget magten, hentede han athenerne ind. [2] De befandt sig netop på en kampagne ved Kypern med en kombineret flåde på 200 af deres egne og allieredes skibe, og de forlod nu Kypern og begav sig dertil. De sejlede fra havet op ad Nilen og fik kontrollen over både floden og to trediedele af Memphis, og derpå angreb de den sidste trediedel af byen; det der kaldes

‘Den hvide fæstning’. Derinde havde også de overlevende persere og medere søgt tilflugt sammen med dem af ægypterne, der ikke havde sluttet sig til oprørerne.

{105} Athenske styrker, der havde foretaget en landgang ved Haliai, leverede så slag mod styrker fra Korinth og Epidauros, og korinthierne sejrede. Senere udkæmpede athenerne et søslag mod en eskadre fra Peloponnes ved Kekryphaleia, og her sejrede athenerne. Efter denne episode udbrød der krig mellem Aigina og Athen, og det kom til et stort søslag ud for Aigina mellem athenerne og aigineterne, hvori begge parters allierede også deltog. Under kommando af Leokrates, Stroibos’ søn, sejrede athenerne; de erobrede 70 af fjendens skibe og foretog derpå en landgang og belejrede byen. [3] Peloponneserne, der ønskede at komme Aigina til undsætning, transportererede 300 hoplitter over til Aigina, tropper der indtil da havde været udsendt som hjælpetropper til Korinth og Epidauros. Korinthierne og deres allierede sikrede sig så Geranea-højderne og bevægede sig ned på Megaras territorium. De regnede med, at athenerne ikke ville være i stand til komme megaræerne til undsætning, eftersom store dele af deres landstyrker var indsat på Aigina og i Ægypten – og hvis de endelig gjorde det, måtte de trække deres tropper tilbage fra Aigina. [4] Athenerne flyttede imidlertid ikke styrken foran Aigina, men ankom til Megara med en troppenhed dannet af reservetropperne i selve byen – de yngste og de ældste mænd – under kommando af Myronides. [5] De udkæmpede et jævnyrdigt slag i nærheden af Korinth, hvorefter kombattanterne trak sig fra hinanden igen, begge parter med den opfattelse, at de ikke var kommet dårligst fra det. [6] Athenerne (som nok trods alt havde haft størst succes) opstillede et sejrsmærke, da korinthierne var taget bort igen; men korinthierne, som måtte tåle at blive hånet af deres ældre medborgere derhjemme, forberedte sig endnu en gang, og omtrent tolv dage senere marcherede de ud og begyndte at opstille deres eget sejrsmærke, som om det var dem, der var sejrherrene. [2] Athenerne rykkede nu ud imod dem fra Megara; de dræbte dem, der var i gang med at rejse sejrsmærket, tørnede sammen med resten af dem og besejrede dem.

{106} De besejrede korinthiere trak sig tilbage, og en anelig del af dem kom nu under hårdt pres, så de gik fejl af vejen og kom ind på et privat stykke land, som tilfældigvis var omsluttet af en dyb grøft, så der ikke var nogen anden udvej. [2] Da det gik op for athenerne, blokerede de indgangen for dem med hoplitterne og lod de letbevæbnede tropper tage opstilling, så de omringede hele stedet, og stenede alle indenfor.

Dette var et frygteligt slag for korinthierne, men hovedstyrken af deres hær nåede dog hjem igen.

{107} I denne periode påbegyndte athenerne anlægsarbejdet med de lange mure ned til havet, både den mod Phaleron og den mod Piræus. [2] Phokeerne iværksatte en kampagne mod Doris, spartanernes moderland, der omfatter bebyggelserne Boion, Kytinion og Erineon, og erobrede en af dem. Under kommando af Nikomedes, Kleombrotos' søn, stedfortræder for Pleistoanax, kong Pausanias' søn, der endnu var mindreårig, rykkede spartanerne dorieerne til undsætning med en styrke bestående af 1.500 af deres egne hoplitter og 11.000 af de allieredes; de tvang phokeerne til at indgå en overenskomst og overgive byen, og derefter forberedte de sig på turen hjem igen. [3] Men hvis de ville prøve at nå frem ad søvejen, måtte de krydse den krisaiske bugt, og her lå athenerne nu klar til at afskære dem vejen med den flådestyrke, som de havde sejlet om på den anden side. At marchere over Geraneia forekom dem imidlertid risikabelt, eftersom athenerne kontrollerede både Megara og Pegai, for passet over Geraneia var svært fremkommeligt og under konstant bevogtning af athenerne, og de fornemmede, at athenerne også denne gang ville være klar til at blokere vejen for dem. [4] De besluttede sig til at blive lidt længere i Boiotien og overveje, hvordan de sikrest kunne slippe over til Peloponnes. Det bidrog også hertil, at visse athenerne i hemmelighed søgte en tilnærmelse til dem, fordi de ønskede at sætte en stopper for både folkestyret og byggeriet af de lange mure. [5] Athenerne mobiliserede deres samlede styrker og rykkede ud imod dem ledsaget af 1.000 argeiere og fra andre allierede så store kontingenter, som hver især kunne stille med; i alt udgjorde de 14.000 mand. [6] De iværksatte denne aktion, fordi de var kommet til den opfattelse, at spartanerne ikke anede, hvordan de skulle bære sig ad med at komme over, og til en vis grad også fordi de havde mistanke om et komplot om at omstyrte folkestyret. [7] En thessalisk rytterideling stødte også til athenerne i overensstemmelse med traktaten, men skiftede dog side og gik over til spartanerne under selve kamphandlingerne.

{108} Slaget blev udkæmpet ved Tanagra i Boiotien, og spartanerne og deres allierede gik af med sejren efter et voldsomt blodbad på begge sider. [2] Spartanerne trængte ind på Megaras territorium og hærgede oliventræer og vinplanter, og de vendte derpå hjem igen via Geraneia og Isthmen. På den 62. dag efter slaget iværksatte athenerne under kommando af Myronides en ekspedition mod boioterne og besejrede dem i et slag ved Oinophyta, hvorved de sikrede sig kontrollen med Boiotien og Phokis. De

rev murene omkring Tanagra ned og tog de 100 rigeste mænd af de opuntiske lokrere som gidsler, og de fuldførte byggeriet af deres egne lange mure. [4] Efter denne aktion indgik også Aigina en overenskomst med Athen, ifølge hvilken de rev deres befæstningsmure ned, udleverede flåden og fik fastsat et rtributbeløb til betaling fremover. [5] Athenerne sejlede rundt om Peloponnes under kommando af Tolmides, Tolmaios' søn; de brændte Spartas skibsværft ned, erobrede Chalkis fra korinthierne og besejrede sikyonierne i et slag i forbindelse med en landgang på deres territorium.

{109} Athenerne og deres allierede i Ægypten opholdt sig fortsat dér og blev udsat for alle krigens aspekter og omskiftelser. [2] Til at begynde med beherskede athenerne nemlig Ægypten, og perserkongen sendte derfor en perser ved navn Megabazos til Sparta med penge, for om muligt at overtale spartanerne til at invadere Attika og på den måde få athenerne trukket ud af Ægypten. [3] Men da han ikke gjorde fremskridt på denne måde, og pengene blev brugt uden resultater, fandt Megabazos tilbage til Ægypten igen med det, der var tilbage af pengene. Kongen udsendte så en perser ved navn Megabyzos, søn af Zopyros, i spidsen for en stor hær. Han nåede dertil over land og leverede slag, hvor han besejrede ægypterne og deres allierede. Han drev athenerne ud af Memphis og fik dem til sidst indesluttet på øen Prosopitis, hvorpå han opretholdt en blokade af dem i et år og seks måneder. Til sidst drænedes han kanalen og ledte vandet andetsteds hen, så han fik skibene tørlagt og forenet det meste af øen med fastlandet, og derpå kunne han gå lige over og erobre øen.

{110} Således gik grækerne og deres projekt til grunde efter seks års krigsførelse. Kun få ud af mange reddede livet ved at finde vej gennem Libyen til Kyrene – langt de fleste omkom. [2] Ægypten kom atter under perserkongens herredømme, med undtagelse af folket i marsken under deres konge Amyrtaios: marskområdets store udtrækning gjorde det umuligt for perserkongen at få bugt med ham, og samtidig er marskboerne de bedste krigere blandt ægypterne. [3] Men kong Inaros af Libyen, som var den, der havde anstiftet hele affæren i Ægypten, blev taget til fange ved forræderi og korsfæstet. [4] En afløsningseskadre på 50 trierer fra Athen og resten af alliancen sejlede til Ægypten og gik ind til den mendesiske Nilmunding, fuldstændig uvidende om, hvad der var gået forud. Infanteristyrker faldt over dem fra land og en phoinikisk flådestyrke fra søsiden og ødelagde de fleste af skibene, mens et mindretal tog flugten den vej, de var kommet. Således endte Athens og de allieredes stort anlagte ekspedition i Ægypten.

{111} Orestes, der var søn af Echekratides, thessalernes konge, men levede i eksil fra Thessalien, havde held til at overtale athenerne til at få ham genindsat. Athenerne iværksatte en kampagne mod Pharsalos i Thessalien, og med sig tog de boioterne og phokeerne, der nu var deres allierede. De fik kontrollen over landet, for så vidt det lod sig gøre uden at kunne bevæge sig ret langt uden for lejrens umiddelbare nærhed, som det thessaliske rytteri indskrænkede dem til, men selve byen kunne de ikke indtage. I det hele taget gjorde de ingen fremskridt i forhold til et eneste af de mål, de havde lanceret kampagnen for, så de vendte hjem igen med Orestes og med uforrettet sag. [2] Ikke så længe derefter blev skibene i Pegai bemanded med en styrke på 1.000 athenere – Pegai var jo nu på athenske hænder – og de sejlede langs kysten til Sikyon under kommando af Perikles, Xanthippos' søn. De foretog en landgang, og i et åbent slag besejrede de den sikoyniske styrke, der engagerede dem. [3] Athenerne samlede omgående achaierne op og satte over til kysten overfor, hvor de angreb Oiniadai i Akarnanien og belejrede den. Alligevel lykkedes det dem ikke at indtage byen, så de trak sig tilbage og vendte hjem igen.

{112} Senere, efter et interval på tre år, blev der indgået en femårig våbenhvile mellem Peloponnes og Athen. Athen afholdt sig nu fra at føre krig mod grækere, men gennemførte en ekspedition mod Kypren med en flådestyrke på 200 af både deres egne og allierede skibe under kommando af Kimon. [3] Et detachment på 60 skibe skilte sig ud og sejlede til Ægypten på opfordring af Amyrtaios, kongen over folket i marsken, mens hovedstyrken påbegyndte en blokade af Kition. [4] Men da Kimon døde, og forsyningerne slap op, trak de sig tilbage fra Kition; og undervejs, ud for Salamis på Kypren, blev de engageret af phoinikernes, kypriernes og kilikernes forenede land- og flådestyrker. Athenerne vandt slagene på begge fronter og vendte hjem til Athen igen, og detachmentet fra Ægypten, som var vendt tilbage igen, sluttede sig til dem.

[5] Efter disse begivenheder udkæmpede Sparta den såkaldt Hellige Krig; de fik helligdommen i Delphi i deres besiddelse og overgav den til delphierne. Senere, da de havde trukket sig tilbage, gennemførte Athen en aktion imod den på ny, fik den i deres besiddelse og overgav den til phokeerne.

{113} Et stykke tid efter disse begivenheder rykkede athenerne ud med en styrke bestående af 1.000 af deres egne hoplitter og forskellige allierede kontingenter under kommando af Tolmides, Tolmaios' søn, mod Orchomenos, Chaironeia og en række andre lokationer i Boiotien, som nu var i hænderne på eksilboioterne og gjaldt som

fjendtlige. De indtog Chaironeia, gennemførte en *andrapodismos* og trak sig tilbage igen efter at have placeret en garnison på stedet. [2] Da de nu marcherede forbi Koroneia, blev de angrebet af eksilboioterne fra Orchomenos, støttet af et antal lokrere, eksileuboiere og andre sympatisører; de besejrede athenerne i åbent slag og dræbte en del af dem og tog andre til fange. [3] Athen indgik en våbenhvile og rømmede Boiotien helt og holdent på det vilkår, at de fik krigsfangerne udleveret. De eksilerede boiotere vendte tilbage igen, og de og alle andre boiotere genvandt deres uafhængighed.

{114} Ikke lang tid derefter rev Euboia sig løs fra Athen, og da Perikles allerede var sat over til øen med et athensk kontingent, fik han der efterretning om, at Megara havde gjort oprør, at peloponneserne var ved at iværksætte en invasion af Attika, og at hele den athenske garnison var blevet dræbt af megareerne med undtagelse af dem, det var lykkedes at slippe væk til Nisaia; megareerne havde indkaldt tropper fra Korinth, Sikyon og Epidauros til at hjælpe dem med oprøret. Perikles fik i al hast transporteret sine tropper tilbage igen fra Euboia, [2] og peloponneserne invaderede nu faktisk Attika under kommando af Pleistoanax, Pausanias' søn og konge af Sparta; de rykkede frem til Eleusis og Thria, idet de hærgede markerne undervejs, men i stedet for at trænge længere frem trak de sig tilbage til Peloponnes igen. [3] Athenerne satte så endnu en gang over til Euboia under Perikles' kommando og undertvang hele øen. Overalt på den arrangerede de forholdene ved overenskomster, der tilgodeså deres egne interesser, bortset fra i Hestiaia: herfra fordrev de indbyggerne og lagde selv beslag på jorden. {115} Efter tilbagetrækningen fra Euboia gik der ikke lang tid, før Athen indgik en fredstraktat af tredive års varighed med Sparta og dets allierede; som led i den afstod Athen Nisaia, Pegai, Trozen og Achaia: disse var besiddelser, som Athen havde erobret fra peloponneserne og holdt besat.

[2] Fem år senere udbrød der imidlertid krig mellem Samos og Milet om Priene, og da milesierne klarede sig dårligst i krigen, opsøgte de athenerne og protesterede heftigt over samierne. Heri fik de også støtte af nogle privatpersoner fra Samos selv, der ønskede radikale ændringer i dens styreform. [3] Athenerne sejlede derfor til Samos med en eskadre på 40 skibe og indførte en demokratisk forfatning; af samierne tog de 50 drenge og et tilsvarende antal mænd med sig som gidsler og internerede dem på Lemnos. De efterlod en garnison på Samos og vendte hjem igen. [4] Der var imidlertid nogen af samierne, der ikke var blevet på øen, men var flygtet over til fastlandet. De

indgik en alliance med statens mest indflydelsesrige mænd og med Pissouthnes, søn af Hystaspes, der på det tidspunkt var guvernør i Sardes; og da de havde samlet en styrke på 700 lejesoldater, satte de over til Samos i ly af natten. [5] Som det første rejste de en opstand mod folket og fik de fleste af dem i deres magt; derpå fik de smuglet deres gidsler væk fra Lemnos og gjorde nu åbent oprør: de udleverede den athenske garnison og embedsmænd til Pissouthnes og gik omgående i gang med at forberede en kampagne mod Milet. Også Byzantion sluttede sig til oprøret.

{116} Da dette gik op for athenerne, sejlede de mod Samos med en eskadre på 60 skibe. Og mens de 16 af skibene ikke var disponible – en del af dem var undervejs mod Karien for at spejde efter den phoinikiske flåde, andre mod Chios og Lesbos for at udkommandere hjælp – løb de resterende 44, under kommando af Perikles og ni andre strateger, i nærheden af øen Tragia på 70 samiske skibe (hvoraf 20 troppetransportskibe), som alle var på vej tilbage fra Milet. Athenere engagerede dem og vandt søslaget. [2] Senere ankom der forstærkninger til dem i form af 40 skibe mere fra Athen og 25 fra Chios og Lesbos. Athenere foretog en landgang på Samos, og i kraft af deres militære overlegenhed på landjorden indledte de en belejring af byen med murforløb på tre af siderne, kombineret med en blokade fra søsiden. [3] Perikles tog så 60 af de opankrede blokadeskibe og satte i al hast sejl mod Kaunos og Karien, da der var indløbet efterretning om, at en phoinikisk eskadre var undervejs imod dem; faktisk var Stesagoras og nogle andre da også løbet ud fra Samos med fem skibe for at hente phoinikerne.

{117} Netop da foretog samierne med ét udfald med flåden og rettede et lynangreb mod den ubefæstede flådestation; de ødelagde skibene i yderbevogtningen, kom i kamp med de andre, imens de løb ud for at engagere dem, og besejrede dem. De næste omtrent fjorten dage havde samierne herredømmet over farvandene omkring Samos og kunne transportere alt, hvad de ønskede, både ind og ud, [2] men da Perikles kom tilbage, blev de på ny indesluttet også fra søsiden. Fra Athen anløb der senere forstærkninger: 40 skibe under kommando af Thukydidēs, Hagnon og Phormion og 20 under kommando af Tlepolemos og Antikles, foruden 30 fra Chios og Lesbos. [3] Samierne tog kortvarigt kampen op i en træfning til søs, men var derudover ude af stand til at yde modstand, og efter otte måneders belejring var de tvunget til at kapitulere. Overenskomsten, de indgik, stipulerede at de skulle rive deres befæstningsmure ned, stille gidsler, udlevere deres flåde og betale den krigsskadeserstatning, de blev

takseret til, i faste rater. Også Byzantion indgik en overenskomst med Athen, ifølge hvilken de vendte tilbage til deres tidligere status som undersåtter.

{118} Ikke mange år senere indtraf de tidligere omtalte begivenheder – affærerne omkring Kerkyra og Poteidaia og de andre forhold, der gjaldt som årsager til denne krig. [2] Al denne aktivitet, som grækerne udfoldede både mod hinanden internt og mod perserne, fandt sted inden for et tidsrum på omtrent 50 år imellem Xerxes' tilbagestrækning og denne krigs udbrud. I løbet af det konsoliderede Athen ikke bare sit imperium, men udbyggede også sin egen magtstilling betragteligt; spartanerne, derimod, som ellers ikke var uvidende om disse forhold, gjorde kun lidt for at hindre dem og forholdt sig inaktive det meste af tiden – de havde aldrig netop været hurtige til at gå i krig, medmindre de ligefrem blev tvunget til det, og det havde også noget at sige, at de var rigeligt beskæftiget med interne krige – indtil Athens magt omsider steg til et niveau, hvor den ikke kunne ignoreres, og Athen begyndte at trænge sig ind på deres alliancemedlemmer. Så mente spartanerne heller ikke, at situationen kunne tolereres længere, men vurderede, at de var nødt til at involvere sig fuldt og helt og om muligt knække Athens magt ved at begynde denne krig. [3] Spartanerne havde jo allerede afgjort, at traktaten var blevet brudt, og at athenerne havde skylden, men sendte også folk til Delphi for at spørge guden, om det ville være bedre for dem at gå i krig. Guden gav dem efter sigende det svar, at de ville gå af med sejren, hvis de ville føre krigen uden reservationer, og sagde, at han selv ville stå dem bi, hvad enten de opfordrede ham til det eller ej.

{119} Sparta sammenkaldte endnu en gang sine allierede med det formål at sætte spørgsmålet om krig eller fred til afstemning blandt dem. Og da repræsentanterne fra de forskellige alliancemedlemmer havde indfundet sig, og et møde blev afholdt, sagde de andre, hvad hver især ønskede. De fleste rettede anklager mod Athen og insisterede på krig. Korinthierne havde allerede i forvejen været rundt til de andre medlemsstater en efter en for privat at anmode hver især om at stemme for krig, da de frygtede, at Poteidaia ellers ville nå at falde. De var også til stede nu, og trådte som de sidste frem og holdt følgende tale.

{120} “Mine herrer allierede! Vi kan dårligt finde noget at udsætte på spartanerne længere: de har både selv stemt for krig og har nu kaldt os sammen her. Det er selvfølgelig også helt nødvendigt, at de, der fører an,

varetager særinteresser på en upartisk måde og ofrer det fælles bedste en særlig opmærksomhed: det opvejes af den exceptionelle hæder, der jo i andre sammenhænge bliver vist dem frem for alle andre. [2] Og hvad os andre angår, behøver de, der allerede har haft noget med athenerne at gøre, ingen advarsler for at være på vagt over for dem. Men de, der lever inde i landet og ikke er tæt på skibsruterne, bør vide, at hvis de ikke hjælper med at forsvare kyststaterne, vil de få vanskeligere ved at få eksporteret deres landbrugsprodukter og til gengæld importere alle de ting, som havet skænker landjorden. De bør ikke fejlbedømme det, der bliver sagt her, som noget, der ikke vedkommer dem, men tværtimod gå ud fra, at truslen meget vel kan ende med at trænge helt ind til dem, hvis de overlader kystegnene til deres egen skæbne – og at det, vi drøfter her, dermed i lige så høj grad angår deres egne interesser. [3] Derfor bør de heller ikke betænke sig på at omstille sig fra fred til krig. For afbalancerede mænd er kendetegnet ved at holde sig i ro, medmindre de ligefrem er ofre for krænkelser; tapre mænd til gengæld ved at skride fra fred til krig mod deres krænker, ved igen at gå fra krig tilbage til forhandlingerne, så snart krigslykken giver mulighed for det, og ved hverken at blive arrogante over militær succes eller finde sig i krænkelser for at kunne nyde fredens ro. [4] Den, der betænker sig på grund af sin nydelse, kan meget hurtigt blive berøvet lige præcis den behagelige magelighed, der fik ham til at betænke sig, hvis han forbliver inaktiv, mens den, der tager munden for fuld over sin militære succes, ikke har skænket det en tanke, at han lader sig rive med af falsk selvtillid. [5] Mange er de dårlige planer, der har haft held til at kolliderede med endnu mere inkompetente fjender og derfor er endt med at lykkes, og på den anden side er der endnu flere, som lader til at være glimrende udtænkt, men er blevet kuldkastet og endt i forsmædelig fiasko. Ingen fører sin plan ud i livet med samme overbevisning, som han lægger den med: vi ser tingene for os i en tilstand af tryghed, men af frygt lever vi så ikke op til forestillingen, når det kommer til stykket.

{121} I dette tilfælde er det os, som er den krænkede part og urgerer krig på grundlag af aldeles valide anklagepunkter, og så snart vi har fået banket Athen på plads, skal vi også nok bilægge den igen. [2] Der er al mu-

lig grund til at formode, at vi vil have overtaget. For det første er vi både overlegne både talmæssigt og i kamperfaring; for det andet adlyder vi alle givne ordrer som efter én impuls. [3] Og flådemagt er nok det område, hvor de har deres styrke – men vi kan også udruste en flåde, dels for de ressourcer, vi hver især råder over, dels for den kapital, der ligger i Delphi og Olympia: vi kan optage et lån dér og på den måde blive i stand til at lokke deres hyrede skibsbesætninger over til os ved at tilbyde en højere sold. Athens slagkraft er nemlig ikke så meget deres egen som noget, de køber sig til; vores derimod er nok mindre sårbar i den henseende, da den er baseret på mænd frem for midler.¹ [4] Og kan vi vinde bare ét søslag, er de formodentlig færdige – men skulle de alligevel vise sig udholdende, får vi simpelthen mere tid til at træne vore maritime færdigheder. Og i det øjeblik vi får bragt vores præstationsevne op på niveau med deres, vil vi uden nogen tvivl overgå dem i kraft af netop vores tapperhed. For de kvaliteter, som vi besidder fra naturens hånd, vil de aldrig kunne lære sig, hvorimod vi ved at træne kan ophæve de fortrin, deres ekspertise giver dem. [5] Vi vil også bidrage økonomisk, så vi kan disponere over midler til dette formål. Det ville da være grotesk, når nu Athens allierede ikke bliver trætte af at indbetale til deres eget slaveri, at vi så ikke engang kan ofre penge på med ét slag at sikre hævn over vore fjender og vor egen overlevelse – ja, på at forhindre, at de selv samme penge, athenerne tager fra os, bliver brugt til at gøre os fortræd med!

{122} Men der er også andre veje, der står os åbne i krigsførelsen: anstiftelse af oprør og løsrivelse blandt deres allierede, hvad der nærmest er ensbetydende med at afskære den kapitaltilførsel, som de har deres styrke fra; etableringen af et befæstet støttepunkt på deres territorium – foruden mange andre muligheder, som man næppe kan forudse på nuværende tidspunkt. For krig følger mindst af alle ting fastlagte regler i sin udvikling; i stedet improviserer den hele tiden af egen drift som respons på de til enhver tid aktuelle forhold. Den, der kan kontrollere sit temperament i kontakten med krig, står derfor på sikrere grund, mens den, der lader sit tem-

---

1. Tæt indholdsmæssigt ekko i 1.141.5.

perament få frit løb i den, med større sikkerhed begår fejl. [2] Vi må også holde os for øje, at hvis dette her for hver især af os bare var grænsestridigheder med en jævnbyrdig stat, så ville det være til at klare. Men som sagerne står, kan Athen fuldt ud tage kampen op med os alle tilsammen og er langt stærkere end nogen af os som enkelt stat; så hvis vi ikke står forenede, folk med folk og by med by i fuldkommen overensstemmelse, og tager kampen op med dem, vil de fuldkommen ubesværet kunne nedkæmpe os, splittede som vi er. Og nederlaget – det må enhver indse, lige meget hvor forfærdeligt det er at høre – vil ikke føre noget som helst andet med sig end utilsløret slaveri. [3] Og at dét overhovedet kan diskuteres som en hypotetisk mulighed, det er en skamplet på Peloponnes – ligesom det forhold, at så mange stater skulle lide under én enestes herredømme. I en sådan situation ville man sikkert mene om os, at vi enten har fortjent alt, hvad der overgår os, eller at vi kun finder os i det på grund af fejhed, at vi viser os at være vanartede sønner af vore fædre. *De gjorde Grækenland frit, mens vi ikke engang har formået at garantere vores egen frihed – tværtimod: vi tillader en hel tyranstat at etablere sig iblandt os, alt imens vi mener os berettigede til at afsætte tilsvarende autokrater inden for en hvilken som helst enkeltstat.* [4] Og vi kan ikke se, hvordan denne politik kan siges at være fri for tre af de største ulykker: ubegavethed, slaphed og apati. For I har bestemt ikke undgået disse tre fejl, bare fordi I er avanceret til netop den fatale attitude af ringeagt, der har spændt ben for så mange, at den mere træffende er blevet kaldt ringe intelligens.²

{123} Men hvorfor blive hængende i kritik af fortiden, undtagen for så vidt det kan være til nytte for os her og nu? Hvad fremtiden angår, er I nødt til at slide endnu hårdere i det for at sikre vore nuværende ressourcer (for I har jo den nedarvede tradition, at udmærkelse er noget, man opnår som et resultat af hårdt arbejde) og til ikke at ændre karakter, heller ikke selvom I faktisk er nået en smule videre i henseende til rigdom og magt, for det er ikke rimeligt i overflod at ødelægge, hvad man vandt sig i fattigdom. Nej, I

---

2. Der er her et ordspil, som kun med vanskelighed kan gengives. Selv på græsk er det imidlertid temmelig anstrengt og tilstræbt, og den ufikse gengivelse måske derfor i en vis grad berettiget.

er nødt til at skride til krig, og I har mange grunde til at være optimistiske: guden har givet jer sit orakelsvar og lovet selv at stå jer bi, og hele resten af Grækenland vil kæmpe på vores side, enten af frygt eller af egeninteresse. [2] Og det vil ikke være jer, der er først til at bryde traktaten: guden selv må jo netop mene, at den *er* overtrådt, siden han byder jer at gå i krig. I kommer snarere den overtrådte traktat til undsætning. Det er ikke folk, der forsvarer sig, der er de egentlige traktatbrydere – det er dem, der først angriber.

{124} På alle punkter er jeres situation således gunstig for krig, og det er da også den politik, vi anbefaler jer i alles fælles interesse, så sandt som sammenfaldende interesser udgør det sikreste grundlag for såvel stater som enkeltpersoner. I må ikke tøve med at komme Poteidaia til hjælp – dér er der dorere, der bliver belejret af ionere, i et fuldstændigt omslag af det hidtidige forhold – og heller ikke med at gå efter frihed for resten. Det kommer ikke længere på tale at sidde med hænderne i skødet: nogle af os lider allerede i dette øjeblik skade, og hvis det kommer frem, at vi måske nok er trådt sammen, men ikke har haft det fornødne mod til at forsvare os, vil den samme skæbne inden ret længe overgå andre. [2] Mine herrer allierede! I må se i øjnene, at vi er nået til et punkt, hvor der ikke længere er noget alternativ, og at vores råd her er det bedste: stem for krig uden frygt for den umiddelbare fare, men i stræben efter den varigere fred, der kommer ud af den. For en fred opnået ved krig er så meget desto mere stabil, ligesom det ikke er så risikofrit endda at afvise at opgive sin fredelige inaktivitet for at gå i krig. [3] Den tyrannstat, der har etableret sig i Grækenland, må I indse er en permanent trussel mod alle uden forskel, i en sådan grad at den allerede hersker over nogle stater, har andre som mål for sine planer. Lad os angribe den og tvinge den i knæ – så kan vi både selv for fremtiden leve i sikkerhed hjemme og befri de grækere, der nu holdes i slaveri.” Det var, hvad korinthierne sagde.

{125} Da spartanerne havde lyttet til alles erklæringer, lod de alle de tilstedeværende allierede afgive deres stemme efter tur, små såvel som store stater, og flertallet af dem stemte for krig. [2] Selvom man nåede frem til denne beslutning, var det ikke muligt

for dem at føre det ud i livet med det samme i deres øjeblikkelige tilstand af uforberedthed, men de bestemte, hvad hvert medlem skulle fremskaffe, og at det skulle ske uden opsættelse. Ikke desto mindre gik der ikke et helt år, men lidt mindre, med de nødvendige forberedelser [...] før de invaderede Attika og åbent begyndte krigen.³ {126} I dette interval sendte de delegationer til Athen for at fremføre diverse klagepunkter, så de kunne have det stærkest mulige motiv til at erklære krig, hvis athenerne skulle sidde dem overhørig.

[2] Spartanerne sendte som det første en delegation, der påbød athenerne at 'uddrive gudindens forbandelse'. Denne forbandelse skal forstås som følger. [3] Der havde i ældre tid været en athener ved navn Kylon, en sejrherre ved de olympiske lege, magtfuld og af fornem slægt. Han havde giftet sig med en datter til megareeren Theagenes, som på den tid var tyran i Megara. [4] Da Kylon spurgte guden i Delphi, gav guden ham det svar, at han under den største fest til Zeus' ære skulle sætte sig i besiddelse af Athens akropolis. [5] Kylon fik udleveret nogle mænd af Theagenes og overtalte selv nogle af sine venner til at deltage, og da de olympiske festlege på Peloponnes nærmede sig, bemægtigede han sig akropolis i den hensigt at indføre et tyranstyre. Han havde fået den opfattelse, at den olympiske fest dels var 'den største fest til Zeus' ære', dels havde en form for betydning for ham som olympisk sejrherre. [6] Men om der med 'den største fest' måske mentes en i Attika eller et andet sted, havde manden ikke tænkt videre over, og oraklet ikke udtrykt klart. Faktisk holder athenerne også en fest, Diasia, som også kaldes den største fest for Zeus Meilichios og foregår uden for byen. Her bringer hele folket ofre, mange dog ikke slagtofre, men offergaver af lokal herkomst. Men Kylon mente altså, at han havde fortolket det korrekt, og iværksatte sit kupforsøg. [7] Så snart det gik op for athenerne, rykkede hele folket i samlet flok hjem fra markerne imod Kylons folk; de omringede akropolis og gav sig til at belejre dem. [8] Da der var gået noget tid, blev athenerne imidlertid trætte af belejringen, og de fleste forlod stedet efter først at have overladt de ni archonter ansvaret for bevogtningen og givet dem uindskrænket mandat til at håndtere hele affæren, som de fandt det bedst. (De ni archonter forvaltede dengang hovedparten af statens forretninger.) [9] Kylon og hans folk var hårdt medtaget af belejringen på grund af manglen på mad og vand. [10] Det

---

3. Tilsyneladende understreger Thukydid her forsinkelsen (snarere end den relative hurtighed), men hans sprogbrug er temmelig tvetydig. Sandsynligvis skal det forstås som 'lige knap et år'.

lykkedes så Kylon og hans bror at slippe væk, men de andre, som led frygtelige kvaler og endda for en dels vedkommende var ved at dø af sult, satte sig som supplikanter ved alteret i akropolis' helligdom. [11] Da de athenere, der havde fået til opgave at holde vagt, nu så, at mændene var ved at dø inde på helligdommens område, fik de dem til at rejse sig med et løfte om ikke at gøre dem noget ondt, hvorpå de førte dem bort og dræbte dem. Nogle af dem, der på forbivejen havde sat sig og søgt tilflugt ved de ærværdige gudinders alter, gjorde de det endda af med dér. For denne forbrydelse blev gerningsmændene erklæret forbandede og bespottede af gudinden, både de selv og deres efterkommere. [12] Athenerne fordrev altså disse mænd, og det samme gjorde spartaneren Kleomenes senere hen med støtte fra den ene af parterne under partikampene i Athen: de fordrev de levende og gravede knoglerne af de døde op og kastede dem uden for grænserne. De vendte ikke desto mindre tilbage senere hen, og slægten lever i byen den dag i dag.

{127} Det var altså denne forbandelse, spartanerne krævede at de uddrev – angiveligt først og fremmest for at tale gudernes sag, men reelt fordi de vidste, at Perikles, Xanthippos' søn, var omfattet af forbandelsen på mødrene side, og mente, at med ham i eksil ville de få lettere ved at opnå, hvad de ønskede fra athenerne. [2] De regnede dog ikke for alvor med, at det virkelig ville gå ham sådan; de håbede snarere at kunne bringe ham i miskredit over for hans landsmænd, eftersom krigen jo til dels ville se ud til at skyldes denne hans personlige ulykke. [3] For som den af sine samtidige, der nød størst indflydelse, og den førende statsmand i Athen modarbejdede han politisk Sparta i ethvert spørgsmål; han tolererede ingen indrømmelser, men pressede altid på for krig.

{128} Som modtræk påbød athenerne spartanerne at uddrive forbandelsen fra Tainaros. Spartanerne havde nemlig engang fået nogle heloter, der havde søgt asyl i Poseidon-helligdommen ved Tainaros, til at rejse sig derfra og havde så ført dem bort og dræbt dem – hvilket spartanerne da også selv mener var grunden til, at de blev ramt af det store jordskælv i Sparta. Athenerne påbød dem også at uddrive Chalkioikos-forbandelsen.⁴ Denne historie er som følger. [3] Da spartaneren Pausanias første gang blev hjemkaldt fra sin kommando ved Hellesponten og stillet for retten af spartiaterne, blev han ganske vist frikendt, men blev ikke siden sendt ud på officielle missioner. I stedet

---

4. Dvs. fra Athene Chalkioikos' ('Athene af bronzehuset') helligdom, et stort og vigtigt tempel beliggende på Spartas akropolis.

tog han på eget initiativ en triere fra Hermione uden spartansk godkendelse og nåede frem til Hellesponten, angiveligt for at deltage i den græske krigsindsats, men reelt for at fortsætte de hemmelige forhandlinger med perserkongen, han også havde ført i første omgang, i sin ambition om at opnå herredømmet over Grækenland.[4] De omstændigheder, der første gang tillod ham at sætte perserkongen i taknemmelighedsgæld til sig og gav anledning til hele affæren, var som følger. Under sit sidste ophold der, efter tilbagetrækningen fra Kypern, havde han erobret Byzantion, som på det tidspunkt var på persiske hænder og under kontrol af nogle af perserkongens betroede folk og familiemedlemmer, der blev taget til fange i byen. Disse personer fangede Pausanias dengang og sendte tilbage til perserkongen uden de andre allieredes vidende og med den historie, at de var stukket af fra ham. [6] Hans medsammensvorne i dette var Gongylos fra Eretria, den selv samme mand, som han betroede både Byzantion og krigsfangerne til. Denne Gongylos brugte han også som mellemmand til at sende et brev til perserkongen, [7] i hvilket der stod (som man senere fandt ud af):

“Pausanias, regent af Sparta, ønsker at gøre dig en tjeneste og sender dig derfor disse hans spyds fanger. Jeg stiller dig endvidere det forslag, hvis det kunne passe dig, at gifte mig med en af dine døtre og få bragt såvel Sparta som det øvrige Grækenland under dit herredømme. Det tror jeg, at jeg er i stand til at få gennemført i forståelse med dig. Hvis noget af dette derfor tiltaler dig, så send en betroet mand ud til kysten, som vi fremover kan holde kontakten igennem.”

{129} Det var omtrent, hvad der fremgik af skrivelsen. Xerxes frydede sig over brevet og sendte Artabazos, Pharnakes' søn, ud til kysten for at overtage satrapiet Daskyleion⁵ og afløse Megabates, der havde beklædt embedet indtil da. Han gav endvidere Artabazos et svarbrev og pålagde ham snarest muligt at overbringe det til Pausanias i Byzantion og ved samme lejlighed vise ham det kongelige segl. Hvis Pausanias gav ham instrukser af relevans for Xerxes' interesser, skulle han udføre dem med al tænkelig

---

5. Det var uhyre sjældent, at grækerne brugte låneord fra fremmede sprog, men *satrapeia* er et af dem. Det betegner et persisk guvernement, ledet af en satrap (*satrapes*) udpeget af den persiske konge. Daskyleion i Bithynien var regeringsbyen i det satrapi, der udgjordes af det nordligste Lilleasien.

omhu og loyalitet. [2] Da han nåede frem, udførte han dette som beordret og overbragte brevet. [3] I det stod følgende svar.

“Således taler kong Xerxes til Pausanias. Hvad angår de mænd, som du sendte til mig i god behold fra Byzantion hinsides havet, vil din velgerning stå optegnet i vort hus til evig tid, og også i dine forslag finder jeg behag. Lad hverken nat eller dag få dig til at vakle i din stadige opfyldelse af de løfter, du har givet mig; lad dem hverken blive hindret af mangel på guld og sølv eller rigelige hærstyrker, hvorend de trænges. Varetag kun roligt både dine og mine interesser i forståelse med Artabazos – den gode mand, som jeg har sendt til dig – på en sådan måde, at det giver det bedste og mest ærefulde resultat for os begge.”

{130} Pausanias nød allerede tidligere høj anseelse blandt grækerne for sin militære ledelse ved Plataiai, og da han nu modtog dette brev, fik han endnu højere tanker om sig selv. Han kunne ikke længere tåle at leve som andre mennesker, men var altid iført persisk dragt, når han forlod Byzantion, og på rejser igennem Thrakien havde han en eskorte af persiske og ægyptiske livvagter. Han lod sit bord dække i persisk stil, og han var ude af stand til at skjule sine tanker, men røbede ved sin opførsel i bagateller, hvad han havde tænkt sig senere at føre ud i livet i større målestok. [2] Han sørgede for at holde sig vanskelig at opnå adgang til og udviste et så ubehageligt temperament over for alle uden forskel, at ingen kunne nærme sig ham. Det var ikke mindst af denne grund, at alliancemedlemmerne gik over til Athen.

{131} Spartanerne blev klar over disse aktiviteter, og det var netop grunden til, at de havde hjemkaldt ham første gang. Og da han så for anden gang stak afsted på sit hermioneiske skib uden at have modtaget ordrer om det og helt åbenlyst optrådte på samme måde igen; da han ydermere ikke vendte tilbage til Sparta efter ved en belejring at være blevet tvunget ud af Byzantion af athenerne, men tværtimod slog sig ned i Kolonai i Troas, hvor de fik løbende efterretning om, at han førte hemmelige forhandlinger med barbarerne og ikke havde gode hensigter med sit ophold dér – da kunne

ephorerne omsider ikke ignorere det længere. De sendte en herold med en *skytale*,⁶ der indeholdt instrukser om at følge med herolden tilbage: i modsat fald ville spartiaterne erklære ham krig. [2] Pausanias ønskede på ingen måde at virke mistænkelig, og han var sikker på, at han kunne bestikke sig til at få anklagerne mod ham skaffet af vejen, så han vendte for anden gang hjem til Sparta. [2] Til at begynde med blev han ganske vist sat i fængsel af ephorerne (det ligger nemlig inden for ephorernes kompetence over for kongen), men siden fik han forhandlet sig til en løsladelse og stillede sig derpå til rådighed for enhver, der ønskede at anstille en retslig undersøgelse af hans aktiviteter. [132] Nu havde spartiaterne ikke nogen fældende beviser imod ham, hverken hans personlige fjender eller staten som helhed, som de kunne støtte sig til ved afstraffelsen af en mand, der både var af kongelig slægt og faktisk netop da havde den værdighed (eftersom han var både fætter til og stedfortræder for den endnu mindreårige kong Pleistarchos, søn af Leonidas), [2] men hans despekt for love og regler og hans dyrkelse af barbarerne skabte til gengæld udbredt mistanke om, at han ikke ville slå sig til tåls med sin nuværende position. De gennemgik derfor på ny hans forhold i almindelighed omhyggeligt for at se, om han nogensinde havde afvejet bare lidt fra etableret praksis i sin livsførelse, og navnlig undersøgte de det forhold, at han i sin tid på den trefod, som grækerne havde ladet opstille i Delphi som den fineste del af krigsbyttet fra perserne, på eget initiativ havde fået gennemtrumfet det følgende elegiske versepar

Dengang grækernes fører besejrede persernes styrker,
Mindet til Phoibos derom satte Pausanias op.

[3] Nu havde spartanerne omgående fået disse vers mejslet ud på trefoden og i stedet fået indskrevet navnene på alle de stater, der i forening havde nedkæmpet barbarerne og rejst monumentet som offergave. Men allerede dengang mente man, at dette var en

---

6. Spartas hemmelige statsdepecher foregik vha. et kodesystem, der involverede to stave (*skytalai*) af nøjagtig samme diameter. Myndighederne i Sparta beholdt den ene stav; den anden blev udleveret til den officer eller embedsmand, der rejste udenlands. Man vikled en læderstrimmel som serpentin om staven og skrev så teksten i stavens længderetning. Når strimlen nu blev taget af staven, havde man et ulæseligt virvar af hele og delvise bogstaver mellem hinanden, og kun ved at vikle strimlen om en stav af nøjagtig samme dimensioner kunne modtageren afkode budskabet. Teksten var således sikret imod læsning af uautoriserede personer.

krænkelser, der udelukkende skyldtes Pausanias; og i lyset af den situation, han her var havnet i, så det ud til at stemme endnu mere overens med hans nuværende indstilling. [4] Der var desuden forlydender om, at han førte hemmelige forhandlinger om et eller andet med heloterne, og sådan forholdt det sig også: han havde lovet dem deres frihed og fulde borgerrettigheder, hvis de ville slutte sig til hans revolution og hjælpe med at føre hans overordnede plan ud i livet. [5] Men ikke engang nu, hvor de havde informanter blandt heloterne, ville de rigtig tro på det og var betænkelige ved at foretage sig noget drastisk over for ham. De faldt tilbage på deres sædvanlige metode, når det gjaldt dem selv: ikke at forhaste sig med at træffe en uigenkaldelig afgørelse mod en spartiat uden at have uigendrivelige beviser. Dette stod på, efter hvad man siger, indtil omsider den mand, der skulle have overgivet Artabazos Pausanias' seneste brev til kongen, blev informant: det var en mand fra Argilos, der i sin pure ungdom havde været Pausanias' elsker og stadig nød hans fulde fortrolighed. Han havde til sin rædsel fået den indskydelse, at ingen af de tidligere budbringere endnu var vendt tilbage. Han forfalskede seglet, så det ikke ville blive opdaget, hvis hans frygt skulle vise sig ubegrundet, eller for det tilfældes skyld at Pausanias forlangte brevet tilbage for at foretage nogle ændringer, og åbnede det så. I det fandt han netop sådan en tilføjelse, som han havde fået mistanke om: der stod, at man skulle slå ham ihjel.

{133} Da han viste ephorerne brevet, begyndte de omsider at føle sig mere overbevist, men de ville stadig med egne ører høre Pausanias selv sige noget inkriminerende. Som led i aftalt spil med dem begav manden sig derfor til Tainaron som asylsøger, hvor han byggede et ly delt i to med en skillevæg. Han gemte nogle af ephorerne bag den, og da Pausanias så opsøgte ham dér og spurgte ham om grunden til, at han søgte asyl, fik de hele sandheden at høre: manden, der krævede Pausanias til regnskab for den del af indholdet, der angik ham, og gik i detaljer om alt det andet punkt for punkt – han havde aldrig på noget tidspunkt bragt Pausanias i fare på sine missioner i hans tjeneste til perserkongen, men var ikke desto mindre blevet udset til det særlige privilegium at blive myrdet, nøjagtig som de fleste af hans andre tjenere – og Pausanias, der gav ham ret i alt dette, men prøvede at dæmpe hans vrede over situationen; han gav ham sit ord på, at han trygt kunne rejse sig og forlade helligdommen, og bad ham indtrængende tage af sted hurtigst muligt og ikke forsinke deres projekt.

{134} Ephorerne havde hørt hvert et ord og tog derfra igen, og da de nu havde fået sikker viden, forberedte de sig på at foretage arrestationen i selve byen. Det siges, at da Pausanias var lige på nippet til at blive arresteret på gaden, fik han øje på ansigtsudtrykket på en af ephorerne, der var på vej hen mod ham, og indså, hvad han kom for, ligesom en af de andre af velvilje gav ham et umærkeligt nik som advarsel. Han løb derfor hen til Chalkioikos-helligdommen og nåede at søge tilflugt dér, inden de kunne få fat i ham, da han befandt sig i nærheden af det hellige område. Han gik ind i en mindre bygning i helligdommen for ikke at være udsat for vind og vejr, og der forholdt han sig i ro. [2] I første omgang nåede hans forfølgere altså for sent frem, men derefter afventede de et øjeblik, hvor han var derinde; så spærrede de udgangen, fjernede tagkonstruktionen fra bygningen, murede dens døre til og slog sig ned udenfor og prøvede at sulte ham ud. [3] Da de kunne fornemme, at han var lige ved at opgive ånden, som han lå i bygningen, førte de ham uden for helligdommen, mens han stadig trak vejret, men han nåede knap nok at blive slæbt ud, før han døde. [4] De havde nu tænkt sig at kaste ham i Keadas, sådan som de plejer at gøre med forbrydere, men bestemte sig så for at begrave ham et sted tættere på. Guden i Delphi pålagde i et orakelsvar senere spartanerne både at flytte Pausanias' grav til det sted, hvor han døde (i dag ligger han faktisk begravet på pladsen lige uden for det hellige område, som det fremgår af indskriften på gravpladerne), og – eftersom deres handling havde nedkaldt en forbandelse over dem – at gengive Athene Chalkioikos to legemer til gengæld for ét. Spartanerne fik derfor fremstillet to bronzestatuer og opstillede dem som sonoffer for Pausanias. {135} Og eftersom guden selv havde erklæret, at dette udgjorde en forbandelse, påbød athenerne altså spartanerne at uddrive den som deres modtræk.

[2] Efterhånden som spartanernes undersøgelse af Pausanias' kollaboration med perserne afdækkede beviser på, at Themistokles også var impliceret, sendte de repræsentanter til Athen for at rette de samme anklager mod ham og kræve, at han blev afstraffet på samme vilkår. [3] Athenerne erklærede sig indforståede, men Themistokles var allerede tvunget i eksil ved ostrakisme og opholdt sig normalt i Argos, hvorfra han også foretog rejser rundt til resten af Peloponnes. I fælles forståelse med spartanerne, som hellere end gerne ville hjælpe med at opspore ham, sendte de derfor nogle mænd afsted med ordre om at hente ham hjem, lige meget hvor de måtte træffe på ham.

{136} Themistokles fandt imidlertid i forvejen ud af, hvad der foregik, og tog flugten fra Peloponnes til Kerkyra, hvor han var anset som en velgører af staten. Men kerkyreerne erklærede, at de var bange for at lægge sig ud med Athen og Sparta ved at beholde ham hos sig, og han blev derfor sejlet over til fastlandet lige over for Kerkyra af dem. [2] Og eftersom han hele tiden blev tæt forfulgt af eftersøgningsholdet, som sporede hans bevægelser ved at spørge sig frem, måtte han i sin fortvivlelse søge husly hos molossernes konge Admetos, som han ellers ikke stod på venskabelig fod med. [3] Nu var Admetos ikke hjemme netop da, men Themistokles søgte beskyttelse hos hans hustru, som gav ham det råd at tage deres søn op og sætte sig ved husetes arne. [4] Da Admetos lidt senere kom hjem, afslørede Themistokles sin identitet og gjorde gældende, at selvom han måske nok ved en tidligere lejlighed havde modsat sig en anmodning, som Admetos havde rettet til athenerne, ville det ikke være rimeligt at hævne sig på Themistokles nu, hvor han var på flugt. Ganske vist, sagde Themistokles, ville han i sin nuværende situation, hvor han var langt svagere end Admetos, let kunne blive hans offer – men det noble var da at hævne sig på ens jævnbyrdige, og når der var lige vilkår. Han tilføjede, at han kun havde modarbejdet ham i et spørgsmål om opfyldelsen af et ønske, ikke et der gjaldt liv eller død, hvorimod Admetos ved at udlevere ham – han fortalte her, hvem der forfulgte ham og hvorfor – ville nægte ham en chance til at redde livet.

{137} Da Admetos havde hørt Themistokles til ende, fik han ham til at rejse sig fra det sted, hvor han ganske rigtigt havde sat sig med hans søn (hvilket var den mest tungtvejende form for bønfyldelse). Og da spartanerne og athenerne lidt senere nåede frem, udleverede han ikke Themistokles til dem på trods af deres insisterende opfordringer, men da han selv ønskede at rejse videre til perserkongen, sendte han ham til fods over til havet på den anden side, til Pydna i Alexandros' kongerige. [2] Der stødte han på et handelsfartøj, der lå for afsejling mod Ionien, og fik skibslejlighed. Men skibet blev af en storm drevet ned mod den athenske flådestation for den eskadre, der lå og blokerede Naxos.⁷ Themistokles var ellers ikke blevet genkendt af nogen om bord, men blev nu bange og fortalte kaptajnen, hvem han var, og hvorfor han var på flugt. Og hvis kaptajnen ikke ville redde ham, sagde han, ville han påstå, at han havde ladet sig bestikke til at tage Themistokles med om bord. I mellemtiden afhang deres sikkerhed

---

7. Omtalt ovenfor 1.98.4.

af, at ingen gik fra borde, indtil det blev igen sejlvejr igen – og hvis kaptajnen ellers gjorde, som han fik besked på, vankede der en betragtelig kompensation. Det gjorde kaptajnen, og efter et døgn, hvor skibet i hård sø red stormen af for anker et stykke fra flådestationen, nåede det frem til Ephesos. [3] Themistokles formildede kaptajnen med en sum penge (der var nemlig senere nået midler frem til ham fra hans venner i Athen, og fra summer han havde haft deponeret i Argos), og sammen med en af de persere, der lever ude ved kystegnene, rejste han til fods ind i landet og sendte et brev til Artaxerxes, Xerxes' søn, som for ganske nylig havde besteg tronen. Brevets indhold var

“Jeg, Themistokles, er kommet til dig – jeg, der af alle grækere forvoldte jert hus de fleste ulykker, så længe jeg var nødsaget til at forsvare mig mod din faders angreb på mig, men dog gjorde det endnu mere godt, dengang hans tilbagetog blev til sikkerhed for mig, men til fare for ham selv. I står i taknemmelighedsgæld til mig” (her nævnte han den advarsel, han havde sendt om den græske tilbagetrækning efter Salamis, og hvordan broerne dengang ved hans mellemkomst ikke var blevet afbrudt, noget han jo fuldkommen i strid med sandheden tog æren for) “og nu står jeg hos dig og har mulighed for at yde dig store tjenester, forfulgt som jeg er af grækerne på grund af mine venskabelige følelser for dig. Jeg ønsker at vente et år og derefter personlig møde op og forklare dig, hvad jeg er kommet for.”

{138} Efter hvad der fortælles, blev kongen slået af beundring over Themistokles' måde at tænke på og bød ham gøre, som han havde foreslået. Selv brugte han tiden under sit ophold på at lære sig så meget både af det persiske sprog, han formåede, og af landets skikke. [2] Og da han efter det aftalte år ankom til hoffet, blev han så indflydelsesrig en skikkelse der, som ingen græker før ham havde været, i kraft af dels hans allerede etablerede anseelse, dels det håb om at undertvinge den græske verden for ham, som han blev ved at stille kongen i udsigt, men først og fremmest i kraft af de prøver, han til stadighed gav på sin åbenlyse intelligens.

[3] Themistokles demonstrerede så absolut sine naturlige åndsevners styrke på en helt igennem overbevisende måde; i den henseende tårnede han sig op over andre og var i en respektindgydende særklasse. I kraft af sin medfødte intelligens og uden at behøve præliminære eller opfølgende studier var han knivskarp og lynhurtig til at bedømme en given situation her og nu og formidabel til at danne sig et billede af fremtiden, der lå tættere end nogen andens på, hvad der faktisk kom til at ske. Lige meget hvad han beskæftigede sig med, var han også i stand til at forklare det, og han savnede heller ikke evnen til at give en fyldestgørende bedømmelse af emner, der lå uden for hans personlige erfaring. Og ikke mindst kunne han faktisk i forvejen skelne positive og negative aspekter ved ting, som endnu henlå i uklarhed. Han var kort sagt i kraft af sine åndsevners vitalitet og med et minimum af forberedelse suveræn til at improvisere sig frem til den rigtige løsning. [4] Han endte sine dage på grund af sygdom, omend nogle påstår, at han tog sit eget liv ved at tage gift efter at være nået til den erkendelse, at han umuligt kunne opfylde sine løfter til kongen. [5] Hvorom alting er, står der et monument til ham på torvet i Magnesia i Asien, eftersom han havde herredømmet over dette område, da kongen havde skænket ham Magnesia 'til brød' (som indbragte ham 50 talenter om året), Lampsakos 'til vin' (den ansås dengang for at have den største vinproduktion) og Myous 'til delikatesser'.⁸ [6] Themistokles' slægtninge siger, at hans knogler på hans eget bud blev bragt hjem og uden athenernes vidende begravet i Attika; loven gav dem nemlig ikke mulighed for at begrave ham der, da han var dømt i eksil for højforræderi. Sådan endte det for spartaneren Pausanias og atheneren Themistokles, der var de berømteste mænd blandt grækerne i deres samtid.

{139} Sådan var altså de påbud, spartanerne kom med på deres første diplomatiske mission, og de modkrav, de modtog, angående uddrivelsen af de respektive forbandelser. Senere vendte de flere gange tilbage og krævede, at Athen trak sig tilbage fra Poteidaia og gengav Euboia dets uafhængighed. Først og fremmest fremhævede de dog gang på gang og på det mest umisforståelige for athenerne, at krigen muligvis kunne undgås, dersom de ophævede Megara-dekretet, ifølge hvilket det var forbudt megareere at benytte havnene i det athenske imperium og endda også markedet i Attika. [2] Athenerne ville hverken føje dem i de andre krav eller ophæve dekretet, men rettede

---

8. Sådanne belønninger (og med tilsvarende formuleringer) var øjensynlig en fast del af den persiske administration. Se også Hdt. 2.98.1; Xen. *Anab.* 1.4.9 (hvor nogle landsbyer er skænket dronning Parysatis "til bælte"); Plat. *Alk.* 123b-c.

tværtimod en anklage mod Megara for uretmæssig indtrængen ved opdyrkning af områder, der enten var hellig jord eller udefineret grænseland, såvel som for at give bortløbne athenske slaver et tilflugtssted. [3] Omsider ankom da de sidste repræsentanter fra Sparta: Rhamphias, Melesippos og Agesandros. De sagde intet om noget af det, de ellers havde plejet at fremføre tidligere, men sagde simpelthen: "Sparta ønsker fred. Og fred kunne der være, hvis I vil lade grækerne have deres uafhængighed igen." Athenerne afholdt så en folkeforsamling og fremlagde deres synspunkter for hinanden, og de bestemte sig for at diskutere hele sagskomplekset og så stemme om det én gang for alle. [4] Mange forskellige personer trådte frem og talte, og meningene var delt i to: dels at man skulle gå i krig, dels at dekretet ikke måtte være en hindring for fred, men burde ophæves. Derpå trådte Perikles, Xanthippos' søn, frem. Han var den førende mand i Athen på den tid, og overordentlig kompetent, lige meget om det gjaldt tale eller handling, og hans råd lød som følger.

{140} "Athenere! Jeg har den samme indstilling nu, som jeg hele tiden har haft: ingen indrømmelser til peloponneserne. Jeg er naturligvis udmærket klar over, at folks entusiasme, når de lader sig overtale til krig, ikke er den samme, når den skal føres ud i livet, men at deres indstilling ændrer sig i takt med omstændighederne. Ikke desto mindre kan jeg konstatere, at jeg også nu er nødsaget til at anbefale en politik, der er stort set fuldkommen konsistent med mine råd hidtil. Derfor må jeg insistere på, at de af jer, der bliver overbevist, yder jeres fulde støtte til vore fælles resolutioner, selv hvis vi skulle komme ud for et eller andet tilbageslag: i modsat fald kan I heller ikke kræve jeres del af anerkendelsen for intelligens, når det lykkes for os. Situationer kan nemlig udvikle sig akkurat lige så absurd som planer lagt af mennesker, og det er netop derfor, vi har vi for vane at skyde skylden på tilfældet, når et eller andet ikke går som forventet.

[2] Spartanerne har ganske åbenlyst smedet planer imod os tidligere, og det gør de i højeste grad også nu. Det var jo stipuleret i traktaten, at vi skulle afgøre eventuelle indbyrdes uenigheder ved voldgift, mens begge parter beholdt, hvad vi har, men de har endnu aldrig nogensinde bedt os om voldgift eller accepteret vores tilbud om det; nej, de foretrækker at løse problemerne med krig frem for argumenter. Og så kommer de her, ikke engang

med anklager længere, men nu med lodrette ordre. [3] De giver os altså besked på at trække os tilbage fra Poteidaia, at give Aigina dets uafhængighed tilbage og at ophæve Megara-dekretet – og de sidst ankomne hér stiller sågar det ultimatum, at vi skal give grækerne deres uafhængighed igen. [4] Ingen hér skal tro, at vi ville komme i krig for en bagatels skyld, hvis vi afviser at ophæve Megara-dekretet. De gør jo et stort nummer ud af at fortælle os, at der nok ikke behøver blive krig, hvis det bare blev ophævet, men I må endelig ikke gå og bebrejde jer selv, som om I var kommet i krig på grund af småting. [5] Denne ‘bagatel’ rummer nemlig den fulde bekræftelse af og den afgørende prøve på jeres beslutsomhed. For hvis I giver efter for dem i dette spørgsmål, vil I omgående blive stillet over for et nyt og endnu større krav, da de vil gå ud fra, at allerede denne første indrømmelse blev gjort af frygt. Stå fast, så vil I gøre det klart for dem, at de må behandle jer mere som deres ligemænd. {141} Fra og med dette øjeblik må I bestemme jer til, om I vil bøje af, mens vi stadig er fuldstændig uskadte, eller om vi vil gå i krig – hvilket jeg i hvert fald mener er den rette kurs – og ikke give det mindste efter af nogen grund, stor eller lille, eller skulle leve i evig frygt for vore besiddelser. Et hvilket som helst krav, det største såvel som det mindste, som man bliver påtvunget af sine ligemænd, uden at det sker ad rettens vej, betyder præcis det samme: underkuelse.

[2] Men nu skal I få en gennemgang af begge parters krigsberedskab og ressourcer at høre punkt for punkt, så I kan indse, at vi i hvert fald ikke kommer til at stå svagere. [3] Peloponneserne dyrker for det første selv deres jord og råder ikke over kapital, hverken på det personlige eller det statslige plan. For det andet har de ingen erfaring med langvarige, oversøiske krige, eftersom deres fattigdom begrænser krigsførelse til kortvarige, indbyrdes konflikter. [4] Folk i sådanne omstændigheder er hverken i stand til at bemane skibe eller deployere infanteristyrker regelmæssigt, når de dermed ikke bare skal være væk fra deres egne jorder, men også må dække kampagneudgifterne af egne midler og oven i købet er afskåret fra havet. [5] Det er i højere grad kapitalreserver, der holder krigsførelsen oppe, end det er påtvungne krigsskatter. Og folk, der dyrker egen jord, vil hellere bidrage til krigsindsatsen med deres person end med deres penge: deres egen

krop stoler de på nok skal overleve farerne; deres penge har de derimod ingen garanti for ikke slipper op undervejs, specielt hvis krigen trækker i langdrag for dem, hvad man jo næsten må forvente. [6] I ét regulært feltslag ville peloponneserne og deres allierede formå at holde stand mod hele resten af Grækenland, men at bekrige en modstander med et helt anderledes organisationsprincip formår de ikke, i hvert fald ikke så længe deres mangel på én administrerende rådsforsamling forhindrer dem i at skride til øjeblikkelig handling i en krisesituation. I stedet har hvert medlem én stemme, der tæller for det samme, almindeligvis de tilhører forskellige etniske grupperinger og hver især forfølger egne særinteresser – med den konsekvens, at de normalt ikke får udrettet noget. [7] Nogle af dem ønsker for eksempel et maksimum af gengældelse mod en eller anden fjende; andre et minimum af skade på deres egne besiddelser; og når de så endelig mødes, bruger de kun en lille del af tiden på at overveje spørgsmål af fælles relevans og arbejder resten af den på at forfølge deres egne særinteresser. Desuden tænker medlemmerne hver især, at netop deres passivitet ikke kan gøre nogen skade, og at det må være en eller anden andens ansvar at bekymre sig om fremtiden for dem. Resultatet er, at de alle bidrager til deres fælles projekts generelle kollaps – uden at nogen af dem dog bemærker det, fordi de hver især gør sig denne illusion.

{142} Hovedsagen er imidlertid, at de vil blive hæmmet af manglen på finanser, eftersom de møjsommeligt må skaffe midlerne til veje og derfor konstant vil blive ramt af udsættelser. Men krigens opportune øjeblikke venter ikke på nogen! [2] Der er heller ingen grund til at lade sig skræmme af dette befæstede støttepunkt i Attika eller af deres flådemagt. [3] Sådan et støttepunkt er det vanskeligt at anlægge selv i fredstid, hvis det ellers skal være en by, der kan måle sig med vores, for slet ikke at tale om at gøre det på fjendtligt territorium, og når vi i mindst lige så høj grad har befæstninger vendt mod dem. [4] Og hvis de rent faktisk får opført en befæstning, vil de måske nok kunne anrette skade ved lynangreb på dele af vores landbrugsjord og ved at være opsamlingssted for deserterede slaver, men det vil absolut ikke være nok til at forhindre os i at sejle over til deres territorium og selv anlægge befæstninger, eller i at slå igen med den egentlige kilde til

vores styrke, nemlig flåden. [5] Under alle omstændigheder har vi større erfaring med landoperationer fra vores søkrigsførelse, end de får til flådeoperationer fra deres landkrigsførelse, [6] og det bliver ikke så let for dem at opnå maritim ekspertise. [7] Ikke engang I, som jo har trænet i det lige siden Perserkrigen, er endnu fuldt udlærte, så sig mig: hvordan skal bønder uden kendskab til sømandskab, der ikke engang vil få fred til at træne for den permanente blokade fra vores talrige krigsskibe, kunne udrette noget, der er umagen værd? [8] I overtal, og mod en mindre blokadeeskadre, kunne de måske nok opveje deres uvidenhed med ren og skær dristighed, men når de er klemmt inde af en stor flåde, skal de nok forholde sig passive. Og i takt med, at de ingen træning får, vil de blive mere og mere uduelige, og netop derfor også mere tilbøjelige til at tøve. [9] Sømandskab er en tilegnet færdighed, nøjagtig som enhver anden. Det er ikke noget, der kan dyrkes som en bibeskæftigelse, når det lige passer, tværtimod: der er ikke engang plads til at *have* en bibeskæftigelse derudover.

{143} Hvis de nu approprierer kapitalreserverne i Olympia og Delphi og forsøger at lokke vores hyrede skibesbesætninger over til sig ved at stille dem en højere hyre i udsigt, ja, så ville det absolut være farligt, hvis ikke vi kunne hamle op med dem, når vi selv og metoikerne bemander skibene – men nu er det netop sådan, det forholder sig. Og vigtigst af alt: vi råder over kaptajner og søofficerer med statsborgerskab, som i antal og dygtighed overgår alt, hvad hele resten af Grækenland kan opvise. [2] Og når der virkelig er fare på færde, er der vist ikke nogen hyret sømand, der vil foretrække at kæmpe på fjendens side bare for i nogle få dage at kunne hæve en højere hyre, når han derved samtidig vil have langt ringere udsigt til sejr og endda risikerer eksil fra sit hjemland.

[3] Se, sådan er peloponnesernes stilling mere eller mindre, i hvert fald efter min opfattelse. Vores, derimod, er fri for de ulemper, jeg netop har kritiseret ved deres, og derudover rummer den en række betragtelige fordele, som de ikke har. [4] Hvis de retter et infanteriangreb mod vort territorium, vil vi rette et flådeangreb mod deres – og at en del af Peloponnes bliver hærget vil slet ikke have samme effekt som, at hele Attika bliver det: de vil ikke kunne skaffe sig andet land til erstatning uden sværdslag, hvori-

mod vi råder over udstrakte jordbesiddelser både på øerne og på fastlandet. Så stor magt giver herredømmet til søs! [5] Tænk engang over det: hvis vi nu var øboer, ville vi så ikke være mere uindtagelige end nogen anden? Det er afgørende, at vi nu tager denne mentalitet mest muligt til os; at vi giver slip på vores land og huse, men holder vagt over havet og byen. Vi må vi ikke lade forbitrelsen over tabet af dem lade os forlede til at udkæmpe et afgørende slag mod Peloponneserne, som er os talmæssigt langt overlegne. Selv hvis vi sejrer, vil vi komme til at kæmpe mod en lige så talrig hær nok en gang, og hvis vi lider nederlag, vil vi i tilgift miste vore allierede, som giver os vores styrke: de vil nemlig ikke bare forholde sig passive, hvis vi er ude af stand til at gennemføre en militær operation mod dem. Hvis der endelig skal lyde jammerklager, skal det ikke være over tabte huse og jord, men over tabte liv: det er ikke disse besiddelser, der skaffer os mænd, men mænd der skaffer os dem. Hvis jeg troede, at jeg kunne overtale jer, ville jeg såmænd opfordre jer til selv at gå ud og hæрге dem og demonstrere over for peloponneserne, at I ikke har tænkt jer at gøre nogen indrømmelser – i hvert fald ikke for de tings skyld.

{144} Jeg har i øvrigt ikke så få andre ting at sige, der vedrører min forventning om, at nok skal vil klare os igennem, hvis I bare vil acceptere dels ikke at forsøge at udbygge imperiet, så længe I er i krig, dels ikke at løbe yderligere, selvskabte risici. Jeg er nemlig mere bekymret for vores egne fejl end for fjendens strategi. [2] Men det vil jeg udlægge nærmere i en anden tale, når krigen faktisk er over os. For nuværende bør vi sende disse repræsentanter hjem igen med det svar, at megareerne kan benytte vort marked og vore havne, hvis Sparta ligeledes ikke vil gennemføre udvisninger enten af os eller vore allierede (der er nemlig intet i traktaten til hinder for nogen af delene); at vi vil lade staterne få deres uafhængighed igen, hvis de vel at mærke var uafhængige, da traktaten blev indgået, og så snart Sparta selv gengiver staterne i deres egen alliance deres uafhængighed på en måde, der ikke er bestemt af Spartas interesser, men sådan som hver enkelt stat nu ønsker; at vi er villige til at afgøre uoverensstemmelser ved voldgift som stipuleret i traktaten, og vi vil ikke tage det første skridt til krig, men slå igen mod enhver aggression. Det vil være et svar, der er på én gang retfær-

dig og vor stat værdigt. [3] Men vi må gøre os klart, at krig ikke kan undgås (og jo mere villigt vi selv tager imod den, desto mindre angrebslystne vil vore modstandere være), og at af de største farer opstår den største hæder – for både stat og individ. [4] Vore fædre modstod da i hvert fald perserne uden at have disse betragtelige ressourcer at tage udgangspunkt i, tværtimod forlod de ligefrem, hvad de havde; men med mere beslutsomhed end held, med større mod end magt drev de barbaren tilbage og hævede staten til det niveau, den har i dag. Dem må vi ikke stå tilbage for, men i stedet værne os mod vore fjender på enhver måde og bestræbe os på at efterlade en uformindsket stat til vore efterkommere.”

{145} Det var, hvad Perikles sagde. Athenerne vurderede, at hans råd var det bedste, og vedtog hans anbefalinger. De gav spartanerne et svar, der både generelt og helt ned i de enkelte udtryksdetaljer var i overensstemmelse med hans forslag: de ville ikke foretage sig noget efter ordre, men var i øvrigt parate til i overensstemmelse med traktaten at lade uoverensstemmelserne i forbindelse med anklagerne af gøre ved voldgift, på ens og lige vilkår for begge parter. De spartanske repræsentanter begav sig hjemad igen og kom aldrig siden på en diplomatisk mission.

{146} Dette var de to siders klagepunkter og uoverensstemmelser inden krigen, som opstod umiddelbart efter begivenhederne ved Epidamnos og Kerkyra. Ikke desto mindre opretholdt de kommunikationen, så længe dette stod på, og færdedes måske nok hos hinanden uden brug af herolde, men ikke uden gensidig mistanke; for det, der foregik, var reelt traktatens sammenbrud og krigens årsag.